MUNTANYA

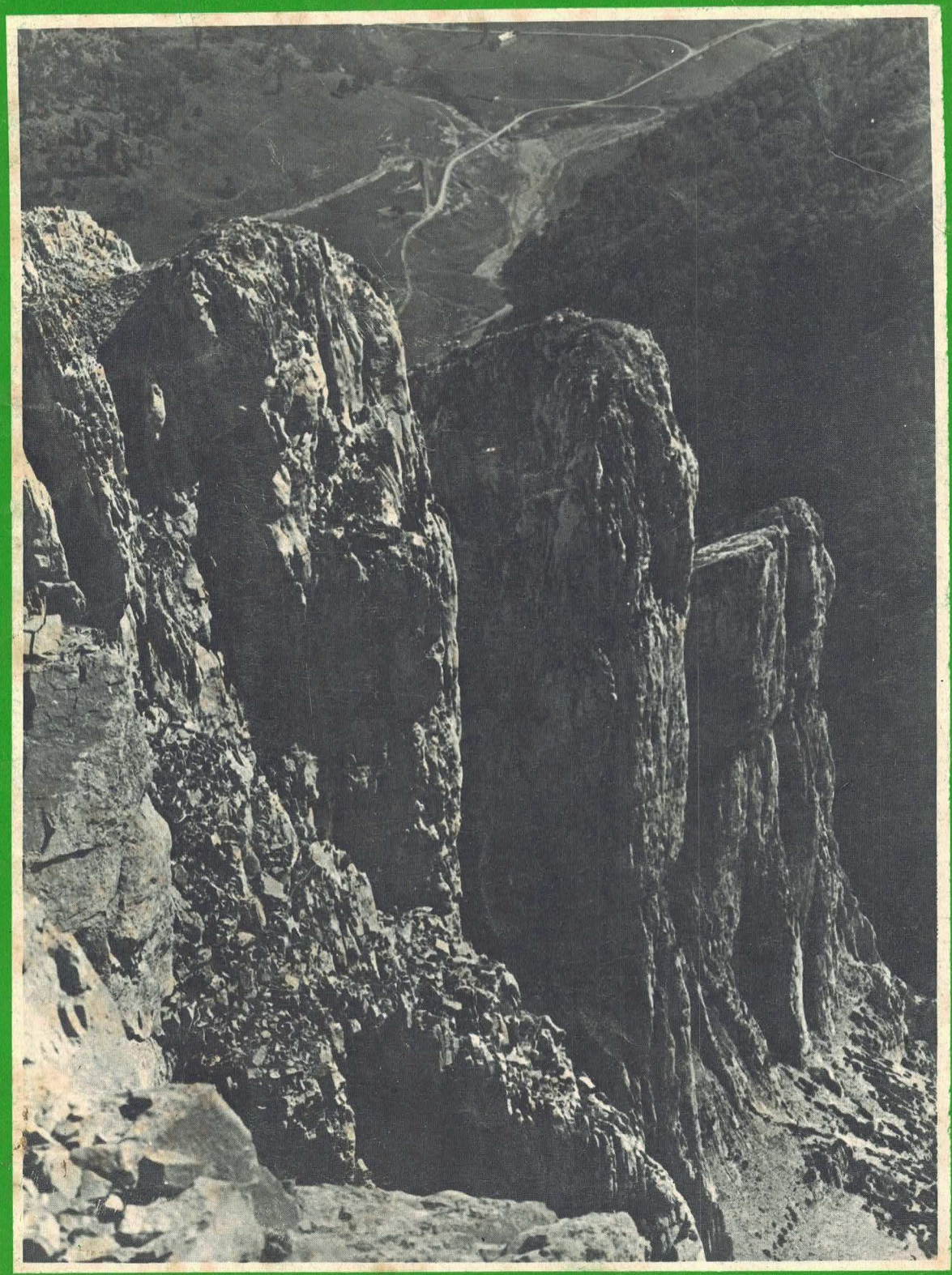

DESEMBRE 1975

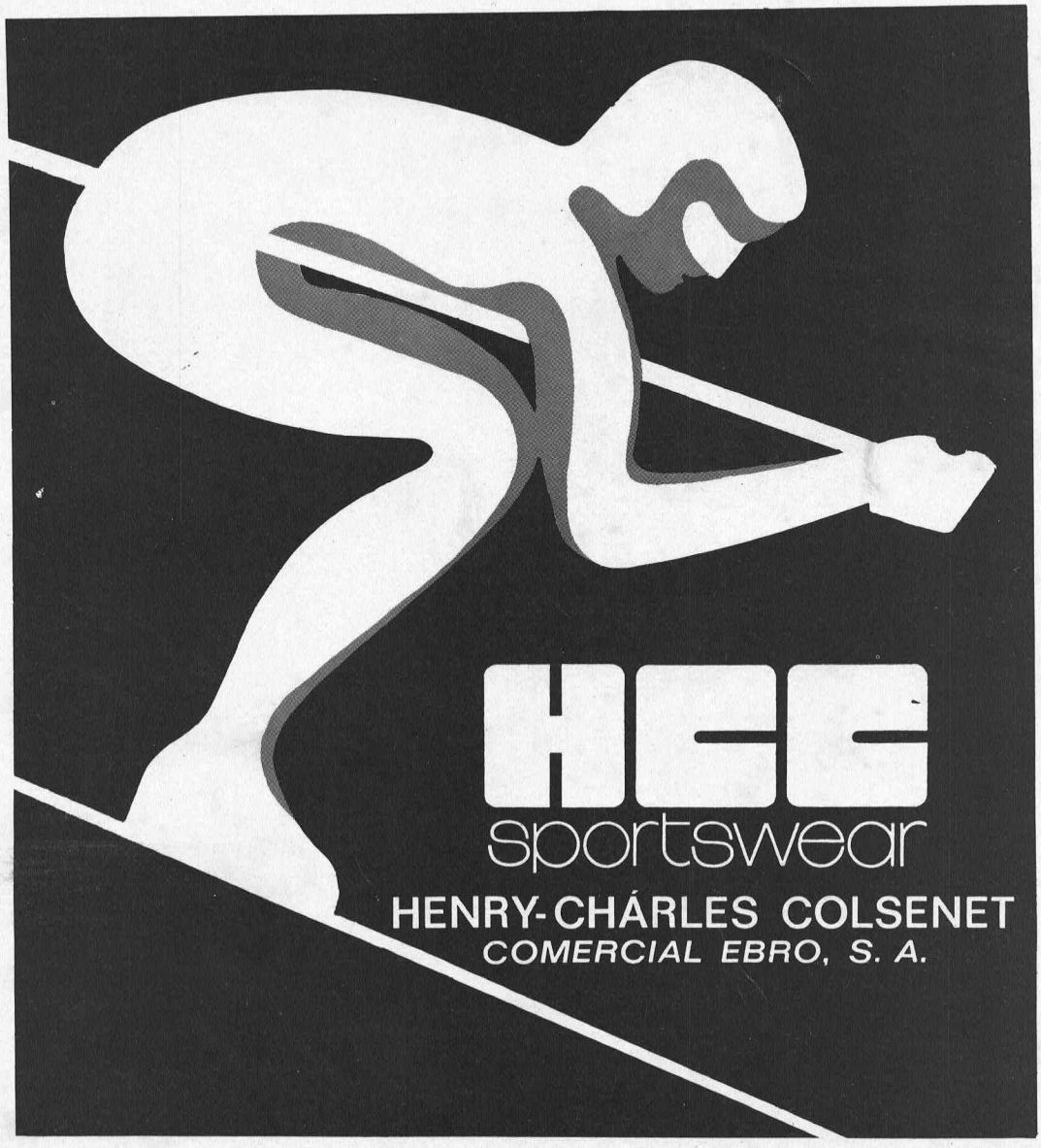
HCC
sportswear
HENRY-CHÁRLES COLSENET
COMERCIAL EBRO, S. A.

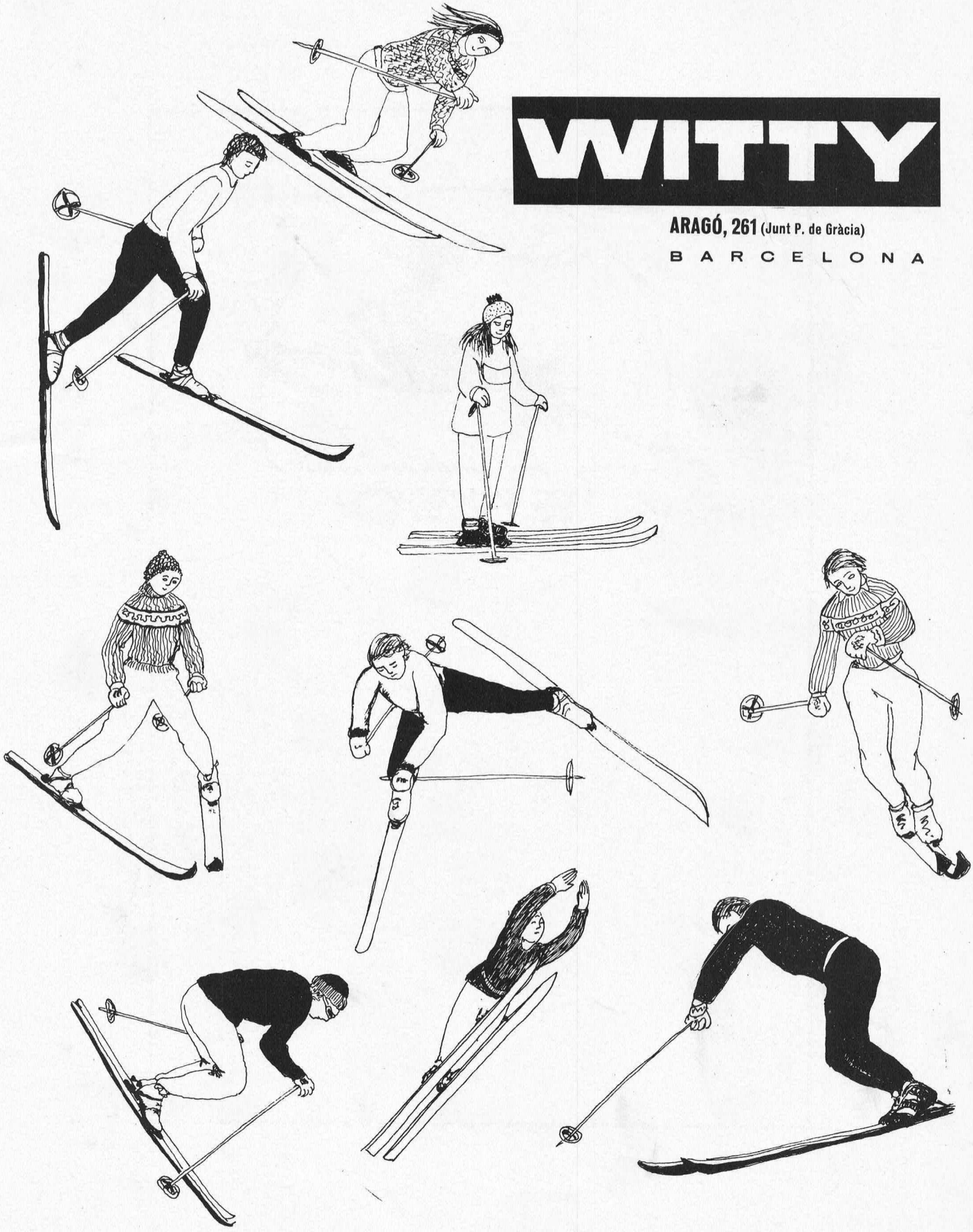

WITTY

ARAGÓ, 261 (Junt P. de Gràcia)

B A R C E L O N A

JERSON

la qualitat dels nostres clients determina la qualitat dels nostres productes

esports esplai

articles d'esport per a clients de qualitat

c. del pi nº 16, barcelona-2

tels. 317 48 36 - 318 25 31

ASSEGURANÇA D'ACCIDENTS INDIVIDUAL *contractada, especialment, per als seus socis, pel* ***CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA,*** *amb la "Compañía La Unión y el Fénix Español"*

INSÓLITA PÒLISSA al mercat espanyol, que amb una PRIMA MÍNIMA, us cobreix:

Tota classe d'accidents, tant els soferts en l'exercici de la vostra professió, com en els actes de la vostra vida privada.
I A TOT EL MÓN.
LA PRÀCTICA DE QUALSEVOL ESPORT.
La conducció de motocicletes.
Els viatges per TERRA, MAR i AIRE.
Durant el Servei Militar.
Atemtats personals.
Casos de ràbia i àntrax, deguts a mossegades d'animals o a picades d'insectes.
Mort per caiguda involuntària a l'aigua, o d'una asfíxia accidental per gasos.

Y per concessió especialíssima, s'accepten els accidents per:

Infracció de Reglaments.
Imprudència temerària.
Estat d'embriaguesa inhabitual.

MAGNÍFICA ASSEGURANÇA, estudiada i reservada exclusivament per a vós i per als vostres familiars o col.laboradors que vulgueu incloure-hi.

PRACTIQUEU EL VOSTRE ESPORT, PERÒ AMB ASSEGURANÇA!
Per a una més àmplia informació, dirigiu-vos a l'Agent:

Sr. Jordi Tell i Nohet
Balmes, 345
Barcelona-6

Trameteu-me una més àmplia informació de la pòlissa d'Accidents Individual Mundial, contractada pel Centre Excursionista de Catalunya.

Nom .....

Adreça..... Tel.....

Població .....

(Districte Postal)

SKI FREYRIE

LO SCI DI SERIE
PIU VELOCE
DEL MONDO!

1.er en els campionats nacionals absoluts suecs per a homes en slalom gegant.

Corredor:
Hasse Johansson

MIRAGE
italia

agents generals per Espanya

1.er en quilòmetre llançat d'esquís sèrie 1975 a La Plagne

SANTA EULÀLIA
ESPORTS

EXPOSICIÓ I VENDA: PASSEIG DE GRÀCIA, 93 - BARCELONA

FUNDADA EN 1870

GENERES DE PUNT
CAMISERIA

Gonzalo Comella

PASSEIG DE GRACIA, 6
AVDA. GENERALISIMO, 478 - VIA AUGUSTA, 2

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Any XCIC Núm. 682 Vol. 85
Desembre de 1975

Diposit Legal B. 545 - 1953

Sumari

	Editorial	506
Lluis Paluzié i Mir	**Els problemes del medi natural (i XI) Legislació sobre la protecció dels espais naturals**	507
Ramon Pujol i Alsina	**Per terres occitanes**	520
Conrad Blanch i Fors	**Alta ruta Chamonix-Saas-Fee**	533
Ada Cid i Xutglà	**La Tinença de Benifassà**	538
Comissió de Refugis	**Els refugis del Centre**	546
	Crònica del Centre	549
	50 anys del xalet de la Molina	549
	Arañonera-75	549
	Campament de Vacances a Zuriza.	549
	Viatge d'estiu a Suïssa, Alemanya, Bèlgica i Països Baixos	550
	Una estada a l'Escola Alpina de Courmayeur	550
	Record de l'amic Xavier	550
	Descobriment d'una estació d'art rupestre a Ulldecona	550
	Exposició col-lectiva de pintura, escultura i ceràmica	551
	Crònica	551
	Hivernal a la cara nord del Pic Long	551
	Creació del Centre Excursionista del Penedès	551
	La sèrie de les Cases Pairals al "Correo Catalán"	552
	Intent a la paret oest del Saraghar (Hindu-Kush)	552
	Mortal endeveniment a Picos de Europa	552
	Una nova via a l'Everest	552

Redacció i Administració:
Paradís, 10, Barcelona (2)
Tel. 318 62 20

Director: Josep Llaudó i Majoral

Consell Assessor: Agustí Jolis i Felisart, Francesc Gurri i Serra, Jaume Fabrés i Amorós, Miquel Albert, Josep M. Sala

Assessor tècnic: Albert Jané

Maqueta: Josep Nuet

Secretària: Anna Borbonet

Comptador: Josep Velázquez

Publicitat: Lluís Puntís, Via Augusta, 47, 6.è Barcelona (6) Tel. 218 69 60

Col.laboradors: Jaume Granell, Ramon Pujol i Alsina, Albert Oliveras, Hermenegild Carreté, Josep M. Sala Albareda, Agustí Jolis i Felisart, Josep Abril, David M. Aloy, Gabriel Jaraba, Enric Font, Josep Casanovas, Josep Girona, Modest Montlleó.

Subscripció: 240 pessetes anuals (sis exemplars) estranger, 270 pessetes; preu d'aquest exemplar, 45 pessetes (Comanda de números endarrerits a la redacció de la revista)

Impressió: Suimpa, Indústria, 110 Barcelona (13)

La revista "Muntanya" editada pel Centre Excursionista de Catalunya, es publica sense cap finalitat lucrativa.

Portada: Peña Ezkaurre (2.047 m.), a la Vall de Zuriza (Ansó).
(foto: Anna Borbonet)

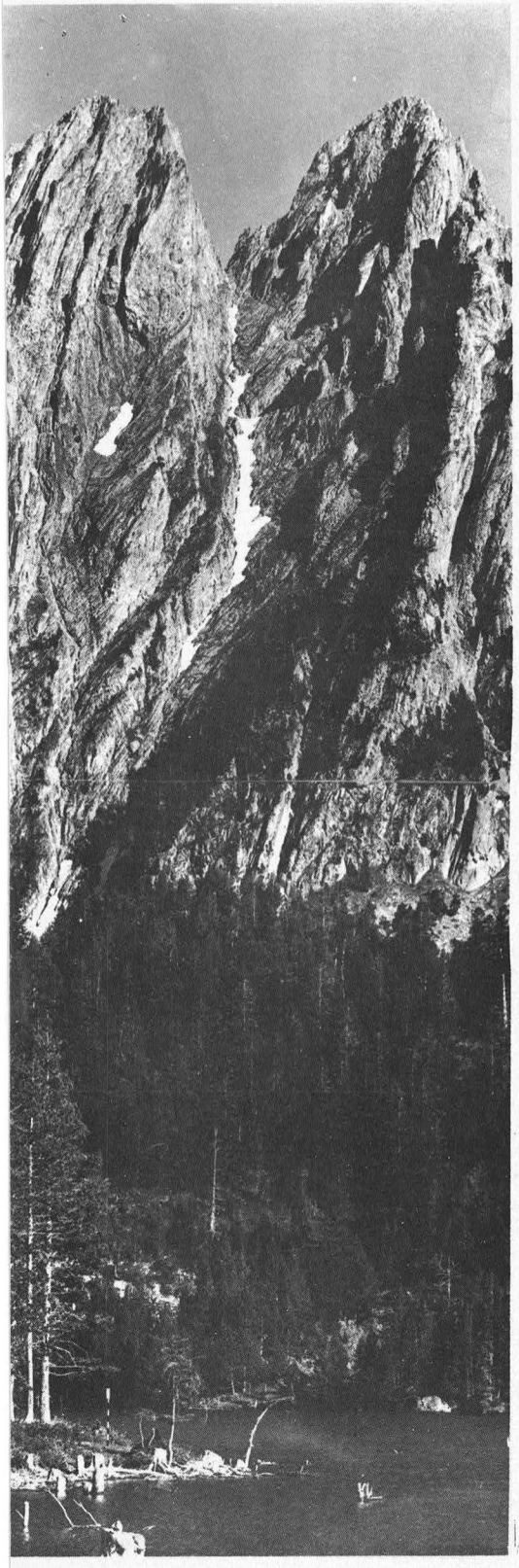

Editorial

99 anys d'obra col.lectiva

Sí, som al llindar del centenari del Centre Excursionista de Catalunya, del qual en som portaveu, de totes les seves activitats socials, intersocials, culturals, esportives i ciutadanes.

Tenim la sort de ser protagonistes d'aquesta efemèrides que estem a punt d'encetar.

Som conscients del que això representa per a tots nosaltres i per a tots aquells qui senten les mateixes inquietuds, envers el país, la llengua, els costums, la història, l'art, la naturalesa, l'espeleologia, l'esquí i l'alpinisme, activitats aquestes totes que no hem deixat mai de practicar i divulgar arreu.

Per això, tampoc no deixem de denunciar les malvestats que es produeixen en moltes ocasions en contra de tantes coses nostres, de les quals, com hem dit, unes les conservem i consolidem, altres les practiquem i, de la resta, en donem testimoni amb la nostra actitud cívica.

Aquesta actitud de no claudicació de les nostres conviccions ens ha fet forts davant totes les tempestes que en el transcurs d'aquests anys ens han volgut desorientar i fer-nos apartar del camí traçat pels nostres predecessors.

Donem, doncs, exemple a nivell d'entitat i defugim una vegada per totes el tòpic tan corrent entre nosaltres, segons el qual els catalans en general i els excursionistes en particular som, per antonomàsia, individualistes. L'individualisme destrueix per si mateix qualsevol societat i nosaltres en formem una de set mil membres tots conscients de la força que ens dóna estar units en constant projecció cap a uns ideals i unes activitats que han perdurat en el transcurs del temps.

Que aquests noranta-nou anys siguin la convocatòria d'una celebració, merescuda, dels cent, honorant tots aquells que ho han fet possible, però que a la vegada ens serveixi a tots i d'una manera especial als nostres dirigents elegits a la darrera assemblea, per saber posar-se al dia davant tot allò que pugui significar una evolució positiva, incloent-hi, si cal, anar a un renovament de les nostres estructures internes, per a una major eficàcia de les activitats culturals i esportives, davant el futur, aquest futur que de tan immediat ja el tenim a les nostres mans, que és l'inici, del segon segle d'existència del Centre Excursionista de Catalunya.

Els problemes del medi natural (i XI)

Legislació sobre la protecció dels espais naturals

per **Lluis Paluzié i Mir**

Introducció

A l'igual que la tesi segons la qual ja no és possible pensar en unes zones de reserva natural i unes altres on es pugui fer el que es vulgui, sinó que la gestió de la natura exigeix l'estudi i solució global de l'acció humana sobre el medi, procurant conjugar les necessitats de la població amb una mínima estabilitat de la biosfera, resulta evident que una legislació que solament miri de preservar certs sectors minoritaris del territori, endegant una política de parcs i reserves naturals, no acompleix l'objectiu primordial encaminat a una racional ordenació del territori que conservi amb un mínim d'equilibri el medi natural.

És per això que la Conferència Europea sobre la Conservació de la Natura, que va tenir lloc a Estrasburg el febrer de 1970, convocada pels governs dels Estats membres del Consell d'Europa, en proclamarse l'any 1970 com a any europeu de la conservació de la naturalesa, va proposar com una de les grans línies d'acció en el pla internacional, una vegada assentada la declaració de principis, la següent:

«La Conferència proposa que el Consell d'Europa elabori un protocol a la Convenció Europea dels Drets de l'Home que garanteixi a tothom el dret de gaudir d'un medi sa i no degradat. Aquest protocol haurà d'instaurar el dret de respirar un aire i beure una aigua raonablement exempts de pol·lució; el dret d'ésser protegit contra els sorolls excessius i d'altres nocivitats, i, encara, el dret a un accés raonable al litoral, al camp i a la muntanya.»

És fàcil de comprendre que les constitucions o lleis fonamentals dels països occidentals no inclouen aquests veritables nous drets bàsics de la persona, perquè en el moment de la seva proclamació no representaven el problema acuitant i palpable d'avui. Eren impensables no fa gaires anys. Encara que no seria temerari interpretar que en alguns principis fonamentals està immers el dret de l'home a un medi ambient no degradat i a disposar d'unes àrees naturals i culturals per formar part d'un patrimoni col·lectiu.

No obstant això, i tot representant la llei de reforma de la Llei del Sòl un considerable avenç en la visió del problema, la legislació positiva que a continuació s'examina solament estudia i possibilita solucions fragmentàries del tema.

1. Legislació positiva

La localització i catalogació, la delimitació i ordenació, i la reglamentació, tutela i gestió dels grans espais lliures amb notables valors de naturalesa, estan sotmesos, al nostre país, a la competència de diferents departaments i òrgans de l'Administració, sense contactes i coordinació moltes vegades entre ells, i amb polítiques diverses.

Aquesta situació no ha millorat encara que tampoc no ha empitjorat gaire, amb la nova Llei d'Espais Naturals Protegits del 2 de maig de 1975 (B.O.E. del 5 de maig) i amb el nou text de la Llei sobre Regiment del Sòl i Ordenació Urbana, revisat i aprovat darrerament per les Corts (B.O.E. del 5 de maig de 1975).

1.1. Tipologia de les «reserves» de la competència dels òrgans dependents del Ministeri d'Agricultura

1.1.1. Els parcs nacionals

El 7 de desembre de 1916 fou decretada per les Corts i sancionada pel rei Alfons XIII la primera llei de «Creació de Parcs Nacionals». El seu contingut, de només tres articles, incloïa, però, un concepte que ha sofert escassa evolució. Són parcs nacionals, deia, pels efectes d'aquesta llei, **«aquells llocs o paratges excepcionalment pintorescs, boscosos o feréstecs del territori nacional, que l'Estat consagra, declarant-los així, amb l'exclusiu objecte d'afavorir la seva accessibilitat i de respectar i fer que es respecti la bellesa natural dels seus paisatges la riquesa de llur fauna i flora i les particularitats geològiques i hidrològiques que continguin, evitant, amb la millor eficàcia, qualsevol acte de destrucció, deteriorament o desfiguració per la mà de l'home.»**

Més recentment, el concepte de parc nacional fou incorporat a la Llei de Monts de 8 de juny de 1957 (article 78) que va derogar la de Parcs Nacionals de 1916 i establí la tramitació, per les declaracions de parcs nacionals, a través del Ministeri d'Agricultura, preveient el reglament de la Llei, amb independència dels parcs, els «Llocs Naturals d'Interès Nacional» i els Monuments Naturals (art. 189.2). Un antecedent de dites figures ja estava, però, en la R.O. de 15 de juliol de 1927.

Com és obvi, en una primera època, la tutela i administració dels parcs nacionals era executada por una Comissaria de Parcs Nacionals, amb personal directament vinculat a ella i amb certa eficàcia i possibilitats; després va passar la tasca al Ministeri d'Agricultura, administrant els parcs la Direcció General de Monts, Caça i Pesca fluvial, i actualment, a causa de l'àmplia reorganització de l'esmentat ministeri, a ICONA, en virtut del Decret-Llei de 28 d'agost de 1971 i Decret de 9 de març de 1972.

La nova Llei d'Espais Naturals Protegits introdueix variacions importants al concepte de parc nacional que l'allunyen més de la definició vigent internacionalment; així, diu:

Article 3.1. Són Parcs Nacionals els espais naturals de **relativa extensió** que **es declarin per llei** com a tals per l'existència en ells d'ecosistemes primigenis que **no hagin estat substancialment alterats** per la penetració, explotació i ocupació humana i on les espècies **vegetals i animals,** així com els **llocs i formacions geomorfològiques** tinguin un destacat **interès** cultural, educatiu o recreatiu, o en els quals existeixin **paisatges naturals de gran bellesa.**

És, però, al paràgraf 2 que fuig

Foto: Servei Parcs Nat

Un impressionant esperó rocós del massís de Sant Llorenç del Munt (Montcau, els Cortins), integrat dins una zona declarada parc natural, però sense una protecció efectiva contra tota mena d'estralls. ▶

substancialment del concepte donat per la llei de 1916:

3.2. L'Estat fixarà les mesures per a salvaguardar les característiques i valors que motivaren la declaració, facilitant l'accés per l'ús, gaudiment, contemplació i aprofitament ordenat de les seves produccions i impedir actes que directament o indirectament puguin produir la seva destrucció, deteriorament o desfiguració.

Com és evident, hi ha tot un canvi des de l'expressió de la Llei de 1916: «...evitant, amb la millor eficàcia, qualsevol acte de destrucció, deteriorament o desfiguració per la mà de l'home.» fins a l'actual obligació de l'Estat de **facilitar un aprofitament ordenat de les seves produccions**... És prou conegut que només tres parcs nacionals dels inclosos al catàleg oficial del nostre país vénen reconeguts com a tals per la Unió Internacional per a la Conservació de la Natura (UICN), en aplicació de les normes dictades pel Consell Econòmic i Social de les Nacions Unides, encara que són de general coneixement els fets esdevinguts a Doñana l'estiu de 1973 i els problemes de Covadonga, que, amb Ordesa, són precisament tres d'una esquifida llista de set (els restants són: Teide, Caldera de Taburiente, Aigües Tortes i Llac de Sant Maurici, i Tablas de Daimiel) que formen el catàleg. Hem de fer esment que els criteris de la UICN són, simplement: que el territori dels parcs pertanyi al poder públic; que els estatuts de protecció, per evitar tot tipus d'explotació humana o de qualsevol tipus que pugui atemptar a la integritat del territori, siguin suficients; una superficie mínima del parc, segons la densitat humana de cada país, i que les seves dotacions econòmiques siguin suficients per a la seva vigilància i control.

Les zones naturals protegides l'any 1972 a Europa

Recordant el concepte internacional de parc nacional o reserva equivalent, resta de nou evident per on falla el concepte vigent a casa nostra. L'any 1872, en crear-se a Yellowstone el primer parc del món, amb una superfície de 888.708 hectàrees, es va definir el parc nacional com: «Un lloc per a posar a recull de tota depredació humana les belleses naturals més destacades del país; per afavorir, mitjançant la vida a la naturalesa, l'educació, l'esbargiment i entreteniment del poble.»

La Convenció de Londres de 1933, per a la conservació de la fauna i la flora a l'estat natural, va centrar els elements d'una definició considerada vigent fins avui: «Àrea collocada sota el control públic, en la qual els límits restaran invariables i no podrà transferir-se'n part alguna sinó per l'autoritat competent; en la qual han d'aïllar-se els elements d'interès estètic, geològic, prehistòric, arqueològic i d'altres d'interès científic, per a la seva propagació, protecció i conservació i per a aprofitament i recreació públiques; en la qual està prohibida la caça, mort o captura de la fauna i la destrucció o recollecció de la flora, excepte per les autoritats, i en la qual es donaran facilitats al públic per a poder observar la fauna i la flora.»

Darrerament, la X Assemblea General de la Unió Internacional per a la Conservació de la Natura, celebrada a Nova Delhi el 1969, va recoma-

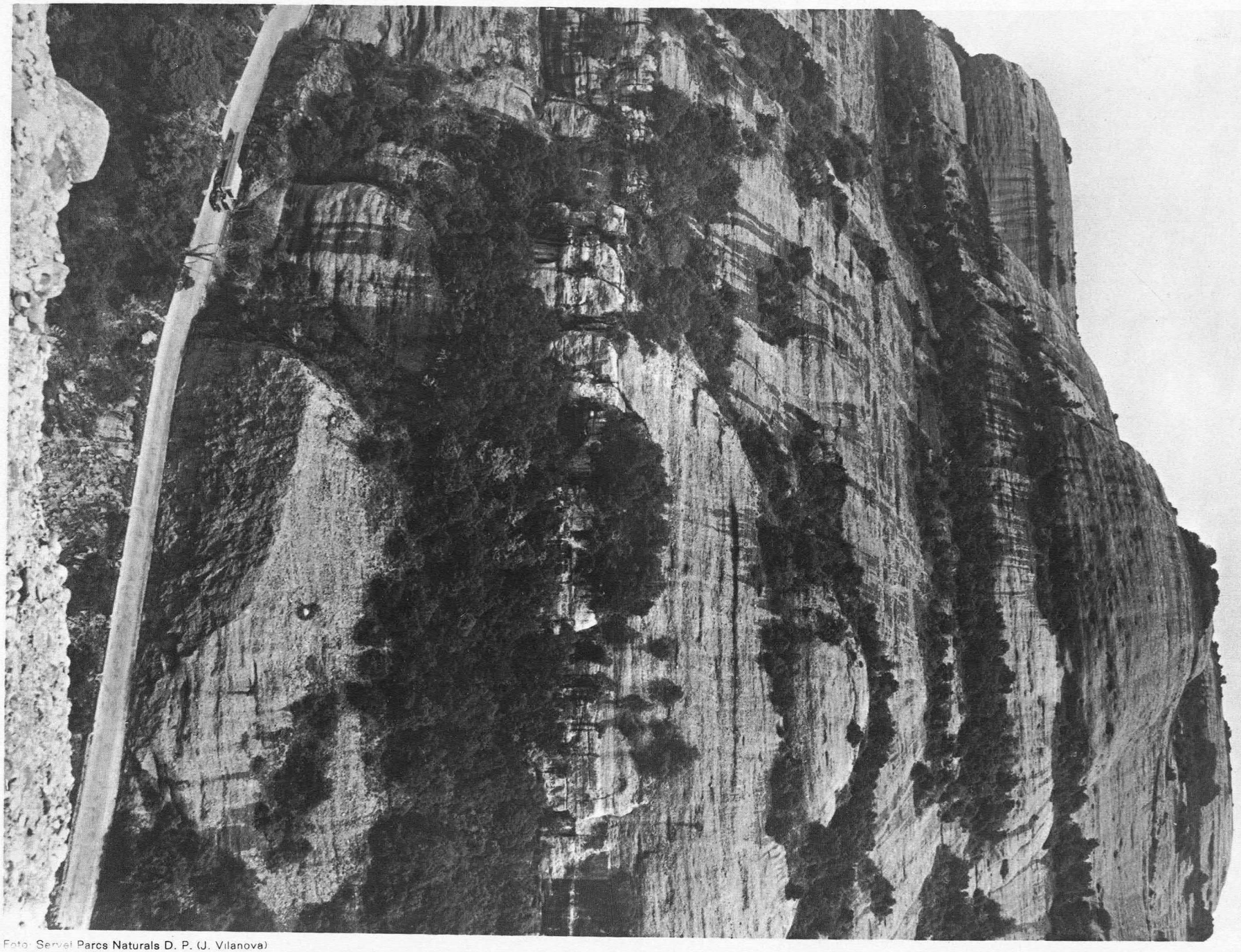

Foto: Servei Parcs Naturals D. P. (J. Vilanova)

nar que tots els governs reservin el terme «parc nacional» a aquelles àrees que responguin a les següents característiques i garanteixin que llurs autoritats locals i organismes privats que desitgin preservar la natura facin el mateix:

«Un parc nacional és una àrea relativament extensa on un o diversos ecosistemes no estan encara materialment alterats per l'ocupació o l'explotació humana; on plantes i especies animals, llocs geomorfològics i hàbitats tenen un especial interès científic, educatiu i recreatiu, o que conté un paisatge natural de gran bellesa; on la més alta autoritat competent del país ha pres mesures per a prevenir o eliminar com més aviat millor explotacions o ocupacions en la totalitat de l'àrea i exigir amb eficàcia el respecte a les característiques ecològiques, morfològiques o estètiques que han permès el seu establiment, i on els visitants poden entrar, sota condicions especials, amb propòsits educatius, culturals, inspiracionals i recreatius.»

Els governs són requerits de no designar com a parcs nacionals:

1. una reserva científica en la qual solament es pot entrar amb un permís especial;
2. una reserva natural administrada per una institució privada o per una autoritat de nivell inferior, sense alguns dels tipus de reconeixement o control de la més alta autoritat competent del país;
3. una «reserva especial» tal com fou definida a la Convenció Africana de 1968 (reserva de fauna o flora, vedats, refugis per a ocells, reserves geològiques o forestals, etc.);
4. una àrea no habitada i explotada on la planificació de paisatge i les mesures preses per al desenvolupament del turisme han permès l'emplaçament d'«àrees de recreació»; on la industrialització i la urbanització són controlades, i on la pública recreació a l'aire lliure té prioritat sobre la conservació dels ecosistemes.

Percentatge de la superficie nacional protegida (1973)

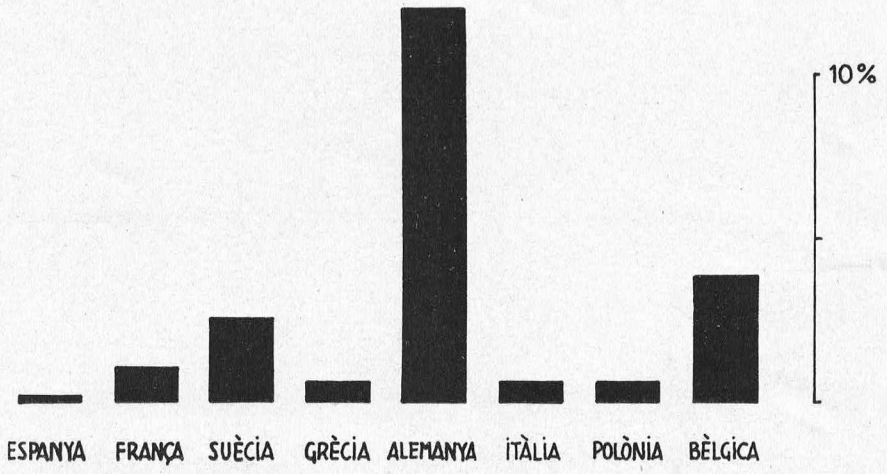

No obstant tot això, s'ha significat en els mitjans de comunicació del país, en discutir-se la nova llei d'espais naturals, que, potser, el pas endarrera més gros ha estat el fet que, si bé en la Llei de Monts de 8 de juny de 1957 (art. 79) i en el Reglament aprovat per Decret de 22 de febrer de 1962 (art. 190) es preveia que les declaracions de parc nacional es farien per decret, a proposta del Ministeri d'Agricultura, amb els dictàmens i tràmits oportuns, la nova Llei de 1975 clarament especifica que els parcs nacionals, junt amb la nova figura d'espai protegit a la qual més tard ens referirem, seran declarats per Llei. Ara bé; amb independència de la simplificació d'un sistema i la complicació de l'altre, hem d'assenyalar que abans es varen proposar escasses declaracions, i ara, si hi hagués veritable voluntat pel tema, es podrien proposar tantes lleis que successivament o en bloc permetessin la declaració dels llocs que necessiten ésser afectats com a parcs nacionals, i suposem que alguna passaria l'escull de les Corts actuals...

1.1.2. **Reserves integrals d'interès científic**

Aquesta figura ha estat introduïda per la nova Llei d'Espais Naturals. Sembla que el legislador ha confós l'element prominent i zonal d'una reserva amb una figura amb personalitat pròpia. És obvi que un espai protegit és un tot en el qual poden jugar des dels llocs de més interès científic —reserves integrals— fins a un ampli embolcall natural, el qual, al mateix temps, convé que estigui protegit per una zona d'influència, de caràcter purament rústic i en el qual només s'admetin els aprofitaments de la vida silvo-pastoral i agrícola.

Una reserva integral d'interès científic isolada i sense el que hem dit abans, en poc temps desapareixeria com a tal. La Llei —art. 2— les defineix així:

1. Són reserves integrals els espais naturals **d'escassa superfície** que pel seu excepcional valor científic siguin declarats com a tals per Llei amb el fi de protegir, conservar i

Un altre racó característic de Sant Llorenç del Munt, amb la serra de l'Obac i Montserrat al fons, zones totes elles amb prou interès paisatgístic i ecològic per a ser preservades amb mesures més estrictes que les que provenen de declarar-les parc natural. ▼

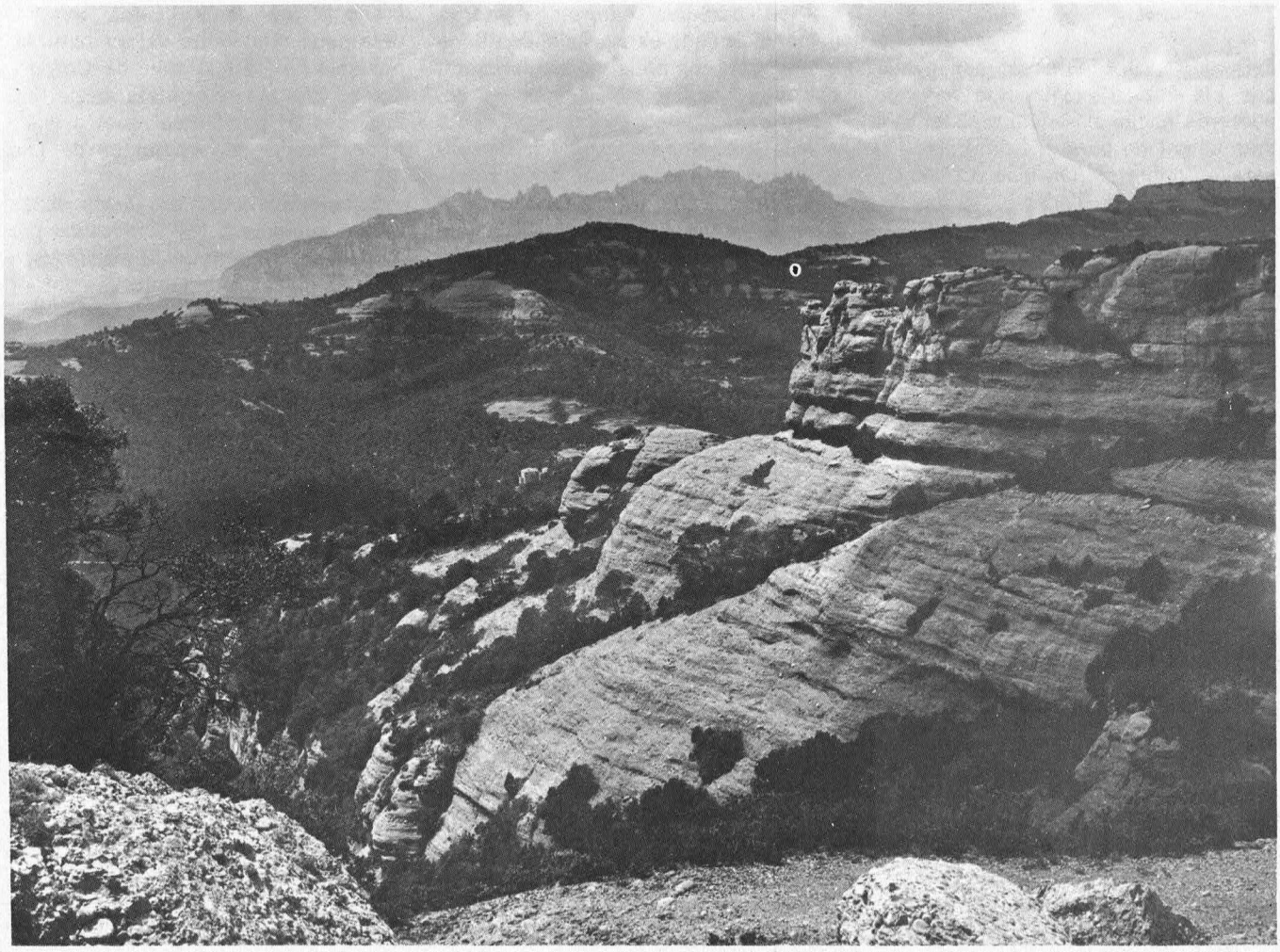

Foto: Servei Parcs Naturals D. P. (J. Vilanova)

millorar la plena integritat de la seva fauna, flora i gea, evitant-hi qualsevol acció que pugui entranyar destrucció, deteriorament, transformació, pertorbació o desfiguració de llocs o comunitats biològiques.

2. Aquestes reserves podran anomenar-se reserves botàniques, zoològiques o geològiques, d'acord amb el criteri dominant que motivi la seva declaració.

3. La seva utilització se supeditarà a l'estricte compliment dels fins científics i d'investigació que motivin la seva declaració.

En el projecte de llei existia la figura de les zones d'influència, però va ésser bandejada en la discussió final; no obstant això, l'article 6 intitulat «Modalitats compatibles», que diu:

«La declaració d'un espai natural protegit no exclou la possibilitat que en determinades àrees d'aquest espai es constitueixin altres nuclis de protecció, sempre que aquests nuclis adoptin alguna de les modalitats definides en els articles precedents», pot permetre estructurar una reserva més racional, encara que hauria restat molt més clar si, quant a les integrals, ja es declarés, com sembla que insinua el transcrit article, que poden estar inclosos dintre d'un parc nacional, un paratge natural o un parc natural, que són les figures previstes en la nova llei.

Ara, un punt xocant de l'article 2.1 de la Llei d'Espais Naturals Protegits, és quan contraposa **«espai d'escassa superfície»** amb **«excepcional valor científic»**. Que les reserves integrals hagin de tenir un excepcional valor científic salta a la vista, però que siguin d'escassa superfície i això ja ho determini un precepte legal, com si el legislador ja fos coneixedor de totes les reserves integrals del país, amb les dades i superfícies exactes, és de creure que amaga la por d'alguns que aquestes àrees del país de tant interès científic poguessin proliferar gaire, amb absoluta independència i fins diríem menyspreu del requisit: d'excepcional valor científic.

Vessant de faigs i avets (els més meridionals d'Europa), al Turó de l'Home, exemple del que hauria de ser una reserva integral del més alt interès. ▶

1.1.3. **Paratges natural d'interès nacional**

Com a precedents cal assenyalar que els llocs i monuments naturals d'interès nacional —avui amb el mot més adient de paratges naturals— ja estaven definits, com s'ha dit, en els apartats 2 i 3 de l'article 189 del Reglament de Monts; diu:

«Podran qualificar-se de Llocs Naturals d'Interès Nacional els paratges feréstecs del territori nacional, encara que l'extensió sigui reduïda, que, sense aplegar les condicions necessàries per a ésser declarats «Parcs Nacionals», mereixin, no obstant això, ésser objecte d'especial distinció per llur bellesa natural, el pintoresquisme del lloc, l'exuberància i particularitats de la vegetació espontània, les formes hidrològiques o les magnificències del paisatge i les especials característiques de la seva fauna o de la seva capacitat per a acollir-la.»

«Podran ésser qualificats de Monuments Naturals d'Interès Nacional els elements o particularitats del paisatge extremadament pintoresc i d'extraordinària bellesa o raresa, tals com penyes, pedres balandrejants, arbres gegants, saltants d'aigua, grutes, barrancs, etc.»

L'apartat 5 de l'article 190 del mateix reglament diu:

«Serà circumstància favorable per les declaracions oficials de Lloc o Monument Natural d'Interès Nacional que la bellesa natural del paisatge o dels seus elements es recolzi en el seu interès religiós, científic, artístic, històric o llegendari.»

No obstant les àmplies possibilitats dels conceptes de lloc i monument natural, molt assimilables al concepte de «reserva», no tenim coneixement del catàleg o relació de declaracions d'aquesta mena, cosa que podríem atribuir a una manca d'informació si no fos tan palpable dintre la nostra geografia un munt de llocs que són monuments naturals i no posseeixen declaració que els protegeixi.

L'article 4 de la Llei d'Espais Naturals Protegits diu:

«Són paratges naturals d'interès nacional aquells espais, **simples llocs o elements** naturals particularitzats, tots ells **d'àmbit reduït,** que es declarin com a tals **per llei,** en atenció a les excepcionals exigències qualificadores dels seus concrets i singulars valors i amb la finalitat d'atendre a la conservació de llur flora, fauna, constitució geomorfològica, especial bellesa o altres components de molt destacat **rang natural.**

2. El gaudi i visita d'aquests llocs i l'aprofitament de llurs produccions es portarà a cap de manera compatible amb la conservació dels valors que motivaren la seva creació.»

Si abans ja hem comentat el que significava una llei per a cada parc nacional que es pretengui declarar, creiem, com va tractar la premsa especialitzada en el moment de la discussió de la llei, **que és molt poc racional haver de preparar una llei per a cada simple lloc o element particularitzat d'àmbit reduït** que es pretengui protegir.

1.1.4. **Parcs Naturals**

És una figura nova a la legislació del Ministeri d'Agricultura, encara que no sigui cap expressió nova a la legislació vigent al país, ja que l'article 20 de la Llei sobre Règim del Sòl i Ordenació Urbana, de 12 de maig de 1956, que es manté intacte en el text revisat, en tractar dels catàlegs de protecció del paisatge, fa esment concret dels parcs naturals, com a possibles temes d'un Pla Especial.

Realment, una classificació més racional de reserves o espais naturals protegits, resultaria diferent a l'establerta per la nova Llei, amb els parcs nacionals, reserves integrals d'interès científic, paratges naturals d'interès nacional i parcs naturals, però com que aquesta darrera figura pot ésser promoguda per corporacions, entitats, societats o particulars i es declara per decret, gaudeix d'uns avantatges que manquen a les altres.

L'article 5 de la Llei d'Espais Naturals Protegits diu:

1. Són parcs naturals aquelles àrees a les quals l'Estat, per raó dels seus qualificats valors naturals, per si o per la iniciativa de Corporacions, Entitats, Societats o particulars, declari per Decret com a tals a fi de facilitar els contactes de l'home amb la natura.

2. El gaudiment d'aquests espais estarà subjecte a les limitacions precises per a garantir la conservació dels seus valors i l'aprofitament ordenat de les seves produccions i l'accés, a tal efecte, de la ramaderia.

És significatiu que per a aquesta figura no es parli d'àmbit reduït o d'escassa superfície, i que s'intenti entroncar amb les figures reconegudes per la Llei sobre Règim del Sòl, en indicar l'article 13 de la Llei d'Espais Naturals Protegits que **s'aplicaran** als parcs naturals, quant als aspectes del Règim del Sòl i Ordenació Urbana, **les normes** conseqüents dels plans d'ordenació que els afectin, quedant inclosos, per altra part, als catàlegs de l'article 20 ja esmentat. Concloent, que ICONA té, als efectes de la Llei de 12 de maig de 1956, la qualificació d'Entitat o Organisme competent.

En resum, sembla clar que pot promoure's l'aplicació d'aquesta figura dintre de l'àmbit del Ministeri d'Agricultura, havent de restar inclosa en els catàlegs de la Llei del Sòl, o pot accionar-se, com fins avui, dintre les possibilitats de la Llei del Sòl, essent ICONA, pels efectes d'aquesta Llei, una Entitat o Organisme Urbanístic competent.

És clara la vigència de les figures urbanístiques de la Llei del Sòl revisada que poden accionar la preservació del paisatge natural, en no esdevenir derogades en la Llei d'Espais Naturals Protegits, sinó tot al contrari; ambdues lleis, d'altra banda, varen ésser aprovades a la mateixa diada. Reforça també aquest criteri el Capítol VII sobre les infraccions.

A les corporacions, entitats o particulars que hagin promogut parcs naturals els en pertocarà l'administració. Les expropiacions, quan els parcs siguin promoguts per les Cor-

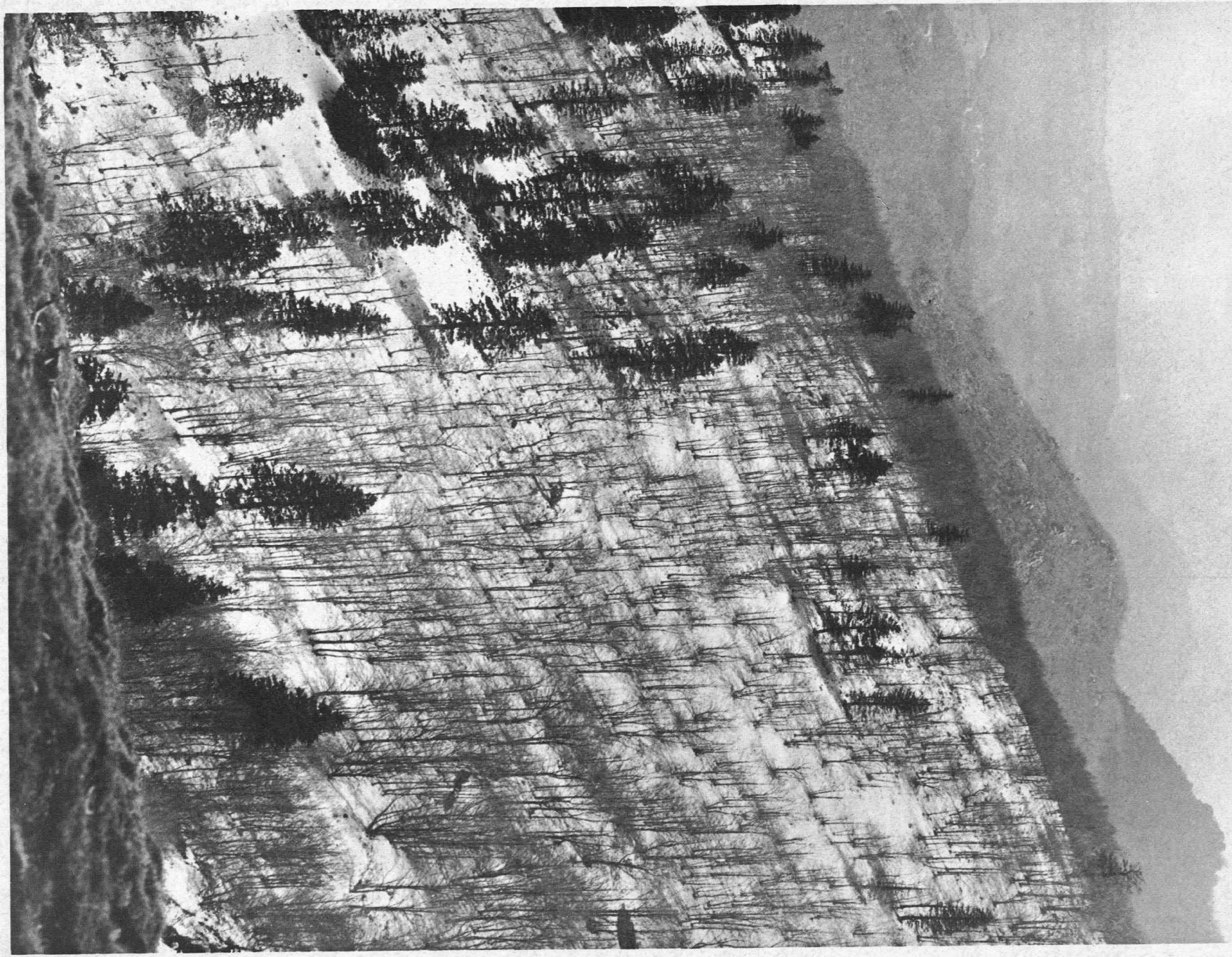

Foto: Servei Parcs Naturals D. P. (J. Vilanova)

poracions locals, es faran directament per aquestes en el cas de no arribar-se als acords que permet l'article 14.1 que tracta d'altres fórmules d'indemnització o compensació pels danys i perjudicis derivats de la reglamentació especial aplicable.

L'article 15 també preveu la possibilitat que el Ministeri d'Agricultura subvencioni els parcs naturals promoguts per corporacions locals i entitats o particulars, indicant que per a tals efectes s'hauran de preveure les oportunes consignacions en els Pressupostos Generals de l'Estat.

1.1.5. **Refugis de Caça**

Les normes vigents reguladores de la caça dimanen de la Llei de 4 d'abril de 1970 i del seu reglament, aprovat per decret de 25 de març de 1971. Com que la finalitat de la llei és la protecció, conservació i foment de la riquesa cinegètica nacional i el seu ordenat aprofitament en harmonia amb els diferents interessos afectats —art. 1er.— no sorprèn que contingui una figura jurídica purament proteccionista; els refugis de caça.

Així diu l'article 11 de la llei, **que el govern podrà establir per decret refugis nacionals de caça, quan per raons biològiques, científiques o educatives calgui assegurar la conservació de determinades espècies de la fauna cinegètica.**

La possibilitat de promoure la creació de tals refugis recau en les entitats privades amb fins culturals o científics, i en les de Dret Públic; no obstant això, aquesta facilitat és aparent, ja que la petició prèvia ha d'ésser conjunta del propietari o propietaris interessats i de l'entitat patrocinadora. També diu la llei que els refugis podran anomenar-se «Estacions Biològiques o Zoològiques» i hi serà prohibit permanentment l'exercici de la caça. Resulta, en conjunt, una figura preservacionista positiva i útil per a aquelles zones de gran riquesa faunística en les quals la propietat de la terra no està individualitzada i en què existeixin entitats protectores de la naturalesa de prestigi.

1.2. **Els llocs i paratges pintorescs de competència dels òrgans del Ministeri d'Educació i Ciència**

Un altre ministeri té facultats per a sotmetre a tutela aquells indrets o llocs de la geografia que tenen reconeguda o singular bellesa, o bé aquells paratges pintorescs dels quals convingui mantenir el seu aspecte típic, o hagin d'ésser mantinguts i preservats de tota destrucció o reforma: és el Ministeri d'Educació i Ciència, el qual actua a través del Servei de Defensa del Patrimoni Artístic Nacional i de la Direcció de Belles Arts, organismes ara agrupats en un de sol: «Direcció General del Patrimoni Artístic i Cultural». Aquesta intervenció és conseqüència d'un conjunt de disposicions legals que comencen en el R.D. de 9 d'agost de 1926 sobre «Protecció conservació i acreixement de la riquesa artística», que incloïa la figura dels «Llocs i indrets» de reconeguda bellesa com a béns a protegir. La Llei de 13 de maig de 1933 també esmentà els «Paratges Pintorescs» com a béns a incloure en el Catàleg, perdurant, des de llavors, el manteniment d'aquests conceptes i figures dins de la legislació posterior sobre la matèria (Decrets de 31 de juliol de 1941, 12 juny de 1953...).

En el context de Belles Arts, aquest concepte de lloc o paratge pintorescs ha tingut, que sapiguem, més sort que no pas l'homòleg d'Agricultura (Ley de Montes), en el que fa referència a declaracions (recordem la Moixina, a Olot; llac de Banyoles; massís de Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac; Illes Medes, a Torroella, i d'altres sectors de la Costa Brava, i, recentment, Montserrat).

Ara bé, de l'eficàcia d'aquesta fórmula, en no anar acompanyada d'una instrumentació adequada, no ens pot donar gaires garanties. Les declaracions de tutela haurien d'ésser acompanyades de normes d'ús del sòl, clarament restrictives, i l'organisme preservador hauria de tenir mitjans suficients per a garantir l'aplicació de la norma, o millor, actuar en coordinació amb les Comissions d'Urbanisme.

De totes maneres, donada la manca d'una legislació unitària per a la naturalesa, l'aplicació d'aquesta figura legal als paratges necessitats d'una preservació i conservació estricta, si més no, ha pogut coadjuvar, junt amb altres fórmules, a la dita finalitat. Un exemple el tenim en el Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac, catalogat en un Pla Provincial d'Urbanisme, que fou aprovat per Ordre Ministerial el 15 d'abril de 1963, el qual, mentre es tramitava el Pla Especial corresponent al massís, va ésser dictat un Decret el juliol de 1970 declarant-lo «Paisatge Pintoresc». Posteriorment, en produir-se l'aprovació del Pla Especial pel Ministeri de la Vivenda, dues figures legals jugaven sobre una mateixa finalitat: la preservació d'un massís, complementat-se, i així, la força legal de l'una era perfeccionada per la força instrumental de l'altra.

La llei d'Espais Naturals Protegits conté una disposició addicional que, mantenint la vigència de la Llei de 13 de maig de 1933, en el que faci referència als espais, matisa que constituexin el marc o entorn d'un bé, monument o conjunt històrico-artístic o de valor arqueològic.

Així, la Llei d'Espais Naturals Protegits, que, d'altra banda, no posa cap limitació a la vigència de les figures de la Llei del Sòl, especifica que les declaracions de paisatges pintorescs segons la Llei de 1933, seguiran llur tramitació sempre que «constitueixin el marc o entorn...»; és a dir, són espais de reserva natural complementaris d'un altre element o un bé...

No obstant aquesta matisació del concepte creiem que no podrà portar contradiccions, perquè no hi ha res de més genèric que un bé i, per tant, la Direcció General del Patrimoni Artístic i Cultural podrà continuar fent el que feia fins avui.

Vista d'un aspecte de la paret nord del Pedraforca, en tràmit de definició com a parc o reserva natural. La urgència d'aquesta definició és cada dia més peremptòria. ▼

Foto: Servei Parcs Naturals D. P. (J. Vilanova)

1.3. Els Plans, Normes i Catàlegs de la Llei del Sòl

La Llei sobre Règim del Sòl i Ordenació Urbana de 12 de maig de 1956, i ara també la seva reforma de 2 de maig de 1975, ha regulat i continua regulant, des del prisma urbanístic i d'ordenació del territori, la conservació o tutela del medi natural.

Així, amb independència de l'obligatorietat de determinar i afectar en cada pla d'ordenació —general o parcial— un percentatge mínim destinat a espais verds i lliures, d'ús public, que resten teòricament garantits per tal ús, per efectes de la Llei especial de 2 de desembre de 1963, dita llei preveu i desenrotlla un sistema de figures urbanístiques encaminades a una protecció de la natura i al manteniment d'un paisatge que l'ordenació del territori ha de conèixer i tutelar.

1.3.1. Els Plans Directors Territorials de Coordinació

Si a l'antiga llei eren els Plans Provincials els que tenien com un dels primers objectius la defensa de la naturalesa i del paisatge, del medi rural i del patrimoni artístic, i a tal fi, un dels pocs Plans Provincials arribats a bona fi al país —el Pla General d'Ordenació de la Província de Barcelona—, va preveure tot un sistema de reserves naturals de caràcter provincial, és i seran en el futur immediat i en certa manera com el seu substitutiu, els Plans Directors Territorials de Coordinació els que podran continuar aquestes previsions, ja que com una de les determinacions d'aquests plans, es concreten les «mesures de protecció a adoptar en ordre a la conservació del sòl, dels altres recursos naturals i a la defensa, millora, desenvolupament o renovació del medi ambient natural i del patrimoni històrico-artístic.» A més, les determinacions dels Plans Directors Territorials vinculen l'Administració i els particulars.

1.3.2. Els Plans Generals Municipals

En l'antiga llei només es feia esment que, entre les determinacions dels Plans Generals, havien de con-

El Sallent de Rupit, exemple de l'indret definit com a paratge natural d'interès nacional, per les seves característiques específiques de bellesa, vegetació, restes arqueològiques, etc. ▶

tenir: sistema d'espais lliures, amb descripció dels que s'hagin de mantenir, modificar o crear.

Ara, la nova llei va molt més enllà, i inicialment ja diu que **en el sòl no urbanitzable** (un pla general ha de dividir el sòl entre l'urbà, urbanitzable i el no urbanitzable) **l'objectiu d'un Pla General és perservar el dit sòl del procés de desenvolupament urbà i establir, en el seu cas, mesures de protecció del territori i del paisatge.**

Quan la referència a les determinacions generals dels Plans Generals, diu clarament que han de contenir: «Mesures per a la protecció del medi ambient, conservació de la natura i defensa del paisagte, elements naturals i conjunts urbans i històrico-artistics, de conformitat, en el seu cas, amb la legislació específica que sigui d'aplicació a cada supòsit.»

I quan concreta altres determinacions, a més de les generals, diu que en el sòl no urbanitzable el pla general establirà les mesures i condicions que siguin necessàries per a la protecció i conservació de tots i cada un dels seus elements naturals, bé sigui el sòl, la flora, la fauna o el paisatge, a fi d'evitar la seva degradació, i que les edificacions i paratges que per les seves característiques especials ho aconsellin en l'àmbit d'aplicació que calgui en cada cas.

1.3.3. Els Plans Especials

La Llei de Reforma de la Llei del Sòl manté la figura urbanística dels «Plans Especials» en el capítol primer que tracta les classes de plans d'ordenació, dintre del context del planejament urbanístic del territori (Títol I).

Ara bé, aquest manteniment ve acompanyat de certes matisacions, ampliacions i aclariments. Són els següents:

La primera i fonamental és que a l'antiga llei (art. 13) independentment de tot planejament territorial, es contemplen aspectes com l'ordenació de ciutats artístiques, protecció del paisatge i de les vies de comunicació, conservació del medi rural, etc., i altres d'anàlogues, utilitzant la via dels plans especials. Ara, diu clarament la nova llei (art. 13), el desenvolupament de les previsions contingudes en els Plans Generals Municipals, Plans Directors de Coordinació o Normes Subsidiàries i Complementàries del Planejament, haurà de fer-se amb els plans especials quan aquelles facin referència a: **ordenació de recintes i conjunts artístics; protecció del paisatge i de les vies de comunicació; conservació del medi rural;** reforma interior, sanejament de poblacions i qualsevol altre de semblant. És a dir, abans no s'exigia un planejament superior previ; ara sí, o bé una norma complementària i subsidiària d'aquest planejament.

La segona, encara que no és el nostre tema, és que s'amplien les finalitats dels plans especials, que poden referir-se a reforma interior de poblacions, execució directa d'infraestructures del territori o a elements determinants del desenvolupament urbà.

La tercera és la indicació sobre determinacions dels plans especials, i també la tramitació d'aquests plans.

L'article 14 de la llei no varia en la reforma, i fa referència als aspectes dels plans especials quan tendeixin a la conservació del patrimoni artístic i de les belleses naturals.

El 15 tampoc no té cap variació i ja fa referència a la protecció del paisatge delimitant el seu camp en determinar que per a conservar determinats llocs o perspectives del territori nacional **en altres aspectes,** els plans especials hauran de referir-se a:

- belleses naturals en el seu complex panoràmic o que convinguin al foment del turisme;
- predis rústics de pintoresca situació, amenitat, singularitat topogràfica o record històric;
- edificis aïllats que es distingeixin pel seu emplaçament o bellesa arquitectònica, i parcs i jardins destacats per la formositat, disposició, transcendència històrica i importància de les espècies botàniques existents;
- perímetres edificats que conformin un conjunt de valors tradicionals o estètics.

L'article 16, tampoc no modificat per la reforma, tracta de la restricció del destí i ús dels terrenys marginals de les vies de comunicació.

El 17 també es manté original i hem d'entendre que es refereix al concepte de «conservació del medi rural» assenyalat a l'article 13, indicant que el planejament especial podrà afectar, amb la finalitat de protecció:

- hortes
- conreus
- espais forestals

per mitjà de restriccions d'ús apropiades per a impedir la seva desaparició o alteració.

L'article 18 resta igual i l'hem d'entendre com a complementari dels anteriors, en assenyalar com a finalitats dels plans especials:

- modificar l'aspecte exterior de les edificacions, el seu caràcter arquitectònic i el seu estat de conservació;
- alterar determinats elements vegetals, jardins o arbredes;
- prohibir construccions i usos perjudicials;
- sotmetre a normes urbanístiques l'acoblament de les edificacions.

En definitiva, la tipologia de l'article 13 ve completada pels preceptes següents, encara que sense tancar mai tot un conjunt de possibilitats, ja que la protecció de la natura per mitjà dels plans especials no són uns objectius tancats en un nombre «clausus», sinó totalment «apertus», derivat de les expressions dels articles 13 i 15 «i a qualssevol altres finalitats anàlogues» i «entre altres».

1.3.4. Els Catàlegs

L'article 20 de la Llei del Sòl —l'antiga i la reformada—, dintre del Capítol dels plans d'ordenació i després de desenrotllar els Plans Especials, preveu una figura diferent al planejament i, en certa manera, prèvia a

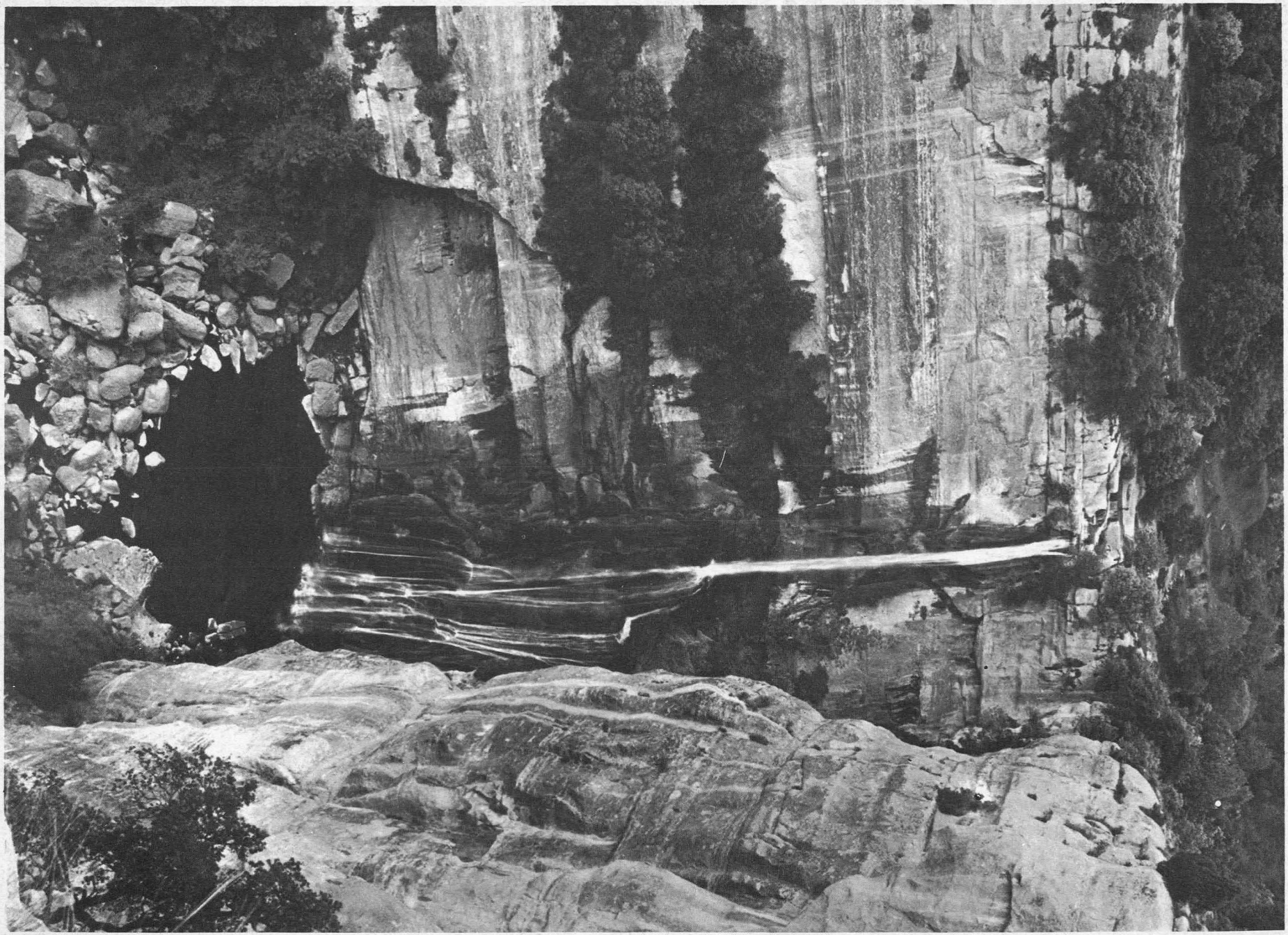

Foto: Servei Parcs Naturals D. P. (J. Vilanova)

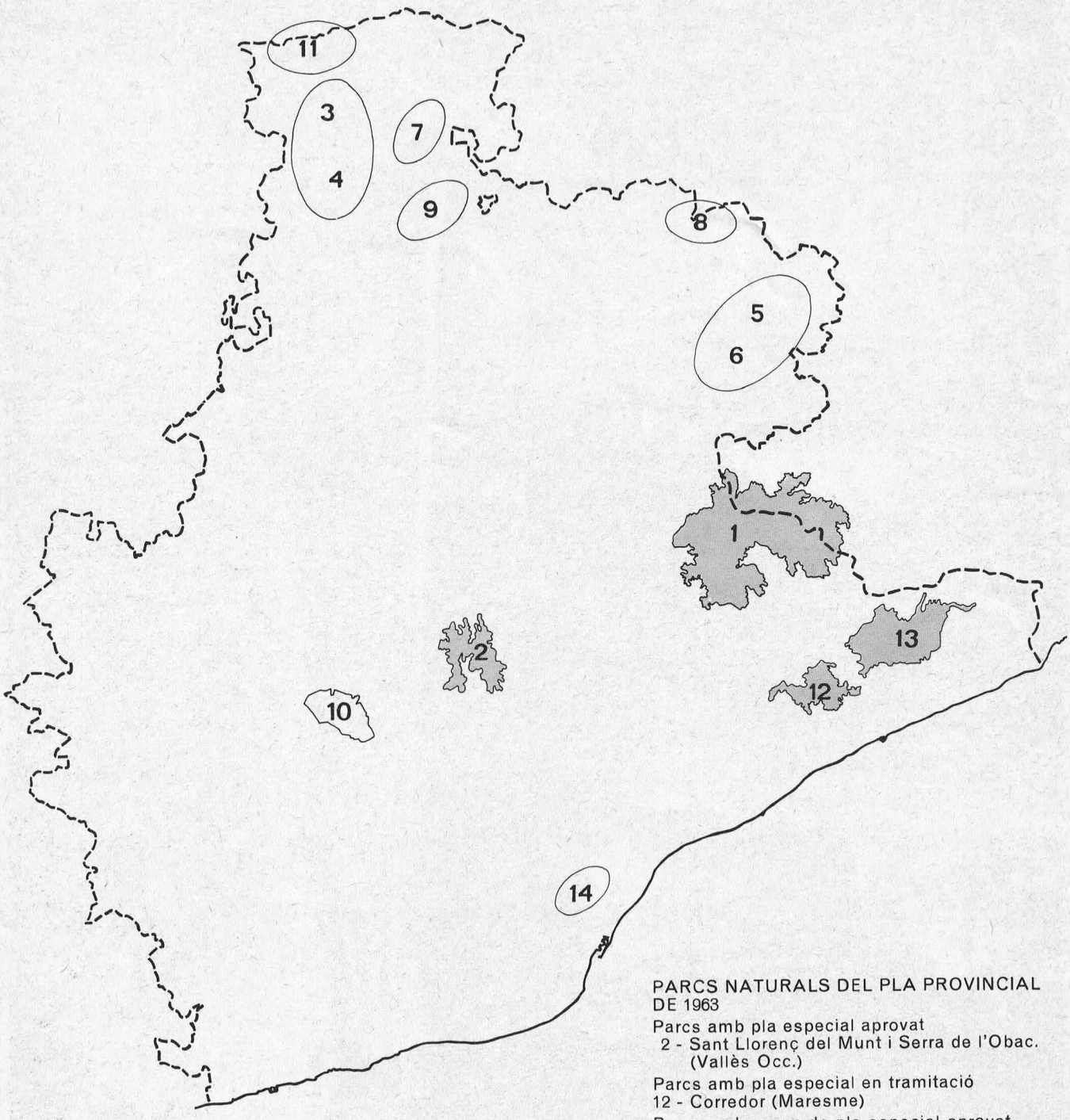

PARCS NATURALS DEL PLA PROVINCIAL DE 1963

Parcs amb pla especial aprovat
2 - Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac. (Vallès Occ.)

Parcs amb pla especial en tramitació
12 - Corredor (Maresme)

Parcs amb avanç de pla especial aprovat
1 - Montseny (Osona, Vallès Oriental i La Selva)
13 - Montnegre (Maresme)

Parcs en curs d'ordenació
5 - Cabrera-Collsacabra (Osona i Garrotxa)
6 - Guilleries (Osona i La Selva)
10 - Montserrat (Anoia, Bages i Baix Llobregat)

Parcs a ordenar en fase posterior
3 - Rasos de Peguera - Queral (Berguedà)
4 - Pedraforca-Ensija (Berguedà)
7 - Catllaràs (Alt Berguedà)
8 - Bellmunt (Osona i Ripollès)
9 - La Quar (Baix Berguedà)
11 - Cadi-Moixeró (Alt Berguedà)
14 - Tibidabo

aquest planejament, per tal com aquest hagi de fer referència a: conservar o millorar monuments, jardins, PARCS NATURALS O PAISATGES: és la dels CATÀLEGS, en la qual s'han d'incloure tals aspectes, i han d'ésser aprovats pels òrgans urbanístics, d'ofici i a proposta d'altres òrgans o particulars.

El que la llei no ens aclareix és si el catàleg és un instrument urbanístic per ell mateix, és a dir, si pot complir les funcions d'un pla especial, o bé solament és una figura prèvia al planejament i fa els efectes d'un inventari previ.

És de creure que en la Llei del Sòl antiga, el catàleg tenia una funció de relació d'espais a protegir, prèvia i necessària abans de la seva ordenació definitiva, però en la nova, o de reforma, la funció dels catàlegs la podrien fer els Plans Directors de Coordinació, en la mesura en què determinin la protecció d'elements naturals o monumentals. Ara bé, el seu manteniment com a figura urbanística hauria d'haver anat matisada de manera que només caldria un catàleg, previ a un pla especial de protecció d'un espai natural, pel cas que aquest element no estigués previst protegir en un Pla Director, General o Norma Subsidiària o Complementària del Planejament.

Ara bé, el contingut dels articles 33 i 35, en indicar que els catàlegs es formaran d'acord al procediment que per als plans i projectes assenyalen els articles precedents, i determinant l'obligatorietat de la publicació dels acords aprovatoris als butlletins oficials, significa que el legislador va pensar en un concepte de real importància.

Recordem també que l'article 169-3 estableix que els propietaris de béns inclosos en els catàlegs de l'article 20 «podran recaptar per a la seva conservació l'ajuda o cooperació dels Ajuntaments i Diputacions, que la donaran en condicions adequades».

En definitiva, els catàlegs per a la conservació del paisatge podrien ésser elements bàsics per a iniciar amb rapidesa una preservació de la natura, donada la facilitat del plantejament, tramitació i possibilitats d'iniciació de l'expedient —òrgans públics o privats—.

L'aplicació de tal figura creiem que ha estat mínima, però hem de recordar que ei terme municipal d'Olot té degudament aprovat un catàleg de zones paisatgístiques o naturals, encara que és un instrument que el municipi, fins avui, no ha sabut què fer-ne, amb independència de les grans possibilitats que conté.

Consideracions finals

- Si bé existeixen diverses disposicions legals encaminades a la protecció de certs béns naturals, això implica una proliferació d'òrgans de l'administració sense coordinació entre ells, que n'han de fer aplicació, i un excessiu nombre de figures o classes d'espais objecte de tutela, cosa que dificulta el tema i repercuteix en la insignificança de les accions fins avui portades a terme per l'administració per a la creació de parcs i reserves naturals.
- La Llei sobre Règim del Sòl i Ordenació Urbana preveu i instrumenta com a determinacions a incloure en els plans d'ordenació territorial i que poden, a més, ser objecte d'un pla específic, tot un sistema d'elements per a la protecció de la natura, els quals adquireixen virtualitat amb la simple aprovació del pla o plans corresponents, cosa que difereix substancialment de les previsions de tramitació de la Llei d'Espais Naturals Protegits que exigeix, per a tres de les quatre categories establertes, la necessitat d'una llei votada a les Corts.
- L'administració local pot participar en l'acció protectora de la natura ja sigui utilitzant la via de la Llei del Sòl com la de la Llei d'Espais Naturals Protegits —figura dels parcs naturals—, encara que les seves possibilitats pràctiques queden molt reduïdes per manca de capacitat econòmica, tècnica i fiscal.
- El sòl rústic, avui no urbanitzable, de la Llei del Sòl té un tractament insuficient, tant en la seva definició com al règim aplicable, i això condueix a interpretacions que desvirtuen totalment el seu caràcter.
- La natura és un tot coherent que no pot salvaguardar-se amb la preservació d'uns simples i petits illots dintre d'un conjunt rústic que sofreix les escomeses més importants de l'especulació urbana donada la manca de control i defensa de la seva situació. Es fa notar la manca d'una llei general de protecció de la natura que regularitzés el sòl rústic en la seva totalitat, amb independència del tractament específic d'aquelles àrees de reserva especial.
- Els conceptes de «reserva» de la Llei d'Espais Naturals Protegits haurien d'adequar-se, amb urgència, als vigents internacionalment que, a més, han estat homologats pels organismes «ad hoc» de l'ONU.
- El foment i ajuda oficial per a la política de protecció de la natura hauria d'ésser congruent amb el dèficit actual, pensant sempre que l'acció de preservar requereix la contrapartida de pagar o compensar les parts afectades.
- La gestió dels parcs i reserves i les possibilitats de llur utilització turístico-recreativa ha d'ésser objecte d'especial cura i estudi en cada cas, evitant incongruències o contradiccions, amb les finalitats perseguides per a la protecció.
- Finalment, semblaria oportú remarcar que els organismes i entitats competents per a la gestió del patrimoni natural poden i haurien d'utilitzar les figures de catalogació i ordenació territorial previstes en la Llei del Sòl, a fi d'aconseguir una unificació de criteris quant a la metodologia, determinacions, sistemàtica d'elaboració de la documentació gràfica i escrita i tramitació dels expedients, salvant sempre la competència de cada departament en la resolució final o definitiva de cada tipus d'espai natural protegible.

Per terres occitanes

per **Ramon Pujol i Alsina**

Gosaria dir-vos que unes vacances per terres d'Occitània són uns dies agradablement passats i aprofitats per a aprofundir en el coneixement humà, monumental i paisatgístic de Provença, el Llemosí i el Llenguadoc. És un recorregut recomanable als afeccionats a l'art romànic. Per a nosaltres catalans, s'hi afegeix, però, l'al·licient del contacte amb una gent, de la contemplació d'uns monuments, del passejar-nos per unes terres, amb les quals Catalunya, al llarg de la seva història, ha tingut contactes de tota mena, en so de pau i en so de guerra. Per altra banda, sempre m'atreu fer el pelegrí per terres on els problemes que s'originen en les minories lingüístiques, bateguin encara. Tenia un afany especial de constatar «in situ» com es defensava actualment la llengua d'oc, en les seves variants provençal i llemosina. Això era per a mi molt interessant, apreciar-ho d'una manera viva, i no per referència, i més tenint en compte que França no s'ha pas distingit mai per un amor excessiu a protegir (amb prou feines tolerar!) les llengües minoritàries del país. Al llarg dels segles la imposició de la llengua francesa ha estat implacable. La lluita menada contre les llengües bretona, occitana i catalana ha estat constant i aferrissada. (Aquests procediments no són pas una exclusiva francesa!). Sembla que avui, després de la promulgació de la llei Deixonne, la pressió sigui menys forta, i que hi hagi una certa tolerància. El mal que s'ha fet, però, és tan profund (una mena de genocidi cultural) que la solució es fa força difícil. Sort n'hi ha dels abnegats patriotes que a Bretanya, a Occitània i a la Catalunya septentrional mantenen encara el foc sagrat d'unes cultures mil·lenàries que no es resignen a morir.

* * *

Som dalt del tren camí de França, en un dia xafogós de juliol. El nostre paisatge s'aguanta encara força verd. El Montseny ens diu adéu. Fa pena contemplar els llits eixuts de la Tordera i del Ter. Pobres rius nostres, com demanen la pluja! Pas de frontera. Fem canvi a Avinyó, la vella ciutat dels Papes, a cavall del Roine. (Això és un riu!). Poc després fem l'entrada a Arle (fr.: Arles), l'antiga capital de Provença. Som al començament de la tarda, una tarda lluminosa i de cel blau i transparent, la llum que entusiasmà Van Gogh i el féu recalar per sempre en aquesta bella terra. Les millors obres d'aquest gran pintor són d'Arle i dels seus voltants.

Foto: R. Pujol i Alsina

Hem vist al lluny la silueta encimbellada dels Baus, el que resta del castell dels infatigables enemics del nostre Ramon Berenguer III, esdevingut comte de Provença, pel seu matrimoni el 1112 amb Na Dolça, hereva de la terra provençal. Ni els senyors dels Baus, ni els comtes de Forcalquer, ni els de Tolosa, no deixaren d'hostilitzar, ara l'un ara l'altre, el nostre Ramon. A tots els abellia la possessió de Provença. L'any 1131, en morir Ramon Berenguer III, separa Provença dels dominis del seu pri-

Arle de Provença: Sant Tròfim. Detall del portal. Segle XII. A primer terme Sant Tròfim, amb la mitra i el bàcul.

◀

mogènit Ramon Berenguer IV i en passa el domini al fill segon Berenguer Ramon. Aquest inicia la dinastia catalana dels comtes de Provença, que es clou el 1245 amb la mort de Ramon Berenguer V de Provença. L'any 1246, la seva filla Beatriu contrau matrimoni amb Carles d'Anjou. Fineix la influència catalana a Provença i s'hi inicia la francesa:

Cent an li catalan cent, cent an li [provençau
se partageron l'aigo, lou pan, la sau.

Quedem meravellats davant la portalada de Sant Tròfim (joia del romànic provençal) que, il·luminada pel sol baix de la tarda, té qualitats d'or brunyit. La catedral d'Arle ens impressiona fortament.

Just darrera de Sant Tròfim hi ha el vell teatre romà, i és en aquest bell marc que assistim a un festival folklòric. És un agrupament de tambors i flabiolaires, de nois i noies, tots agençats amb els vestits típics de la terra. Canten cançons i ballen danses populars. M'ha cridat l'atenció la melodia del «Ball de Cintes», perquè la tonada venia a ser la mateixa de la de la cançó «El desembre congelat», tan popular entre nosaltres. La coreografia i la música del «Ballet de Sant Ferriol» són bessones de les dels nostres esbarts de dansaires. La festa es va acabar, ballant tothom (agrupament i espectadors) la típica farandola provençal. Vàreig escoltar amb delectança les lletres provençals de les cançons..., però, dissortadament, tots els del grup parlaven francès.

La nit següent vàrem coincidir a engruixir els rengles d'espectadors en la gran desfilada que hi hagué a la plaça de la República (una bella plaça, amb una font i un obelisc al bell mig, emmarcat per la catedral de Sant Tròfim, pel dignissim edifici de la Casa de la Vila i per altres belles construccions). Grans colles d'homes, dones i infants, vestits tots amb la indumentària típica i venint de tots els racons de Provença. Molt de color, molta varietat en els vestits, moltes banderes (les nostres quatre barres hi sovintejaven força), tambors i flabiolaires de Provença, festa folklòrica plena d'interès, però, ai las! folklore i poca cosa més! La dolça, la bella llengua provençal, amb prou feines l'hem oïda. És tristíssim veure trontollar, mortalment ferida, una cultura mil·lennària, la dels primers trobadors medievals, que portaren la llengua provençal a totes les corts reials d'una Europa incipient. A **Història de la Literatura Catalana,** M. de Riquer diu: «És la poesia provençal la primera manifestació romànica de lírica en llengua vulgar escrita per individus d'identitat coneguda». Penso en Frederic Mistral, en els seus felibres i en la decadència d'un moviment que el gran poeta havia iniciat amb tanta d'empenta; els seus contactes amb els homes de la nostra Renaixença, «La Coupo Santo», els seus grans poemes **Mireio** i **Nerto** (amb les immillorables versions al català de Maria Antònia Salvà i Guillem Colom, respectivament). Tot ens fuig dins d'una gran boirada llunyana, enigmàtica.

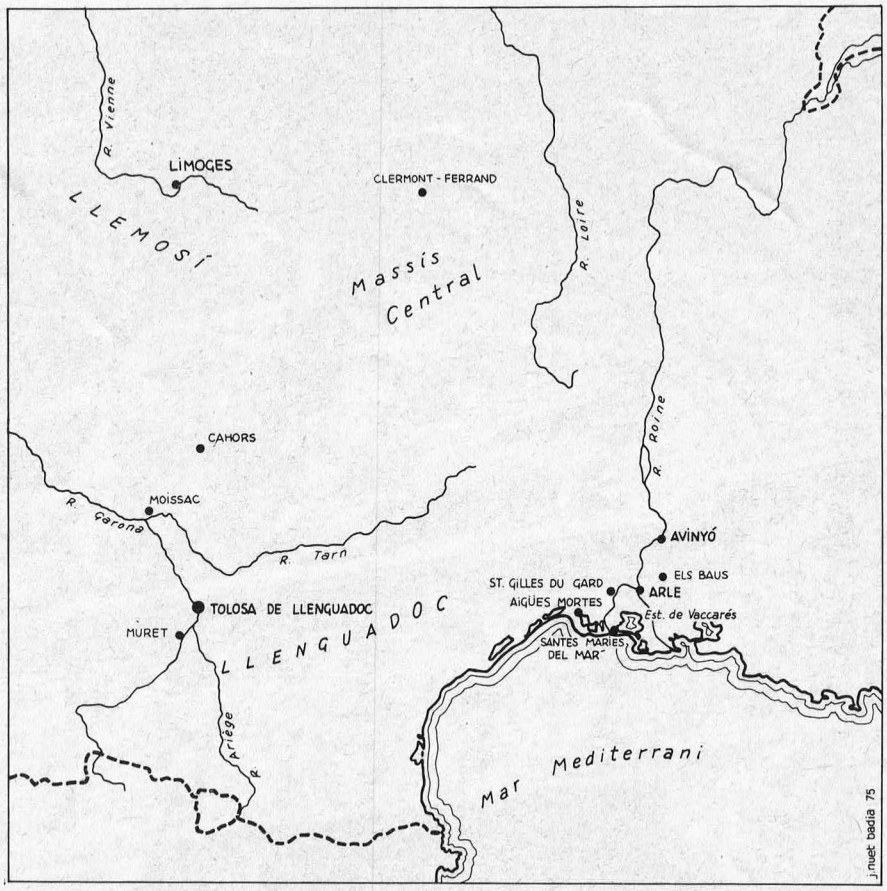

Cal fer el romiatge per Arle. Els monuments que resten de l'època romana són notabilíssims, destacant pel seu estat de conservació i grandiositat l'amfiteatre, obra colossal de l'època de l'emperador Adrià (76-138).

El que resta del teatre fa de bon veure, i les dues columnes corínties que encara s'aguanten dretes són un bell testimoni de la importància d'aquesta obra del període d'August. Ací és on se celebren els concerts, representacions teatrals i festivals folklòrics.

És mólt interessant la visita a l'antiga necròpolis romana, els Alis-

Arle de Provença: Sant Tròfim. Timpà amb Crist en Majestat, voltat dels signes dels Evangelistes. Llinda amb els Apòstols. Segle XII. ▼

camps, una llarga avinguda de sarcòfags ben arrenglerats, en un floc ombrejat, simpàtic i acollidor. Just al seu final, s'hi aixeca la bella església romànica de Sant Honorat.

Cal no oblidar la visita als criptopòrtics de l'antic fòrum per admirar el treball immens de bastir aquells soterranis tan enormes. A la que s'anomena plaça del Fòrum hi ha adossades en una casa les restes del que fou el seu arc d'entrada. En aquesta plaça hi ha el monument a Frederic Mistral.

Per a completar la idea de l'Arle romana convé visitar els dos museus lapidaris, installats en les dues exesglésies dels Jesuïtes i de Santa Anna. En la primera hi ha el museu lapidari pagà, amb nombrosos i bells sarcòfags, i mosaics molt importants, i en la segona hi ha installat el lapidari d'art cristià, notable col·lecció d'escultures i sarcòfags.

Catedral de Sant Tròfim

Joia del romànic provençal, és el monument més important a visitar a Arle. La portalada és un devessall d'escultura, que fa gala del gran mestratge dels escultors i picapedrers de finals del segle XII. Sembla que els treballs d'aquesta portalada començaren entre els anys 1187-1190 En el timpà hi ha el Crist en Majestat, emmarcat pels signes dels evangelistes. Els arquets que enquadren el timpà són guarnits d'angelets molt decoratius. La llinda i el fris són ornamentats amb baixos relleus d'escenes del Judici Final, amb els seguicis dels elegits i el dels damnats. Hi ha altres relleus repartits per la superfície de la portalada, amb escenes de la Nativitat, i l'adoració dels Mags. L'estatuària principal ve constituïda per les grans figures de sant Tròfim (amb mitra i bàcul), sant Bartomeu, sant Jaume Menor, sant Pere, sant Jaume Major, sant Esteve i sant Joan Evangelista. El conjunt és impressionant.

El campanar de Sant Tròfim és re-

Arle de Provença: Sant Tròfim. Un racó del claustre. Segle XII-XIV. ▼

marcable por la seva robustesa i sobrietat. Els seus tres pisos són subratllats per arquacions llombardes.

El claustre és notabilíssim. Les galeries nord i est són lleugerament anteriors a la construcció de la portalada de Sant Tròfim, i les del sud i oest força posteriors, gairebé ja en període gòtic (finals del s. XIV). La disposició és força original, amb els seus massissos pilars d'angle i els quatre pilars intermedis. Entre uns i altres s'hi configuren i recolzen els arcs del claustre, tots a doble columnata, amb els corresponents capitells. El pilar més extraordinari és el de sant Tròfim, bella escultura d'un realisme sorprenent. També els altres pilars són esculturats amb la representació d'imatges dels sants patrons d'Arle. Als capitells hi ha representades disset escenes del Nou Testament i sis del Vell. Els capitells sense iconografia ens presenten motius florats o fantasiosos bellament executats.

No he sabut trobar cap analogia entre l'escola catalana de l'art romànic i la provençal. Són dues maneres de fer ben diferenciades, molt particulars.

Museu Arlaten

És dedicat a l'etnografia i folklore de Provença. Arle deu la fundació d'aquest museu a Frederic Mistral. Sembla que el 1906, quan el gran poeta fou premiat amb el Nobel de Literatura, amb els diners del premi, va adquirir aquest bell casal del segle XVI, per convertir-lo en el museu de les coses de la seva estimada terra. És un bell recull d'art popular. Com a coses remarcables les escenificacions amb figures de grandària natural, amb indumentària autènticament de l'època (mitjan de segle passat): un taller de modistes, amb molt de moviment i gràcia en les figures, la celebració del Nadal, en el gran menjador del mas, belles figures dels avis, els fills, els néts, els mossos, el pastor, les criades, amb bona indumentària, i ambientat amb tots els atuells i moblatge de l'època, finalment el naixement d'un infant, molt ben ambientat també, amb la compareixença de compares i comares a presentar els bons desigs a la partera:

Que fugue toun enfant:
Sage coume la sau
Bon coume lou pan
Plen coume un iòu
Dre come une brouqueto.

Volem donar una ullada a la Camarga, i com que ens ve de pas ho aprofitarem per a fer una visita a un altre importantíssim monument de l'art romànic, Saint Gilles du Gard.

Fa un dia brillant i net. El blau i el verd ens emplenen l'espai. Guanya el blau, perquè el paisatge és pla com el palmell de la mà. Circulem entre arrossars, vinyes i esparreguerars, en extensions de terrenys de la Camarga, que fa pocs anys eren totalment improductius.

Som a Saint Gilles du Gard, 20 Km a l'oest d'Arle. Poc abans hem travessat el gran i el petit Roine. Al nucli central de la vila se'ns presenta de cop el triple portal de l'antiga abadia. Ens sorprèn la seva monumentalitat i bellesa. No és gaire corrent de poder contemplar un parament romànic de tanta categoria. És obra de finals del segle XII i començaments del XIII. Aquesta monumental façana encarada a ponent cal veure-la al començament de la tarda, quan el sol hi bat de ple i dóna relleu i vida fins al més petit dels detalls. Pels afeccionats a la fotografia, cal tenir-ho en compte. Al matí tota la portalada resta a l'ombra.

Les tres portes (la del mig força més important que les dues laterals) formen un gran conjunt per la disposició de la columnata, emmarcant i donant encara més relleu a les fornícules on hi ha situades les grans figures dels apòstols i sants del país, i pel llarg fris que ressegueix les llindes del timpà de les portes, bellament esculturat amb escenes de la Vida, Passió i Resurrecció del Crist, figures totes elles molt realistes Aquest gran fris és subratllat graciosament per un cordó esculturat amb imatges de bestioles. En el timpà de la porta de l'esquerra hi ha representada l'adoració dels mags, en el de la porta central, el Crist en Majestat, voltat dels signes dels evangelistes, i en el de la porta de la

Sant Gilles del Gard: Abadia de Sant Gilles. Detall de la façana. Consta d'un portal central i dos de laterals molt ornamentats. Segle XII. ▼

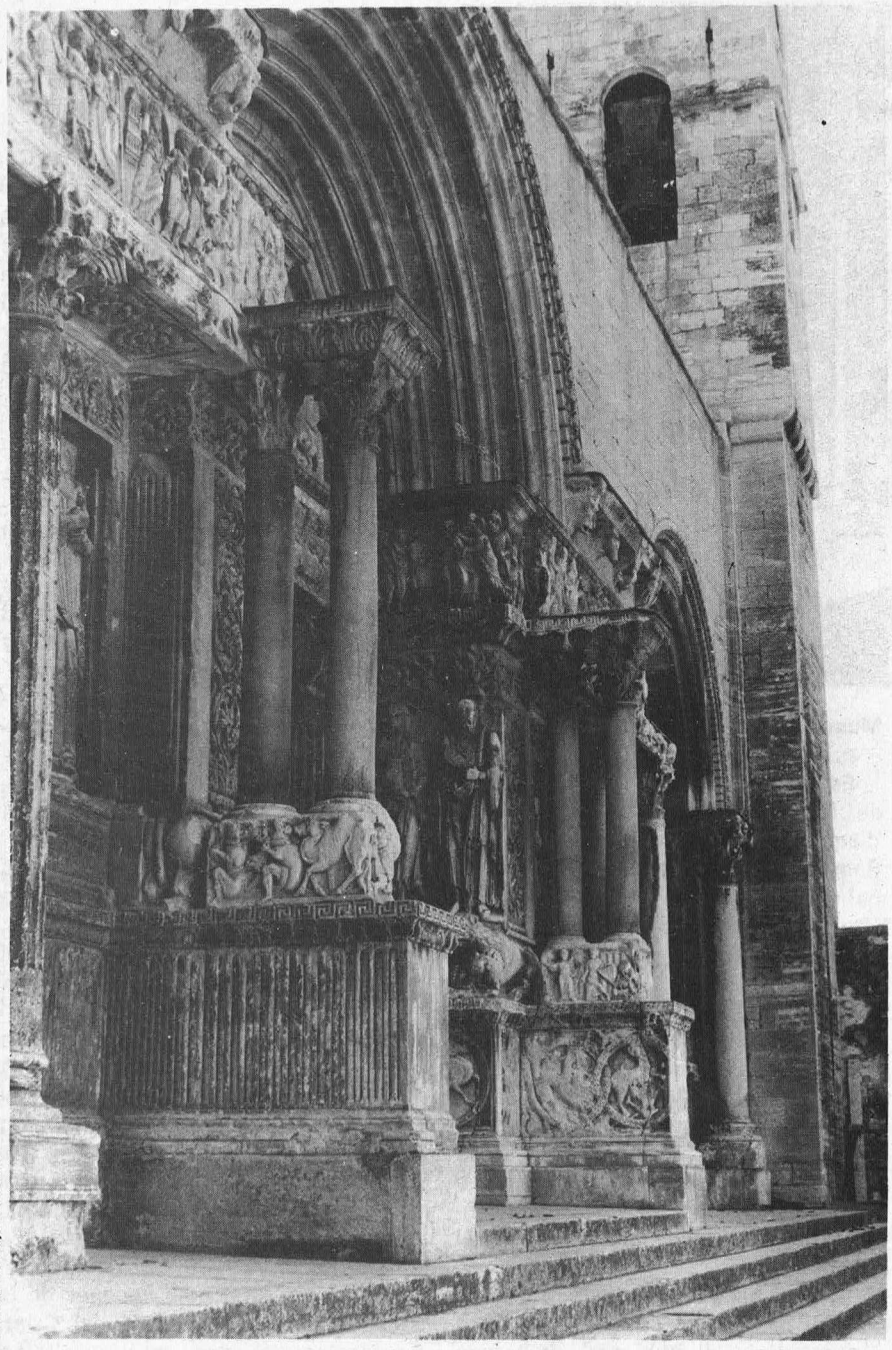

Fotos: R. Pujol i Alsina

dreta hi ha representada la Crucifixió. La porta central avança lleugerament els seus cossos laterals, i les seves columnes reposen damunt el cos de lleons, i als grans sòcols laterals encara hi ha més detalls escultòrics, amb escenes de l'Antic Testament, i reproduint animals fantàstics. És un monument que ha sofert grans mutilacions (per les injúries dels temperis, i per la imbecillitat i el vandalisme dels homes), malgrat tot, la seva contemplació us impressiona fortament. L'església (sembla que és del 1209) és notable, però el que vàrem trobar sensacional fou la cripta. Per una inscripció que s'hi ha trobat sembla que l'abadia de Saint Gilles es començà a construir el 1116.

Deixem amb recança aquesta joia del romànic, i pels camins de la Camarga fem l'arribada a Aigües Mortes, la vila medieval murallada per sant Lluís. És ací, i en l'any 1248, que el rei de França s'embarca per la setena croada, acabada en desastre i en la captivitat del rei. Força anys després, el 1270, sant Lluís retorna a Aigües Mortes i s'embarca novament per a la vuitena croada a Terra Santa. Mor a Tunis, víctima de la pesta. Aigües Mortes pot agrair a sant Lluís el quadrilàter de muralles i torres que clouen la vila, i que fa que aquesta sigui visitada cada any per uns quants milers de turistes. És recomanable de pujar al cim de la Torre de Constança per poder contemplar el conjunt de la vila i les muralles d'Aigües Mortes.

Camarga enllà fem cap a les Santes Maries del Mar. El que abans eren quatre casetes de pescadors fent companyia a la vella basílica fortificada, s'ha convertit en una localitat turística amb força esdevenidor.

Les Santes Maries del Mar és un exemplar romànic força curiós, precisament pel seu aspecte més de castell que de temple. L'interior és molt sobri i primitiu. M'ha fet pensar en Cardona, però en miniatura. En un altaret especial entrant a l'esquerra s'hi guarden les relíquies de les santes Maria Jacobé i Maria Salomé. Des del segle XV que d'una manera regular se succeeixen els celebrats pelegrinatges a les Santes Maries. Hi ha també cada any l'aplec de la gitaneria europea.

No gaire lluny de la basílica, i en una placeta, hi ha un bell monument amb la figura gentil de Mireio, la protagonista del poema de Frederic Mistral, en el qual queden immortalitzats els pelegrinatges a les Santes Maries del Mar.

Retornem a Arle tot vorejant l'estany de Vaccares, la reserva ornitològica i piscícola més important de França (17.000 Ha.). Pel mig dels

Aigües Mortes: La muralla del segle XIII. Es ací on Sant Lluís s'embarcà per a les VII i VIII creuades a Terra Santa. Anys 1248 i 1270 respectivament. ▼

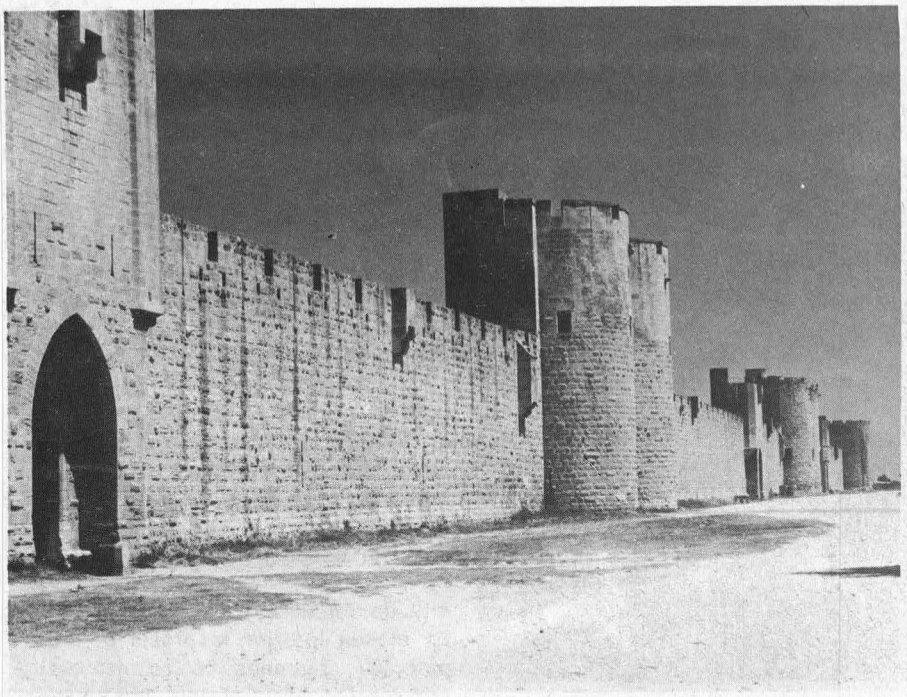

aiguamolls i en plena llibertat hem tingut el goig de contemplar nombroses eugassades dels cavalls blancs de la Camarga. El paisatge és monòton. Falten uns castellassos de núvols que donin varietat i moviment a aquest cel tan uniformement blau.

* * *

Venim de Clarmont-Ferrand. Hem passat una setmana voltant per terres d'Alvèrnia. Deixarem per a una altra ocasió parlar de les singularitats i gran interès d'aquesta comarcada situada en el Massís Central.

Fem via cap a Limoges, i ens caldrà fer canvi de tren a Ussel. De Clarmont fins a Laqueille (lloc també de canvi per als qui volen anar al Mont Doré i al Sancy), el camí es fa molt agradable per la bellesa peculiar del paisatge alvernès. Pasturatges, boscos, formacions volcàniques, fondals, rierols i flors, moltes flors, destacant-se, però, les altes espigues rosades de l'epilobi i el groc esclatant de la genciana lútea. De Laqueille a Ussel també la visió del país és distreta. Fem el canvi de tren. És diumenge, i a totes les estacions del recorregut va pujant gent que van a Limoges. Fa mal temps, a estones cau una veritable cortina d'aigua. Desfilada de bonics poblets i de belles raconades de la Vienne, el curs de la qual seguim fins a la nostra arribada a la ciutat de sant Eloi, dels artífexs de l'esmalt i de la porcellana. L'acolliment que ens fa Limoges no és gaire engrescador: plou fort i amb moltes ganes de fer-ho.

* * *

Una ullada del sol ens encoratja. Les nuvolades són espectaculars i de gran bellesa. Limoges ens produeix la impressió d'una ciutat ben ordenada, polida i plena de simpatia, malgrat el mal temps! Proveïts d'un bon paraigua, comencem el nostre romiatge.

Saint Etienne

És la catedral de la ciutat, situada en el punt més elevat, i dominant el curs de la Vienne. És una bella catedral gòtica construïda en el període que va de l'any 1273 al 1377. Fou completada en els segles XV i XVI. A finals del passat segle, calgué ferhi importants reparacions. La porta més important, és la de Sant Joan, mostra extraordinària del gòtic flamíger, amb el mèrit que aquest treball de filigrana, és tallat en el granit duríssim del país. L'interior és d'un gòtic auster i elegantíssim. Els arcs i columnes del cor tenen una gran homogeneïtat, l'alçària de les voltes de les naus i la disposició dels vitralls, donen un gran equilibri al conjunt del temple. El campanar, d'una gran robustesa, és obra del segle XIII, està adossat a ponent de la catedral, i recolza damunt d'uns basaments romànics.

A la vora de Saint Etienne, hi ha un senyorial edifici del segle XVIII, antic palau del bisbe, convertit avui en Museu Municipal de Limoges. En les seves sales és possible d'admirar tota la delicadesa i beutat del treball dels grans artistes esmaltadors de la contrada, des del segle XII, fins avui. Al voltant d'aquest palau, hi ha un jardí de plantes, i un altre jardí disposat en terrasses que gradualment davallen fins al fondal on passa la Vienne. Travessem el riu pel vell pont romànic de Saint Martial (S. XIII), i tot seguint la ribera ben ombrejada per una bona arbreda, repassem altra vegada el riu, per un altre pont romànic, el de Saint Etienne. Aquest és un dels indrets més tranquils i bonics de Limoges. El riu mansoi s'esmuny pels ulls del pont, tot això amb un fons d'un bon tou d'arbres, velles cases i vells carrers, en davallada cap al riu, i sobresortint per damunt de tot el campanar de la catedral de Saint Etienne.

* * *

Aquesta nit tenim festival folklòric... i plou! La festa no es perdrà, però. En lloc de fer-se a la plaça, a l'aire lliure, es farà al gran pati de la Casa de la Vila. Els protagonistes són el grup «Lo Englantino do Limousin». Han ballat passadorament bé, i les cançons han estat cantades amb una certa tendència a desafinar, però hi havia en els executants tanta

Limoges: El vell pont de Sant Etienne (segle XIII) damunt la Vienne d'aigües tranquil·les. Al fons la catedral de Sant Etienne. ▼

Limoges: Jardins del Bisbat. Una mostra monumental de la bella ceràmica del país. ▼ ▼

Limoges: Catedral de Sant Etienne. Portal de Sant Joan. Gòtic flamiger. Finals del segle XIII, començaments del segle XIV. ►

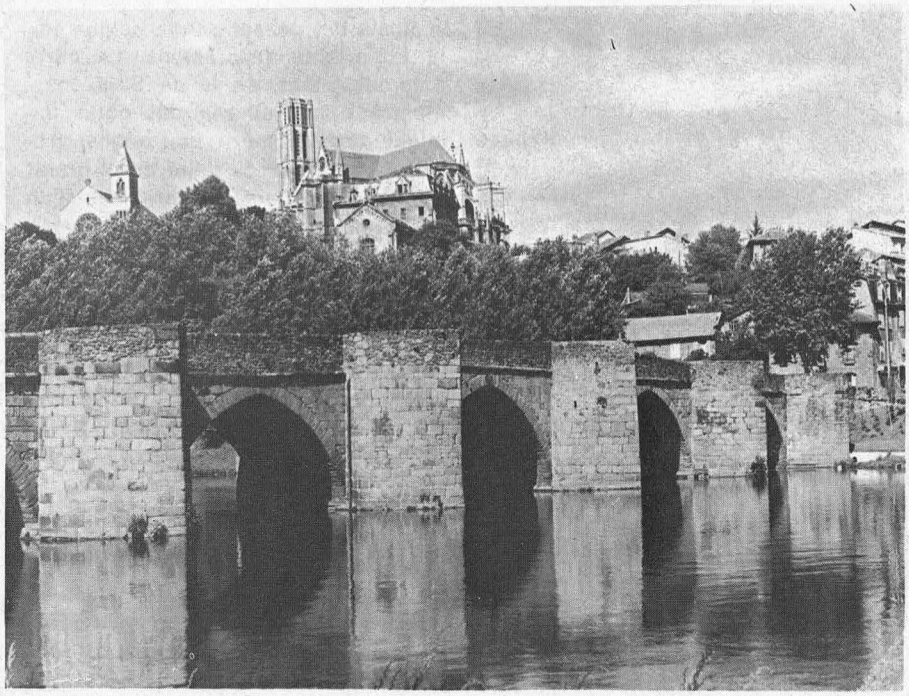

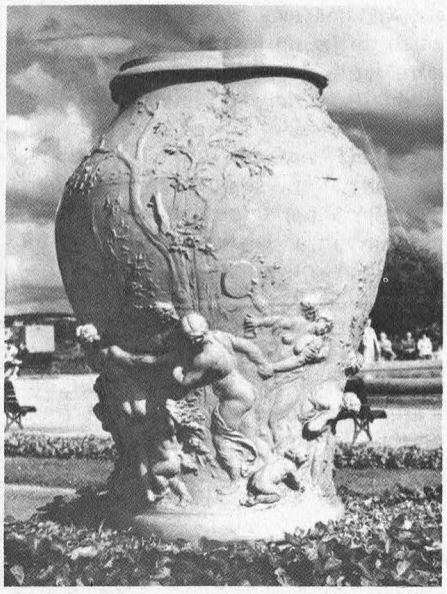

Fotos: R. Pujol i Alsina

bona fe, tanta autenticitat, tanta olor de cosa de la terra, que ens han fet oblidar els petits defectes, i els hem agraït del fons del cor la seva actuació. Era emocionant veure els primers rengles d'espectadors, que era format per pobrets invàlids, homes i dones, i observar les seves reaccions, amb uns rostres il·luminats per la joia que els produïa, de poder contemplar i escoltar, una vegada més, les danses i els cants de la seva terra. En sortir, ha estat molt plaent per a les nostres orelles, copsar curts diàlegs de ciutadans assistents, que ho feien en llengua d'oc. La pluja cau mansa, com si fóssim a l'hivern.

* * *

Quan plou, cal aprofitar-ho per a les visites de museus. Anem de dret a la Biennal Mundial de l'Esmalt. És molt interessant, però tal vegada (pel al meu gust) hi havia un excés de peces rabiosament modernes.

Al Museu de la Casa de la Vila, hi ha una exhibició permanent dels actuals fabricants de porcellana de Limoges. Hi ha coses molt boniques, especialment en vaixelles.

Fem ara la visita al Museu Nacional de Ceràmica, fundat pel mecenas Adrien-Dubouché, el 1867. La installació és modèlica, en un bell edifici de dues plantes. Hi ha porcellanes i ceràmiques procedents d'arreu del món, i de diverses èpoques. Són particularment notables les col·leccions xineses i japoneses. De ceràmica ibèrica hi ha bones peces de Manises, Alcora i Talavera. No hi ha ni una sola mostra de ceràmica catalana.

Saint Pierre de Queyroix i Saint Michel des Lions

De qualsevol lloc del centre de Limoges, sempre hi ha un campanar que us crida l'atenció. És el de Sant Pierre de Queyroix, una bella església gòtica dels segles XIII-XIV, molt original perquè és de planta quadrada. Interior molt senzill, d'una gran austeritat. Els vitralls són remarcables. No gaire lluny de Saint Pierre, hi ha una altra bonica església d'un gòtic ja decadent (S. XIV-XVI), que és la de Saint Michel des Lions. Està situada en el cor del vell Limoges. En el seu interior fa gràcia contemplar les columnes on recolzen els arcs de les naus: ni una sola conserva la seva verticalitat. Totes cauen guerxes! Com a cosa notable hi ha un altar amb el sarcòfag on es guarden les relíquies de sant Marçal, traslladades a aquest temple des de l'antiga abadia homònima, glòria de Limoges medieval, que fou destruïda el 1790. Els vitralls de Saint Michel des Lions, són molt originals i vistosos.

És remarcable que a cap de les esglésies que portem visitades, no hem vist que hi hagi un altar dedicat a sant Eloi, patró dels orfebres i fill de Limoges. Ningú no és profeta a casa seva!

* * *

Fem camí de Limoges a Tolosa de Llenguadoc installats en el ràpid i còmode tren «Capitol». Malgrat la velocitat ens ha plagut reveure, un cop més, Rocamadour amb el seu castell, i Cahors, amb el seu pont monumental.

* * *

Som a Tolosa del Llenguadec, però fa un dia tan bo, que el volem apro-

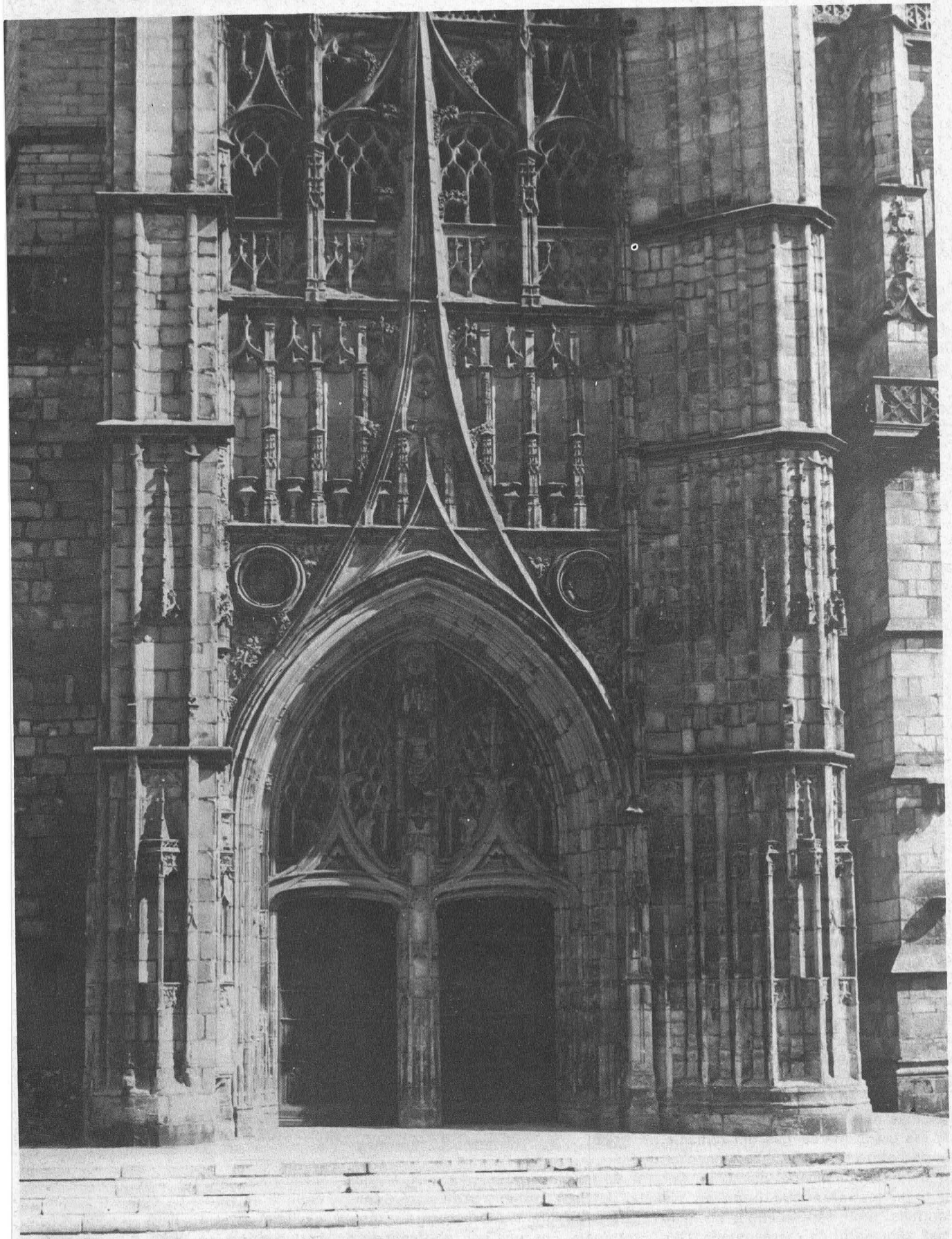

Moissac: Sant Pere de Moissac. La bella imatge de Jeremies en el pilar central de la porta. Segle XI. ▼

fitar per a desplaçar-nos a Moissac, i fer la visita de la seva famosa abadia. Hi ha un bon servei de cotxes de línia, i ben còmodament fem els 67 Km que separen Tolosa de Moissac. Correm per la plana llenguadociana, ben conreada, amb cultius de tota mena. Hi predominen, però, el blat, el moresc, les vinyes i els fruiterars (grans extensions de presseguers). Els viatges en els cotxes de línia són interessants perquè travessen els pobles pel mig, hi puja i en baixa gent diversa, i tens la satisfacció, de tant en tant, d'escoltar algun diàleg en la llengua de la terra.

Sant Pere de Moissac

Quina meravella de portalada! Ara el sol comença a resseguir-ho tot, donant encara més força, més vida, més relleu a aquesta exuberància d'escultura que tenim al davant del segle XI. Cal contemplar amb atenció cada cosa: el timpà amb el Crist de Majestat voltat dels signes dels evangelistes, i dels vells de l'Apocalipsi, els peus drets laterals amb les figures de sant Pere, i d'Isaïes, el pilar central amb Jeremies, amb una expressió tan dolça que us corprèn. Tot és extraordinari. Els relleus i escultures dels costats de la portalada, són notabilíssims. El porxo interior, base del campanar, és també ben remarcable. Tot és tan i tan bo, que en passar a l'interior de l'església (gòtica del segle XV, amb importants vestigis del segle XII. La consagració del temple fou feta el 1063, per l'abat Durand de Bredon) hom queda una mica fred. Tal vegada hi contribueix la decoració de sostre i parets, amb uns colors i dibuixos no gaire afortunats, fruits potser d'alguna restauració tardana.

Ara som al claustre, construcció fabulosa dels segles XI i XII. És una de les grans meravelles del romànic. És de doldre el vandalisme iconoclasta dels revolucionaris del 1789, per la gran destrossa que feren en els capitells, molt especialment on la figura humana hi és representada. Gairebé tot hi fou escapçat.

Foto: O. Puiol i Alcina

És un claustre força més gran que el de Sant Tròfim a Arle, i té també pilars d'angle i pilars centrals o intermedis. Els arcs van alternant-se a una i dues columnes, però sempre coronades per un únic monumental capitell en forma de cistella. Aquests capitells són treballats damunt el calcarí dur que es troba a la contrada, amb aquest color gris-argentat tan

Moissac: Sant Pere de Moissac. El Claustre. Segle XI-XII. ▼

agradable. Treballant damunt d'aquest tipus de pedra s'aconsegueixen uns caires molt vius, i una gran nitidesa i expressió en el dibuix. Els motius d'aquests capitells estan inspirats en escenes de l'Antic Testament, de la vida del Crist, vides de sants, motius florals, geomètrics, i bèsties fantàstiques. Tots magistralment tallats. Va cridar-me particularment l'atenció un capitell on figuren els sants màrtirs de Tarragona, Fructuós, Auguri i Eulogi. Hi havia tal vegada en la colla d'escultors i picapedrers, algun tarragoní, que va voler homenatjar els sants de casa seva?

En els pilars d'angle, hi ha, entre altres, els relleus amb les figures de sant Andreu, sant Pere, sant Jaume, sant Mateu, i en un dels pilars centrals hi ha representat sant Durand, restaurador de l'abadia, bisbe de Tolosa, i abat de Moissac.

Jean Chagnolleau, en la seva interessant i detallada monografia de Moissac, ens fa una definició molt ajustada de la inconografia que acabem d'admirar. Em permeto fer-vos-en la transcripció:

«La iconografia de Moissac —com altres— constitueix l'esbós doctrinal del pensament monàstic. Simetries, concordances, ens revelen que no es tracta pas únicament de posar en renglera una sèrie de fets bíblics manllevats de les miniatures, sinó d'una homilia ben ordenada, emparentada amb la dels pares-monjos, de la qual sempre raja un ric ensenyament: dogmàtic, moral i místic». Certament que a la senzilla gent del segle XII i següents, la iconografia romànica els devia impressionar fortament. A nosaltres, ens impressiona i ens meravella.

Fem el retorn a Tolosa amb la satisfacció d'haver pogut contemplar ben atentament la monumental abadia de Moissac.

* * *

Ja fa alguns anys, i de pas per Tolosa, vam fer molt de bursada, una visita al meravellós monument de la basílica de Sant Serni. Recordo la profunda impressió que va produir-

Moissac: Sant Pere de Moissac. Un magnífic capitell del seu claustre. Segle XI-XII. ▼

me, i les ganes que va deixar-me de poder-ho veure novament i amb tot el temps necessari. Ara serà la nostra primera visita.

Basílica de Sant Serni

Sant Serni és un dels més extraordinaris monuments de l'art romànic. Comença la seva construcció a fianls del segle XI, i seguint els plans inicials, la gran basílica va creixent assolint la monumentalitat actual, a començaments del segle XVII. En els primers anys del segle actual, s'hi varen fer algunes reparacions importants.

Passem un bell porxo del renaixement, i ens enfrontem amb la porta de Mitjavila, amb capitells i escultures magnífiques. El timpà és ornat amb l'Ascensió del Crist, voltat d'àngels, i a la llinda tot el seguici dels apòstols. Totes les figures tenen un gran realisme i és remarcable la gràcia donada a explicar els plecs de la roba dels vestits. A la dreta de la porta i adossat a la paret del temple hi ha un baix relleu molt expressiu, imatge de sant Pere, i a la banda esquerra i en la mateixa disposició, un altre baix relleu magnífic de sant Jaume el Menor. Emociona traspassar el portal de Mitjavila, l'entrada a la basílica, amb la severitat, la bellesa, i la grandesa de les seves cinc naus. El joc arquitectònic i la perfecció del romànic s'aprecia en cada una d'aquestes naus, i molt especialment en la central.

Cal passejar tranquil·lament i anar observant les meravelles que se succeeixen l'una darrera l'altra, a les criptes, al creuer (alceu el cap, i contempleu la filigrana dels capitells, al deambulatori, on hi ha el sensacional relleu del Crist de Majestat, i els no menys sensacionals d'un àngel i un apòstol. Cal sortir després al defora per embadalir-se davant del conjunt dels absis, i del mestratge dels constructors, en la sàvia combinació del maó vermell i la pedra blanca. El campanar, d'una bona alçària (65 m) s'aixeca damunt del creuer. També aquí els constructors tingueren la gràcia de llevar-li feixuguesa a la torre. A cada pis que el campanar s'enfila (en té cinc), la seva planta es redueix en grandària, i per aquest sistema en coronar l'últim pis, la gran torre pren una forma afuada i elegant.

Admirem ara la porta dels pobres, que de fet és un portal de dues portes bessones. Entremig dels dos arcs, just al mig i en un requadre, s'hi endevinen els vestigis del que havia estat un baix relleu representant sant Serni. Les columnes de les portes són coronades per magnífics capitells, amb una iconografia molt realista per tal de popularitzar algunes de les paràboles de l'Evangeli. Són particularment remarcables els capitells amb la representació dels suplicis del mal ric i els de l'avar.

Una mica més enllà, i en una volta fonda del mur protegida per una reixa, hi ha enfonyats tres grans sarcòfags on reposen les despulles dels antics comtes de Tolosa. Veus aquí els llegendaris Ramons, oposats sempre a l'expansió dels Ramons de Barcelona. Ni Ramon Berenguer III, ni Ramon Berenguer IV, ni Alfons I el Cast, pogueren arribar mai a una entesa durable amb la casa de Tolosa. Alfons I, el nostre primer comte-rei (rei d'Aragó el 1164) és comte de Provença i del Rosselló, i són feudataris de la casa de Barcelona, els comtats de Rasés i de Carlat, els vescomtats de Nimes, de Besiers i Carcassona, els comtats de Foix i de Bigorra, i el vescomtat de Bearn. Era just que llavors l'anomenessin «Emperador del Pirineu», ja que des de Niça fins a l'Atlàntic, el casal de Barcelona estenia els seus feus.

Pere I el Catòlic (l'hereu d'Alfons I) maldà també per consolidar el gran reialme ultrapirinenc, i el 29 de gener de 1213, es produeix un fet transcendental: Ramon VI de Tolosa i els comtes de Foix i Comenges, juren obediència i fidelitat al rei Pere, que es converteix de fet en senyor del Llenguadoc. No gaire més enllà de sis mesos aquest gran reialme ultrapirinenc que amb tants afanys i tan treballosament s'havia arribat a bastir, s'esfrondava totalment. Les

Tolosa de Llenguadoc: Basílica de Sant Serni. Porta Mitjavila. Segle XI. ▼

Tolosa de Llenguadoc: Església de la Dalbade. Magnífic timpà renaixement en ceràmica policromada. Coronació de la Verge. ▼▼

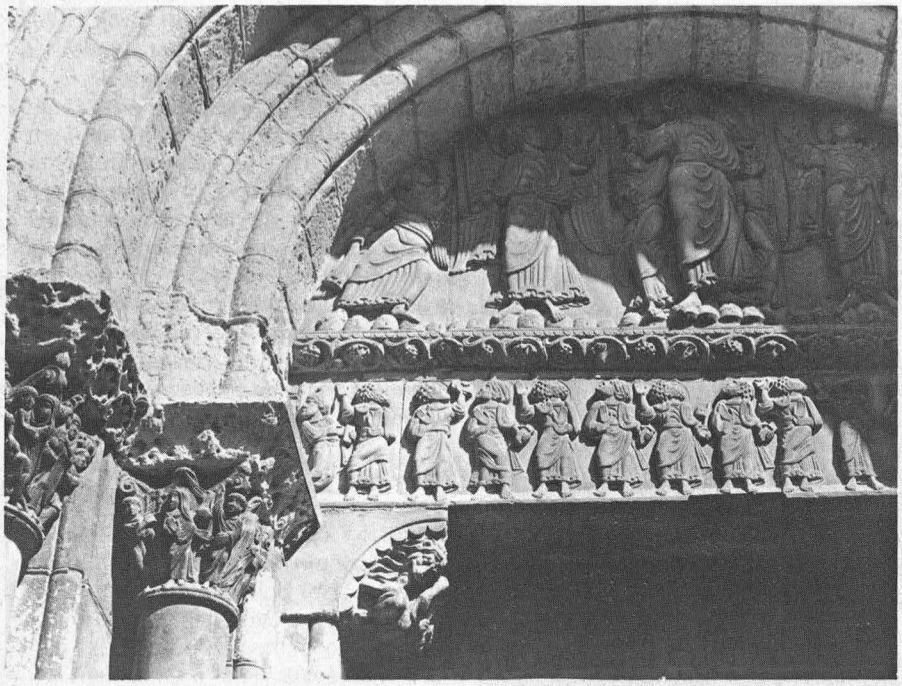

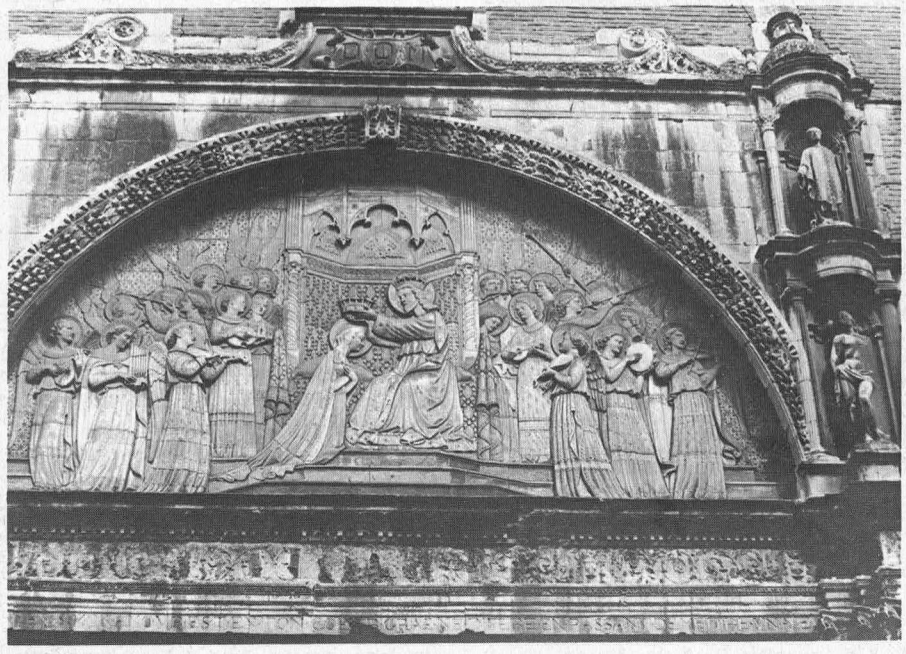

Fotos: R. Pujol i Alsina

complicacions derivades per l'heretgia dels albigesos, portaren Pere I, a lluitar al costat de Ramon VI de Tolosa, contra Simó de Montfort i els seus croats. La gran batalla tingué lloc a Muret (pocs Km al sud de Tolosa i als peus de la Garona) el 12 de setembre del 1213. El nostre Pere, fou vençut i morí en la lluita. Fou un cop fatal per als designis del Casal de Barcelona. És recomanable la lectura de l'interessant llibre **Unitat històrica del Pirineu** de l'enyorat company Josep M. Guilera, inspirat en una estrofa de la **Glossa** de Joan Maragall, i que jo em permeto de transcriure:

Jo no sé, prô un vent de profecia corre per eixos monts, d'ací d'allà; jo no sé quan, prô vindrà un dia que el Pirineu regnarà!

* * *

Qui sap?

És diumenge. Tot al volt de sant Serni hi ha installat un mercat popular, amb molta vida i molt color. Fa una bella diada de sol, cel blau, i uns núvols blancs i fugissers.

Vaguem pels carrers de Tolosa, tot admirant la gran quantitat de casals i palaus que encara conserva dels segles XVI i XVII. La plaça del Capítol, presidida pel grandiós i feliç edifici de la Casa de la Vila, és un encert d'urbanisme al cor mateix de la ciutat. Travessem els jardinets de la plaça de Sant Jordi, i pel bulevard de Metz arribem a la catedral de Saint Etienne.

Catedral de Saint Etienne.

La construcció de la catedral de Saint Etienne data dels segles XIII i XIV. És un temple ben original, amb el descentrament de les dues grans naus gòtiques. La llum hi entra generosa a través d'uns bonics vitralls del segle XV. L'altar major i la reixa que tanca el cor, són barrocs. El cadirat del cor, tot i essent un treball del segle XVI, és encara totalment inspirat en l'estil gòtic. A la façana de doble portalada, damunt de la de dreta hi ha un gran rosetó, tot dins del gòtic més ortodox. No hi ha relleus en el timpà. Sembla que hi havia hagut escultures dels apòstols, en els laterals, però foren destruïdes durant la revolució del 1792. Saint Etienne, havia tingut també uns claustres molt bonics. Els feren desaparèixer el 1812. Molts dels elements que pogueren salvar-se (capitells, i el parament de la sala capitular) poden

Tolosa de Llenguadoc: Basílica de Sant Serni. Deambulatori. Relleu en marbre del Crist en Majestat, amb els signes dels Evangelistes. Segle XI. ▼

Foto: R. Pujol i Alsina

admirar-se al museu installat avui a l'ex-convent dels Agustins. També hi ha en aquest museu, restes molt interessants dels claustres de Sant Serni, i de l'església de la Dalbade, enderrocats si fa no fa la mateixa anyada de Saint Etienne. A l'església de la Dalbade, cal admirar el seu timpà del XVI, en ceràmica policromada representant la coronació de la Mare de Déu. És una peça extraordinària, talment com si tinguéssim davant la millor obra del renaixement italià.

Església dels Jacobins

Església gòtica dels segles XIII i XIV construïda pels frares dominics. És de dues naus, monumental, i de gran puresa de línies. El claustre és molt auster. Els capitells són molt poc ornamentats. El campanar (més vell que el de Sant Serni) és gairebé igual que el de Sant Serni, sense l'afegitó de l'agulla, que corona aquest darrer. És molt airós i elegant. En el claustre pot visitar-se l'antiga capelleta de la Mare de Déu, amb sostre i parets decorats amb pintures al fresc molt notables, i en força bon estat. La sala capitular és ben proporcionada, i hi ressurt altre cop la gràcia de la combinació del maó i de la pedra. Aquesta església dels Jacobins, va tenir la fatalitat d'ésser convertida en caserna d'artilleria per espai de seixanta anys (1812-1872). Tot un desastre! Quina quantitat de meravelles es devien malmetre, perdudes per sempre!

Museus

N'hi ha dos que cal visitar-los: el de Sant Raimon, d'antiguitats gallo-romanes, i el dels Agustins, del qual ja hem parlat, amb les seves meravelloses colleccions d'escultura i pintura medievals. Fou precisament en aquest barri dels Agustins (llavors als afores de Tolosa) que el 3 de maig del 1324 i al peu d'un llorer, s'iniciaren els Jocs Florals, i els seus set primers mantenidors n'establiren les bases:

Donarem una violeta
De fin aur, en senal d'onor,
No regardan pretz ni valor
Estamen ni condicio
De senhor ni de companho
Mas sol maniera de trobar.

Uns quaranta anys després, el nostre Joan I, l'Aimador de la Gentilesa, instaura també a Barcelona els Jocs Florals, amb el nom de Consistori del Gai Saber. Era l'any 1363.

Tolosa del Llenguadoc és avui la tercera capital de França, ciutat moderna, plena de dinamisme i d'inquietuds. A la ciutat del Garona, les manifestacions folklòriques no sovintegen tant com a Arle i Limoges. Tal vegada és un bon símptoma? El que sí ens plau de dir, és que avui a Tolosa hi ha gent que treballa fort, amb estusiasme, pel desvetllament del país, i pel recobrament de la llengua. Ben aviat Occitània tornarà a ser la terra de la Llengua d'Oc.

Alta ruta Chamonix-Saas-Fee

per **Conrad Blanch i Fors**

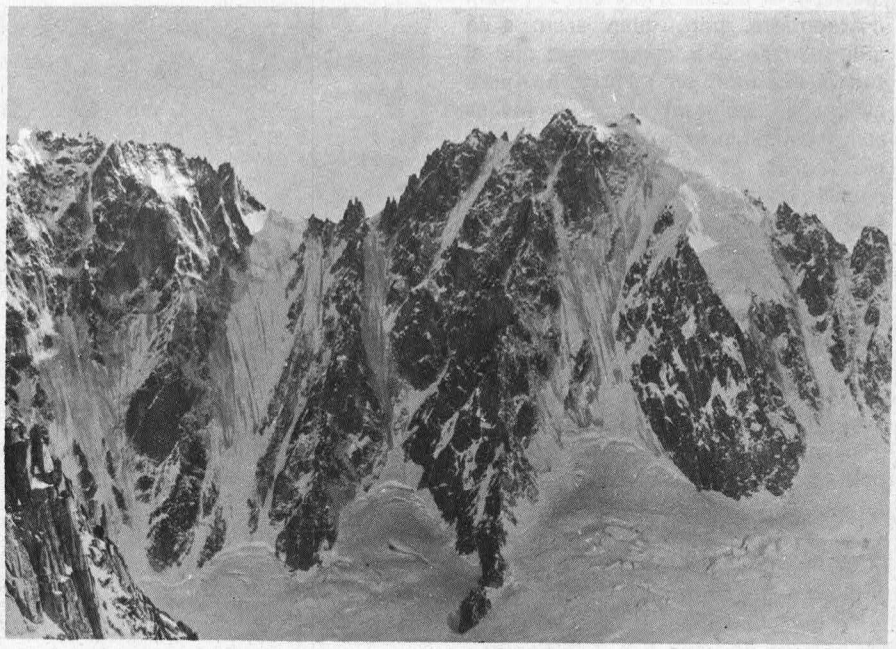

De pujada al Coll de Chardonnet, vista al Couloir Couturier i paret nord de les Droites. ▼

Preliminars

Estàvem en plena temporada d'esquí de muntanya quan, parlant amb en Pere Aymeric, va sortir a la conversa l'Alta Ruta Chamonix-Saas-Fee. Els dos portàvem des de feia temps la idea —que de moment era llunyana— de poder-la realitzar alguna vegada. Però aquest cop, l'interès es va engrandir, ja que hi havia una possibilitat quant a dates, que semblava en principi ésser factible. Faltava un tercer company. Amb altra gent ho havíem comentat moltes vegades, però és difícil poder lligar un grup fora de l'època de vacances. Quan a finals de març, en Josep Casanelles em va dir la possibilitat de tenir lliure el període que era més adequat, el projecte començava a anar endavant. Per fi, en aquest aspecte va quedar tot definit i podíem ja dedicar-nos a la preparació de la nostra travessia.

Amb el nom d'Alta Ruta es coneixen una colla d'itineraris alpins, realitzats per etapes, que són centre d'interès de tots els esquiadors de muntanya. Així, tenim l'Alta Ruta de l'Oberland, Stubai, Vanoise, etc... Però entre totes elles, l'Alta Ruta més clàssica i més coneguda és la de Chamonix a Saas-Fee. Aquesta predilecció és prou fonamentada per la bellesa de les seves etapes i per la categoria alpinística de les regions que es travessen. Fent una visió retrospectiva es pot dir que els primers a inaugurar aquesta travessia foren els anglesos Forbes i Vills de l'Alpin Club, l'any 1861. Després ja no en trobem referències fins al període 1903-1910, en el qual diferents grups, entre els quals destaca el portat pels guies Joseph i Eduard Ravanel, feien Chamonix-Zermatt en tres dies. Posteriorment s'han fet nombroses variants entre els dos punts esmentats. Ara bé, quant a itinerari, bàsicament, la principal diferència és seguir una vegada a Suïssa per Bourg-St Pierre-Valsorey Chanrion o bé per Verbier-M. Fort-Dix. Després, ja els dos itineraris es troben a Vignettes des d'on en un sol dia s'arriba a Zermatt.

Des d'ací, és possible de fer també diverses combinacions, i amb dues etapes més, finalitzar el recorregut a Saas-Fee.

Com podem veure, en relació a la descoberta d'un itinerari, poc resta a fer. Això mateix ho trobem en les vies més freqüentades dels cims més coneguts dels Alps. Però l'esquí de muntanya, en si mateix, constitueix ja una aventura, encara que cada dia trobem més facilitats per a practicar-lo. En aquest sentit podem dir que existeix una xarxa molt completa de refugis, la major part guardats, en els quals un se sent com si fos en un hostal. Però l'estímul de preparar la sortida, de mirar detall per detall totes les possibilitats de l'itinerari, ja representa una satisfacció que serà plenament completada, quan després de l'esforç d'un dia d'activitat arribem al refugi, i contents preparem el guanyat àpat, vivint amb altres companys l'ambient alpinístic que es troba en aquesta època de l'any.

Sobre el paper no hi ha res fàcil ni difícil, i per això encara que teníem força informació serà sobre el terreny que anirem perfilant el nostre itinerari... Disposàvem, en total, dels deu primers dies de maig, dates recomanades en principi. La travessia en si pot ésser feta com a màxim en set etapes. Ara bé, si es disposen de més dies, l'Alta Ruta es pot combinar amb un conjunt d'ascencions de primera categoria, com ara Grand Combin, Mont Velan, Pigne d'Arolla, L'Evêque, Tête de Valpelline, Punta Doufour, Signalkuppe, Castor, Strahlhorn, Allalinhorn i altres. Com veurem després, a causa dels elements climatològics, només poguérem fer l'ascensió al Grand Combin, a part de completar tota la travessia per la variant de Valsorey.

Recorregut

Deixàvem Barcelona el dia 30 d'abril a la tarda. El cotxe atapeït per tot l'equip i gran part de queviures. Tot i que sabíem que trobaríem quasi tots els refugis oberts, havíem de dur gran part de l'alimentació si no volíem anar a un pressupost molt elevat. Després per l'aspecte de les motxilles això quedaria confirmat. L'1 de maig, érem a Chamonix amb un dia esplendorós que feia encara accentuar més el nostre neguit d'entrar en acció. En principi, el primer

Arribant al Plateau du Couloir. Al fons el massís del Montblanc. ▼

dia havíem d'anar a dormir al refugi d'Argentiers, però quan érem a la gelera respectiva, comprovant que el temps era molt bo i l'hora no gaire avançada, decidíem seguir endavant remuntant el primer coll (etapa dels tres colls), el de Chardonnet. L'ascensió és mantinguda amb el fons fascinant del Couloir Couturier i de les parets nord de les Courtes i Droites. Una altra perspectiva immensa se'ns obre quan som en el coll. Tots els Alps des del Grand Combin al Mont Rosa se'ns ofereixen il·luminats per les clarors de mitja tarda. Un lleuger descens, ja amb la neu endurida, ens situarà sota la Fenêtre de Saleinà on arribarem amb les darreres llums del dia, que donen un aspecte daurat a tot el circ de Trient. El refugi que hi ha situat, ens acollirà en aquesta primera mitja etapa.

De bon matí deixem la cabana per fer un curt descens fins a la Fenêtre de Chamois, on comença la vall d'Arpette. Ací cal davallar uns metres amb crampons fins a situar-nos en un coll inferior, el d'Ecandies, on ja amb els esquís, començarem un llarg descens per l'esmentada vall, i arribem al poble suís de Champex. De fet, en aquest punt, l'Alta Ruta es trenca perquè s'ha d'agafar un cotxe de línia fins a Orsières i d'ací a Verbier o bé a Bourg-St. Pierre. Des d'aquest darrer lloc, a mig matí iniciem la pujada al refugi de Valsorey, amb la visió constant del Mont Velan, bon massís per a fer-hi una ascensió un altre any.

La cabana Valsorey, a una alçada de 3.000 metres és un formidable mirador sobre la vall que hem remuntat; en primer terme el Mont Velan, al fons el massís del Mont Blanc i com a fidel testimoniatge del refugi el Grand Combin al seu darrera tancant tot el cercle.

Al capvespre, el cel es cobreix de boires. Això no ens agrada gaire i endemà trobem que l'altímetre ha pujat 70 mm. De tota manera a primera hora deixarem amb altres grups la cabana fent cap al Plateau de Couloir. A la pujada ens posem els crampons, però no ens cal encordar-nos, ja que la traça és molt feta i la neu molt bona, de manera que ens trobem fàcilment en aquest pla, sota el Grand Combin, sense la dificultat que en altres condicions s'hi podria trobar.

Ací, deixarem els esquís i començarem l'ascensió al cim. A poc a poc, va pujant la boira de la vall, i el bon temps de què hem gaudit fins llavors es perd de mica en mica. Ja dalt del Grand Combin (4.314 m.), la visió és quasi nul·la, i haurem de baixar entre la boira fins a trobar els esquís. El temps ha empitjorat per moments. Com podrem, anirem seguint les traces fetes per altres grups, amb l'inconvenient que una forta nevada les deixarà tapades. Aprofitant moments d'aclarida, fem el llarg descens de la gelera de Mont Durand, part d'ella inaccessible per caiguda de seracs, fins a trobar de nou una traça que ens conduirà a la cabana Chanrion.

L'hivern sembla haver retornat als Alps, ja que una forta nevada ha caigut durant tota la nit. En aquesta cabana ens quedarem un dia, esperant una millora del temps. Malgrat no produir-se aquest fet, l'endemà (cinquè dia de ruta) decidim d'anar a Vignettes per la gelera d'Otemma, molt oberta i per tant segura de cara a possibles allaus, quedant-nos amb les ganes de fer la variant per la gelera de Brenay i Pigne d'Arolla. La boira no s'aixecarà en tot el matí fent més pesat d'obrir la traça en la neu acabada de caure. Arribats a la cabana de Vignettes després d'aguantar una forta tempesta de neu, ens trobem amb altres grups que dos dies abans havien fet el recorregut Valsorey-Vignettes, sense passar per Chanrion, la qual cosa és totalment factible si no es fa el Grand Combin. Ací les previsions meteorològiques són dolentes, fet que fa decidir-nos el dia següent a fer el descens fins a Arolla per esperar millors perspectives i no restar inactius. Pels diaris coneixerem que el mal temps és general a tots els Alps i que les fortes nevades han deixat gent incomunicada en diversos refugis, i que han hagut d'intervenir els helicòpters en rescats. No és cap consol, però almenys sabem segur la no possibilitat d'anar a cercar el bon temps en una altra regió.

El setè dia de ruta, un lleuger millorament del temps ens dóna els ànims suficients per a deixar Arolla i tornar altra vegada a la cabana

Remuntant el Coll de Mont Brulé, s'obra traça en la neu nova. ▼

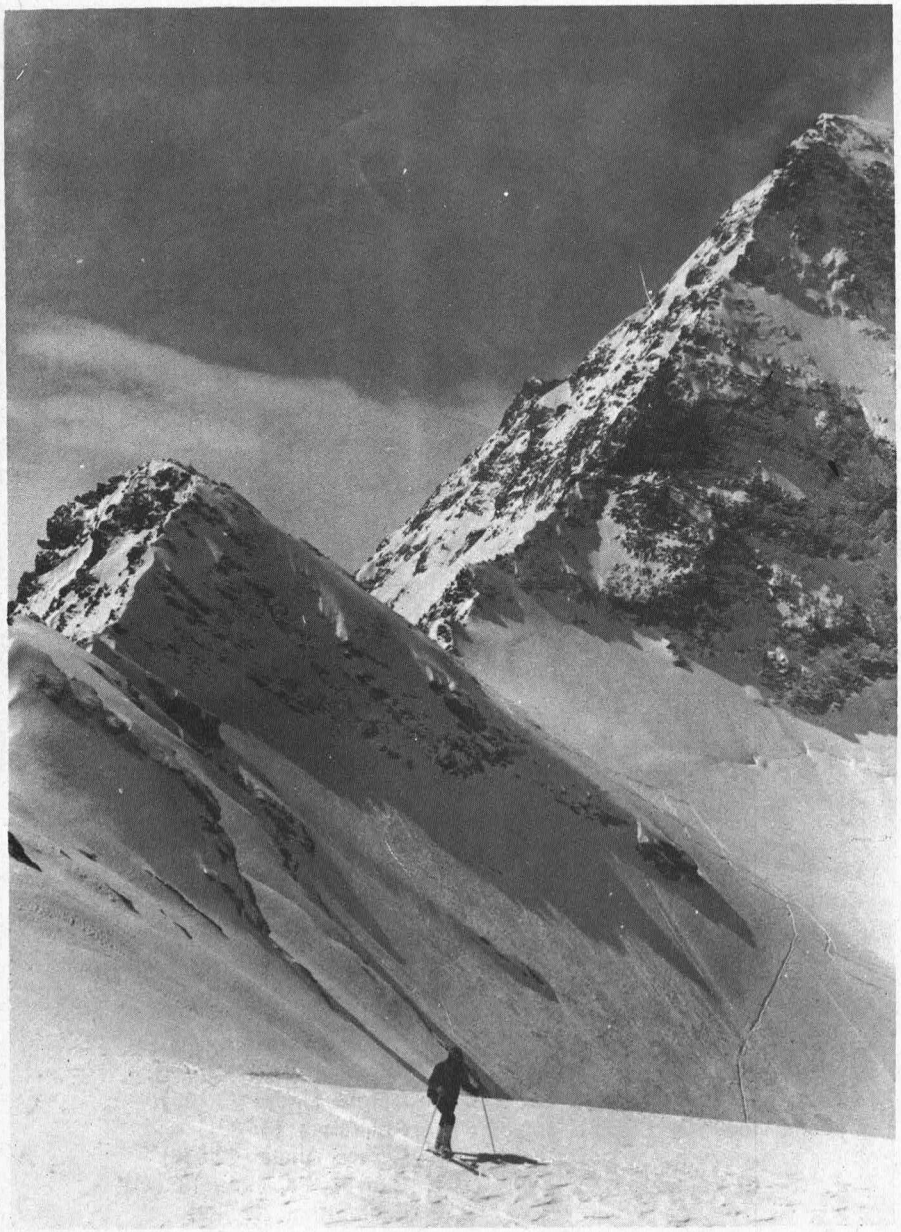

Vignettes, podent així continuar l'endemà, darrera possibilitat que teníem per a poder fer completa l'Alta Ruta. De bon matí, un cel estelat ens fa aixecar molt animats. Al refugi altra gent també es lleva, però no pas amb gaire decisió d'aventurar-se en aquesta llarga etapa de 40 Km, on es pot suposar ja abans les dificultats a trobar: neu fonda, risc d'allaus, etc. Nosaltres, però, sortim. Passat el coll de Vignettes, ja amb la primera claror del dia fem un lleuger descens per remuntar seguidament el coll de l'Evêque. Des d'ací gaudirem d'un bonic descens, deixant les nostres traces en una neu molt esquiable. Un segon coll, el de Mont Brulé, serà el següent lloc de pas, on arribarem després d'un bon esforç. Un nou descens ens situa a la gelera de Tsa-Tsan des d'on farem una penosa ascensió al tercer coll del dia, el de Valpelline. Per un moment sembla que altra vegada la boira ens dificultarà aquesta etapa, però tot arribant al coll, l'aclariment definitiu ens permet de gaudir d'un formidable descens acompanyats per la visió del Cerví i de la Dent d'Herens. Aquesta etapa és la més forta, però la regió per la qual es realitza és també de les més boniques dels Alps. Ja de nit arribarem a Zermatt, on prendrem un guanyat descans. El dia següent (novè de ruta) agafem el telecabina fins a Furgg, des d'on remuntarem tota la gelera de Gorner dominada pel massís del Mont-Rosa, per arribar en una tarda plena de llum a la cabana Mont-Rosa. Hi passarem la nit, i ja de matinada iniciem la pujada al Stockhornpass. Darrera nostre la primera claror és al Cerví. A banda i banda, des del Breithorn al Mont-Rosa una diversitat de colors que evolucionen en avançar el jorn. El nostre pas és rítmic, tenim el goig de la feina feta. Aviat som sota d'Alderpass, coll molt pronunciat (3.789 m), que a causa de la neu fonda ens serà fatigós de pujar. Des d'ací ens llancem al darrer descens, arribant primer a la cabana Britannia i seguidament ja per les pistes d'esquí a Saas-Fee, fita de la nostra travessia, on entrarem amb els esquís als peus. L'esforç i les estones difícils ja queden darrera nostre. En una bonica tarda hem pogut donar per realitzada l'Alta Ruta, tan llunyana en els nostres projectes, però tan intensament viscuda després d'aquests dies.

Aspectes generals i tècnics

Per facilitar la preparació d'aquesta Alta Ruta a aquells que estiguin interessats a realitzar-la, podem dir que:

L'Alta Ruta pot ésser feta per qualsevol grup coneixedor de l'alta muntanya, amb suficient preparació física i que domini la tècnica de l'esquí de muntanya.

Les dates més recomanables són de finals d'abril a principis de juny, depenen de la temporada. Per fer el recorregut bàsic cal pensar en uns

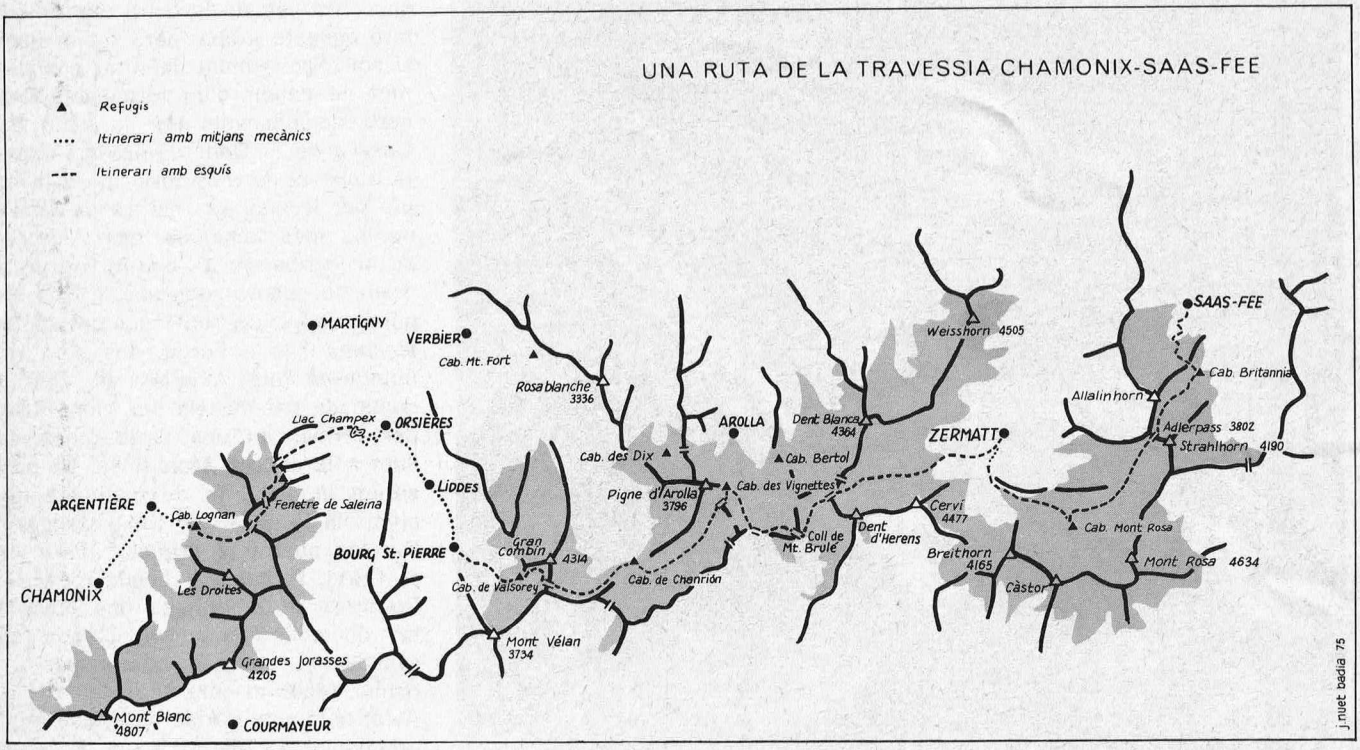

8-10 dies. Si es disposa de més temps, és molt interessant combinar-la amb diverses ascensions.

S'ha de tenir en compte que trobarem la major part dels refugis guardats, cosa que ens facilitarà la preparació de l'equip i alimentació.

Per escollir i seguir l'itinerari és suficient la consulta de la **Carte nationale de la Suisse E,** 1/50.000, Martigny 282, Arolla 283, Cischabel 284, i **La Haute Route,** d'André Roch.

Finalment, a continuació trobarem una descripció detallada de l'itinerari fet i una relació del material i aliments que vàrem portar.

Itinerari

1.ª Etapa (5 h. 20')

Gelera d'Argentière (2.575).
Coll Chardonnet (3.323).
Fenêtre de Saleina (3.261).
Cabana Trient (3.170).
Fenêtre Chamois.
Coll Ecandies (2.796.
Champex (1.600).

2.ª Etapa (4 h. 30')

Bourg St. Pierre (1.632).
Cordona (1.834).
Cabana Valsorey (3.030).

3.ª Etapa (3 h. 10')

Plateau Couloir (3.664).
Coll Sonadon (3.504).
Gelera Mont Durand (2.160).
Cabana Chanrion (2.462).

4.ª Etapa (5 h.)

Gelera Mont Durand (2.160).
Coll Chermontane (3.0'3).
Cabana Vignettes (3.158).

5.ª Etapa (13 h. 35')

Coll Chermontane (3.053).
Coll de L'Evêque (3.392).
Gelera Arolla (2.920).
Coll Mont Brulé (3.3213).
Gelera Tsa-Tsan (3.050).
Coll Valpelline (3.568).
Zermatt (1.616).

6.ª Etapa (4 h. 30')

Telecadira Furi (1.822).
Gelera Gorner.
Cabana Mont Rosa (2.795).

7.ª Etapa (8 h. 30')

Gelera Gorner (2.600).
Stockhornpass (3.394).
Gelera Findel (3.100).
Alderpass (3.789).
Gelera Allalin (2.950).
Cabana Britannia (3.030).
Egginerjoch (2.989).
Saas-Fee (1.792).

Desnivells

Etapa	Pujada	Baixada
1	1.036	2.031
2	1.398	—
3	956	1.457
4	998	302
5	1.150	2.587
6	973	—
7	1.563	2.566

Descens a Zermatt, acompanyats per la visió incomparable del Cervi. ▼

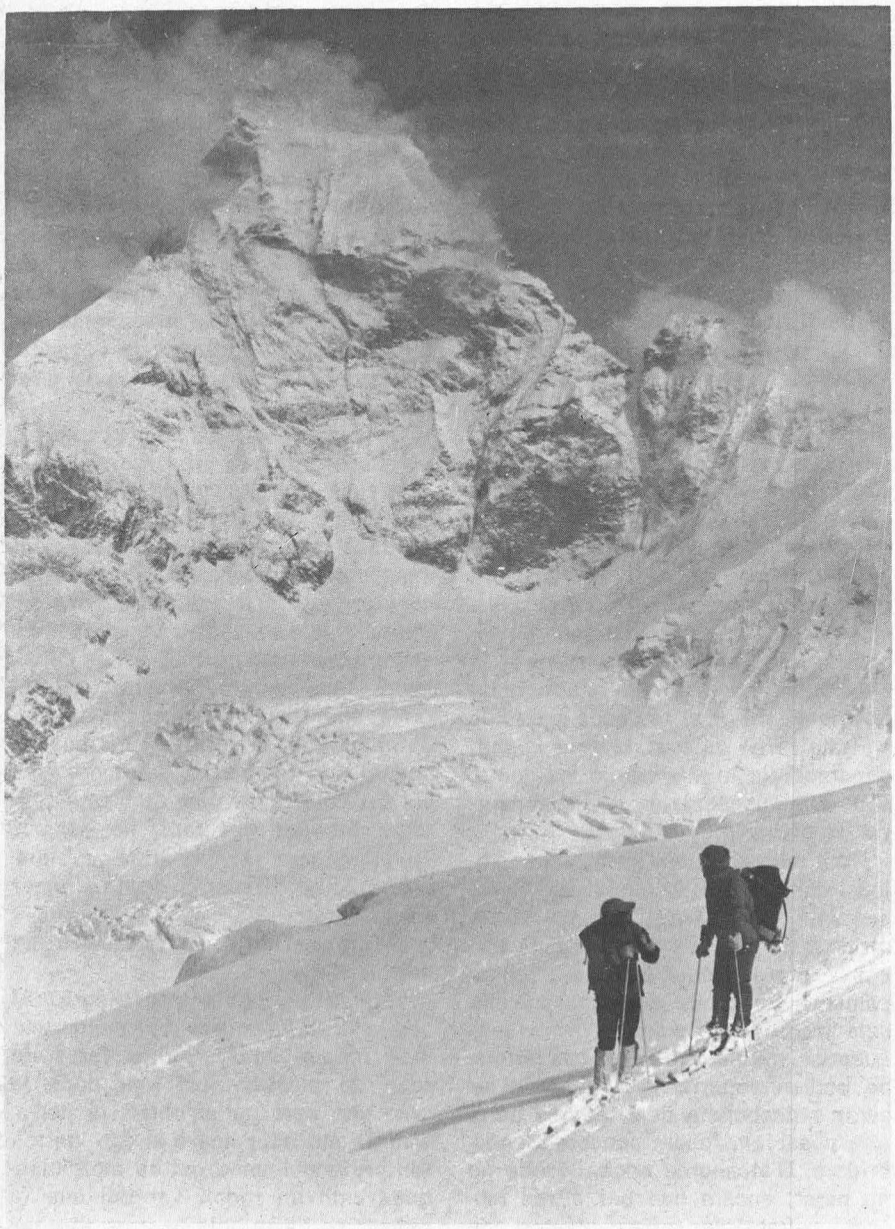

Fotos: Josep Casanellas i Conrad Blanch

Els horaris donats corresponen a temps real de marxa, sense tenir en compte parades, i són a títol d'orientació, ja que depenen en gran part de les condicions de la neu.

Material i equip

Pel que fa a l'equip necessari, és l'habitual per a la pràctica de l'alta muntanya a l'hivern. Nosaltres, en la nostra travessia, vam dur el que ressenyem a continuació:

Individual: Esquís, pals, botes, piolet, crampons, pells, serretes, ulleres de sol, cantimplora, llanterna, coberts, màquina de fotografiar, targeta de la FEM.

Collectiu (tres persones): Una corda, recanvis (dues pells, dues serretes, una arandella, dos cables), greix, ceres, dos mosquetons, dos cargols de glaç, bagues, filferros, alicates, tornavís, farmaciola, altímetre, brúixola, mapes, guies, despertador, llumins, un pot, una tassa, un plat.

Alimentació

L'alimentació bàsica va consistir en els productes següents: te, nescafè, terrossos de sucre, llet condensada, llet en pols, «corn flakes», mantega, melmelada, fruita seca, caramels, xocolata, pa torrat, pa negre, llimones, dàtils, pernil, formatges variats, fuet, galetes, «plumcake», fruita dolça, puré, carn en conserva. En prenguérem unes racions a la sortida, que és possible de renovar a Bourg St. Pierre i a Zermatt. És convenient de dur aliments deshidratats, ja que a tots els refugis suïssos hi ha dret a aigua calent i no cal portar un fogonet.

La Tinença de Benifassà

per **Ada Cid i Xutglà**

Vull contar-vos el que jo he vist i he sentit. Quan aquest matí he travessat el pont sobre el Ebre, encetant la meva excursió, no pensava pas anar tan lluny. Lluny en el temps, barrejat amb la distància. Els giravolts, les muntanyes, el paisatge tan divers i la primera ullada al lloc previst, m'han desorientat. Jo, com vosaltres, estic acostumada a les llums de les botigues, al xivarri dels cafès, a l'escalfador d'aigua, i a la cuina de gas. A la Tinença (Tinança, en diuen ells), no hi ha res de tot això. Allà, l'amo és el sol: quan a orient llença la primera ganyota, cal llevarse; quan empal·lidint s'amaga darrera ponent, les finestes s'ajusten i cal desitjar la bona nit. Un silenci eixordador. Una terrible lentitud.

He sortit de Tortosa no gaire d'hora, quan el mercat i els carrers de casa nostra bullien de gent, de paraules, de sorolls i de negocis. Al Roser són les nou. Enfilo la carretera, cap a Santa Bàrbara. Quilòmetres enllà sense gaire atenció. El rètol que anuncia la Sénia em fa obrir els ulls i l'esperit. Començo a remenar mapes, anotacions. Miro.

M'endinso per muntanyes verdes i retallades; deixo de costat la font de Sant Pere voltada d'estiuejants, la Tenalla, el molí de l'Abat, les construcions dels treballadors de la presa que comencen d'ensorrar-se (no diuen que falten cases de «colònies»?) i les quietes aigües del pantà. Belles raconades de roques i aigua. A l'altre vessant del riu, més enllà de la resclosa, em diuen que s'hi troben unes pintures rupestres molt interessants, descobertes l'any 1947 al lloc anomenat Cova dels Rosegadors. No hi ha temps, avui.

Quan ja l'orografia s'ha tornat més aspra, s'aixeca silenciós i auster, en un revolt, el monestir de Santa Maria de Benifassà, construït, segons conta la història, per la penitència que imposà el papa Innocenci IV al jove rei Jaume I. Avui en dia, i després de la seva restauració, està tancat: els seus murs tornen a ser testimonis de la vida monacal. Aquest cop no m'hi aturo; les hores de visita (i una visita prou migrada, no us penseu) són de la 1 a les 3 del migdia, el dijous. I no és aquesta encara la fita del meu viatge.

El monestir és com la porta que obre la Tinença. Una terra que té molt de l'esperit del convent pel seu silenci, el seu recolliment, la seva austeritat, la solitud que amara camps i muntanyes. Set pobles apleguen els seus habitants: el Ballestar, la Pobla de Benifassà, el Boixar, Coratxà, Bel, Castell de Cabres i Fredes. Entre tots, i afegint-t'hi els masos, no fan el miler.

Van néixer per la fundació del monestir. L'any 1233, Jaume I, el dotà d'uns quants castells i propietats, algunes conegudes encara per Torres de l'Abat. Del mot «tinença», sinònim aproximat de «feu» rep aquesta terra el seu nom: Tinença de Benifassà. El monestir assegurava diàriament, amb les seves almoines, la subsistència dels pobres habitants de la Tinença. Si en altres llocs aquestes caritats foren un trist favor a l'Estat, per fomentar la mandra de les gents, aquí eren necessàries per a conservar la població.

Com poden ara subsistir, sense l'ajuda del Cister? A finals dels anys quaranta, les famílies van començar a baixar al pla, sobretot les dels masos, cap a la Sénia i Rossell, principalment, foragitats per la presència dels maquis que s'ensenyoriren d'aquestes muntanyes. Els camperols, no podien suportar que després de veure's despullats dels magres béns que posseïen, fossin acusats d'encobridors. D'aleshores ençà, l'èxode no ha parat, encara que per altres motius: voltats de terres eixutes, de camps irremissiblement pobres, l'única sortida és una duríssima lluita contra la naturalesa hostil per a aconseguir collir quatre patates i pasturar un parell de ramats. Una recompensa desproporcionada a l'esforç que demana. I això espanta els seus homes tant com en altres temps els fusells dels bandolers.

Un cop deixat a la dreta el monestir, i a uns 5 quilòmetres, els ulls s'acostumen a veure, enfilades dalt d'un turó, una pila de cases que tot primer no puc esbrinar si són moltes o són poques. És el Ballestar. Una carretera enquitranada fins al seu llindar, m'hi porta. No fa gaire, només un camí que tenia molt de torrent, enganxava el poble amb la carretera general de la subcomarca.

La situació és admirable; n'estan cofats els seus habitants; des de molt abans d'arribar-hi i fins bon tros enllà no et deixa la seva presència tranquil·la, fidel al costat de vegades, o juganera al darrera de cada giravolt.

Té un carrer major ample, amb tot de carrerons que hi desemboquen, tancat en un extrem per l'església parroquial. Balcons plens de flors, cortines a les portes, colletes de nens corrent pel carrer, els més petits asseguts a la vorera, papers de coloraines d'aquestes llepolies tan anunciades, un parell d'antenes de televisió, un bar... Una nena tota seriosa, amb unes ulleres rodones, queda mig amagada sota un gros tambor que té a la falda i els plecs del llençol de color verd clar que està brodant. De tant en tant, no es pot aguantar i va a fer un saltiró amb els altres noiets. Després, torna a jugar a nena gran.

—Tinc nou anys. És la mestra qui m'ho ensenya.

Sembla un poble viu, alegre. Al costat hi ha una casa de construcció més recent, amb cortines fetes de tubs de plàstic. Surt una dona ja gran que serà qui m'obrirà la porta. Duu un mocador negre al cap, un mirar profund i unes galtes molt blanques amb un rodolí vermell que fa pensar en l'àvia dels nostres titelles. Els seus moviments són molt lents i cansats; però que encanten d'elegància. És també ella qui desvetlla el misteri del poble enjogassat:

—És l'estiu. Vénen les criatures dels que són fora... Les aigües, sap?... aquí són molt bones. N'hi ha que s'hi queden tots dos mesos. A l'hivern no és igual... només quedem els vells...

Em segueixen dos germanets de Ponts i dos d'Olesa. L'església parro-

Mapa de l'anomenada Tinença de Benifassà, segons un gravat publicat per Cavanilles. Vegeu el castell de Benifassà i el monestir, al centre, vers la part inferior del mapa. ▼

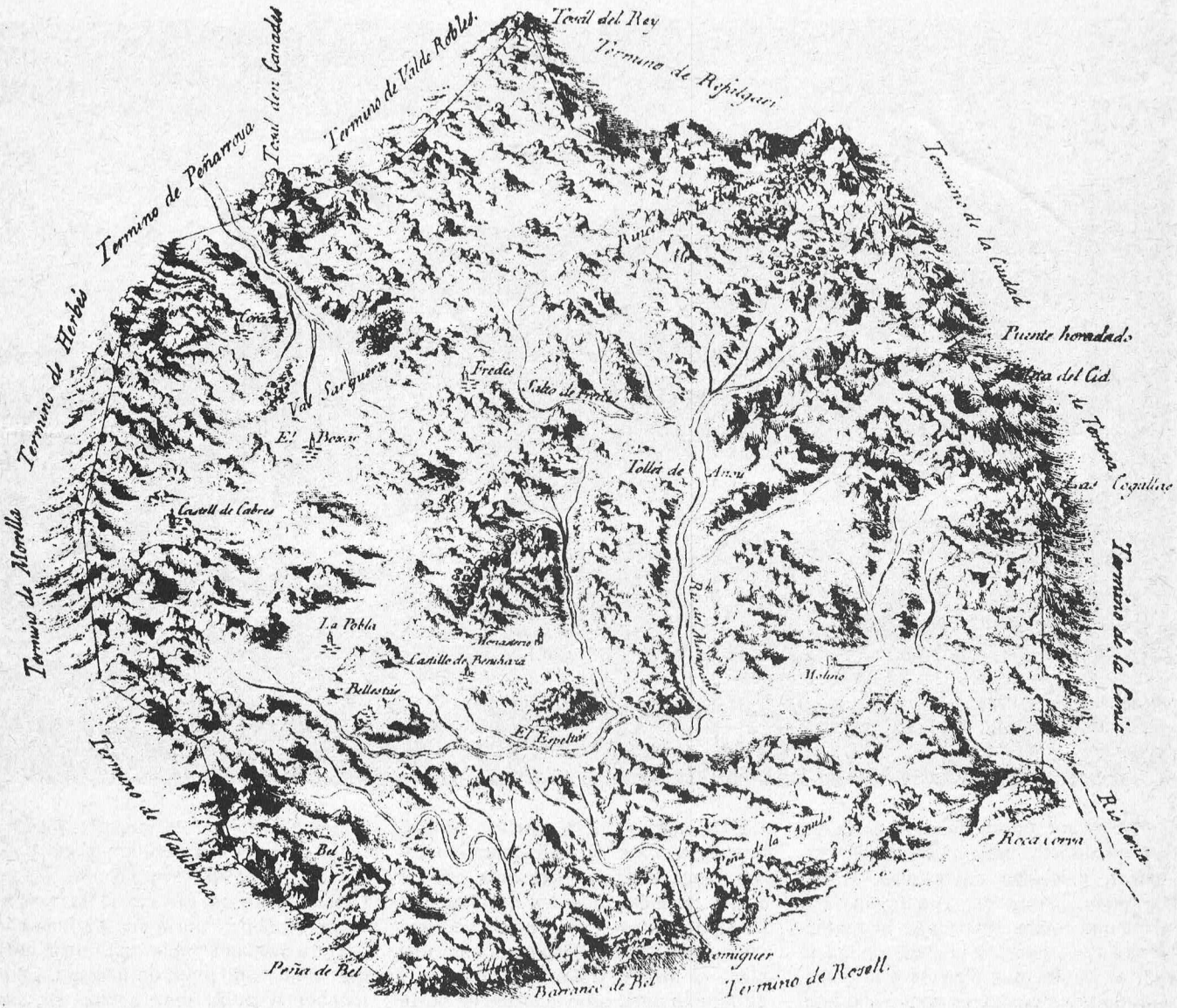

quial està molt ben arreglada: un exemple de gòtic rural, de poques aspiracions artístiques. Al seu interior, tres arcs apuntats conserven polides les pedres, gràcies a l'interès d'algú que coneix el seu valor.

—És el mossèn (explica la doneta) que puja d'Ulldecona. Ell ens ho ha arreglat tot. Però... ha tret els «santets»...

Certament, arrenglerats dalt d'un armari de la sagristia, molt ben posats, això si, hi ha els «santets»: unes imatges de dos pams d'alçada, nascudes a Olot, d'aquestes que n'hi ha cinc-centes mil repartides per tot el món.

Però la dona està contenta: l'església fa goig i, al davant, hi ha una placeta voltada d'un parterre sembrat de flors, tota encimentada, i uns bancs curosament pintats. El campanar aparenta ser més esvelt del que en realitat és, per la petitesa de les cases al seu entorn. Sota el rellotge hi ha una làpida sepulcral provinent sens dubte del proper monestir. De principis del segle XV, representa un tibat cavaller revestit de l'hàbit cistercenc.

He acomiadat la dona:

—Seguint la carretera, de seguida trobarà la Pobla. **Però no la veurà fins que no hi serà al devant**...

PROVINCIA DE CASTELLON. PARTIDO DE MORELLA. PUEBLA DE BENIFASSAR: Així resen un parell de manises collocades a la paret d'un dels carrers. Antiga masia de Belloch i Albario, poblada per l'abat Berenguer de Concavella, l'any 1261, és ara el poble de més puixança de tota la Tinença. Almenys aparentment.

A l'entrada, la carretera ve a ser el

Monestir de Benifassà. ▼

Foto: A. Borbonet

carrer major, que acaba no ben bé en un cul de sac, però sí en un carreró estret, d'escales costerudes. Hi ha botigues, cotxes, gent, bellugeig. Fins i tot una fonda. Una visita al restaurant La Morena, és gairebé obligació per al viatger que s'arriba a la Pobla. De molts de nosaltres coneguda, hem pogut tastar la carn a la brasa que hi serveixen, el pernil, la xixina...

Una casa, de les primeres del poble, em crida l'atenció pel cartell de la porta: «Visites no urgents de 7 a 9 de la tarda». És la casa del metge. En tot el dia ben just en té prou per atendre tots els altres pobles. Però... aquest any se'n va: poques perspectives científiques en aquests llocs abandonats, d'ara endavant caldrà anar més lluny, a buscar el remei. Amb ell se'n va la seva dona, justament la mestra del Ballestar. Com acabarà el llençol de la petita brodadora del poble veí?

Endinsant-me pels carrers gairebé tots escalonats, he descobert les cases tancades a la part més antiga; cases tancades que les façanes rialleres del carrer major, amagaven una mica. Dalt de tot, l'església, amb una plaça al davant, coberta de ciment, i el detall d'unes gronxadores. La porta és tancada i, paradoxalment, al lloc més habitat, no he trobat qui me l'obrís. Havia llegit que, com quasi totes les d'aquestes terres, és un conglomerat d'èpoques i estils, amb vestigis del primitiu projecte gòtic.

Un bell conjunt rural, abraçat per camps aquí fèrtils encara, que en res no s'assemblen als que després he trobat.

A Bel, fa temps ja que hi vaig anar. Era un dilluns de Pasqua. El poblet més menut de la Tinença és també el més desemparat. Completament aïllat dels seus sis germans, no s'hi pot arribar seguint la mateixa ruta a no ser que us vulgueu aventurar a peu per les muntanyes no gratades per cap drecera. La seva única comunicació és un camí de carro, costerut, que hi porta des de Rossell. Sortint d'aquest poble, cal baixar primer fins a una mica de barranc, i començar a pujar, per salvar en sis quilòmetres allargassats una diferència de nivell de gairebé 1.000 metres. Aquell dia, al cap d'una estona de saltar i rebotar com una pedra més del camí, ja ens penedíem de l'aventura. El cor se'ns anava encongint. Ningú no deia res, i el pobre sis-cents se'ns anava quedant de mica en mica més espaiós de tan arraulits els seus ocupants. El paisatge es tornava més esfereïdor. Completament blanc, i alhora com de crosta cremada pel sol i la neu. Pujàvem. Pujàvem... A banda i banda del camí, terres ermes que no sabrien mai la joia de contenir un alè

Bellestar de la Tinença. ▼

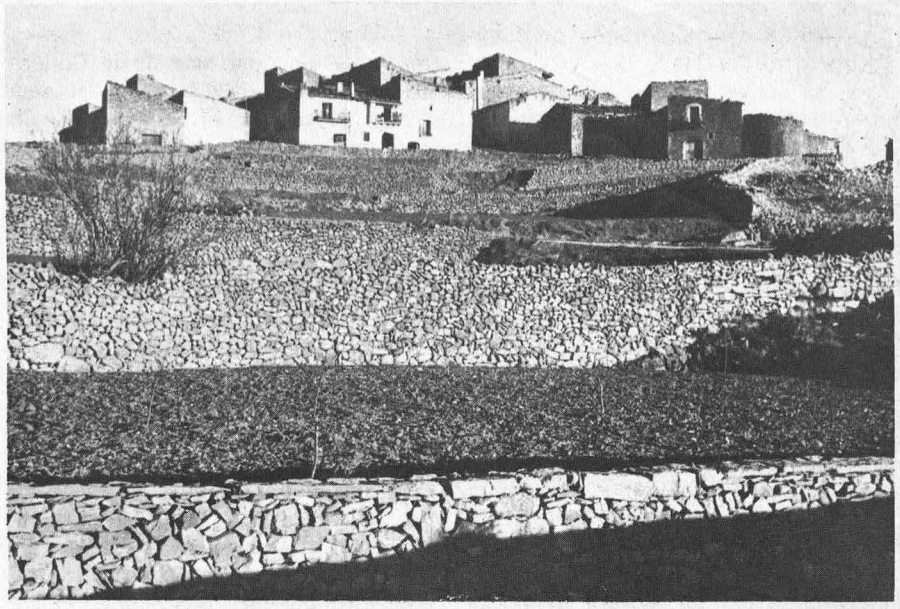

Foto: A. Borbonet

de vida. Només un parell de masos, qui sap si habitats, llunyans, ens donaven la convicció que cap malson de ciència-ficció no ens havia dut més enllà de la terra.

A la vista del poble ja, uns camps de blat, molt verd encara, i a prop unes figures humanes que s'afanyaven en la terra. Faldilles negres de dones. Silenci.

Un carrer únic, encapçalat per l'església a la qual s'ha d'arribar per una mà d'escales desdibuixades i perillosas. Allí a la vora, sortint del mur, sota l'església, la font.

Un enrenou de gallines, sortint de la planta baixa d'una casa, ens avisava que no estàvem sols. Però travessem el poble i ningú. Allà, al capdavall del carrer, una vegada més les muntanyes i els cingles. Reculem. Un vellet, amb el gaiato a la mà des de la foscor d'un corral ens desitja tremolós la bona tarda. Res més. Veu rogallosa de qui fa molta estona que està en silenci. Descoratjats de trobar ningú amb qui poder xerrar, ensopegàrem amb una dona ja envellida, prima i nerviosa, tota vestida de negre que justament guardava les claus de l'església. Va explicant que sí que n'hi ha de gent allí, ja ho crec: el diumenge pugen els fills, i els néts de Rossell, de la Sénia...

—Bé, però el dimarts, i el dimecres, i al mal temps... quants són aquí?

—Set vells i set velles. Uh! però el diumenge som molts, molts!

Realment les cases emblanquinades, les gallines atabaladores i atabalades, el suau gronxament del blat i els diumenges, poden mantenir la il·lusió d'aquesta pobra gent.

Pugem a l'església; una porta romànica del segle XIII, de dibuix senzillíssim, curosament emblanquinada de fa poc. L'interior petit, acollidor, net i endreçat malgrat el temps que fa que aquí no hi ha ni Dijous Sants, ni Pasqües, torna a clavar-nos la fiblada aquella dolorosa de veure un malalt sense remei que innocent parla i parla de l'any vinent, d'allò que farà i d'allò que vindrà...

Al campanar, els coloms fan companyia a les campanes silencioses.

—És dilluns de Pasqua, puc estirar la corda?

De tornada d'aquell món estrany, mentre ens esforçàvem per fer-nos veure i saludar les dones d'allà baix als camps, penso: la mort d'un habitant de Bel tindrà aquí dalt un caire més dramàtic. Trencarà el miraculós equilibri: set vells i set velles. La veritat de la seva feblesa s'imposarà pertot arreu i el poble s'enderrocarà ràpidament.

Tornant a la meva ruta d'avui, a 12 quilòmetres només del trencant que porta al Ballestar i al Boixar, les perspectives per al futur de Fredes són ben diferents de les de la resta de la Tinença. La peculiaritat de la seva situació geogràfica a la vall, Foia de Fredes, entre pinars, embolcallat de cims impressionants i amb racons de grandiosa natura, ha fet de quatre cases misterioses, un lloc destinat a unes altres construccions molt més pretensioses. De sempre ha estat el més visitat per forasters que s'hi arriben amb el seu cistell i la il·lusió d'omplir-lo de bolets. D'aquí arrenquen moltes colles d'excursionistes que d'altres indrets vénen a conèixer els nostres Ports de Tortosa.

Avui s'hi volen aixecar hotels amb totes les comoditats; aquí i allà xalets «d'hivern i d'estiu» expliquen els rètols publicitaris. Certament altres gents, molt diferents, els ocuparan; la fesonomia de Fredes canviarà totalment, però almenys el seu nom no desapareixerà.

El Boixar deu el seu nom a l'abundor de matolls de boix que hi ha a la seva contrada. Segles enrera, una indústria artesana aguantava l'economia del poble: de la fusta del boix sortien els coberts necessaris per a tota la província.

Deixada la Pobla de Benifassà i a mesura que hom s'endinsa en el cor de la Tinença, la carretera s'arrauleix més contra la muntanya i no para d'avançar per mil giragonses i difícils pujades. Els cims, àrids, conserven només reduïdíssimes porcions del que en altres temps foren immensos pinars. La talla ha estat aquí desconsiderada i ruïnosa, condemnant irremissiblement a la pobresa aquests indrets alts i freds sense cap més perspectiva que el pastoreig.

Tan amunt anem pujant que de vegades la finestra del cotxe sembla abocar-nos com d'un avió. Una barrera de muntanyes inabastables, Tossal del Rei (límit de les tres «províncies»: Castelló, Tarragona i Terol), Serra d'Albardas, Cantaperdices, Solana... tanca l'horitzó. Arribats a la carena, de seguida apareix el Boixar. Gran i aparatós; les cases tenen

la picardia d'arrenglerar-se molt formalment al llarg dels dos únics carrers, el Major i el del Sol, en dos nivells diferents. Així, mostrant tot el que són de cop, poden donar una bonica primera impressió als pocs forasters que s'hi arriben.

Camino pels carrers empedrats i silenciosos. És corprenedor. Seria un poble bonic. Però és mort. El vell Ajuntament senzillament porxat; ara està tancat. L'últim batlle i el secretari, viuen a la Sénia però encara continuen regint, absurdament, el poble del qual s'han allunyat. Arribo a l'església, amb una porta romànica sense cap ornament, protegida dels vents per un cobert, i una gran pila de pedra tallada que devia ser per a batejar en aquells temps i ara queda abandonada en un racó de la porta. El seu interior es troba embrutit per un neoclàssic dolent i carregat a l'estil del segle passat. Cal, però, parar un moment l'atenció davant els frescos dels quatre Evangelistes del presbiteri, per deferència al seu autor, un artista morellà anomenat Cruella.

La Madalena l'he trobat que venia de la carretera. De tant en tant puja una furgoneta de la Pobla carregada de roba, estris i altres andròmines per cobrir les necessitats de la gent del Boixar. Ha comprat una tovallola i un tros per apedaçar uns pantalons del seu marit. Viuen en una plaça que fan a l'altra punta, els dos carrers, en trobar-se. Però comparteixen molt amb la seva cunyada, la Vicenta, germana del seu Vicent que s'ha quedat sola; morí el marit i com que no havien tingut «família»... No se'n volen anar perquè...

—Aquí tenim alguna cosa; venent l'hort, la casa i tot, no en trauríem per comprar un pis, i... després, què?

Havent-se de quedar allí, s'aferraven a una esperança que no existeix:

—Ui! pugen molts forasters. N'hi ha que compren cases!...

La realitat està millor copsada per una altra família, els avis, pares i quatre fills, que pràcticament aguanten el poble: són els únics que tenen cotxe, els qui porten els encàrrecs els qui parlen amb el batlle...

—Som divuit, al poble. A més a més, els cinc del mas de la Colleta que a l'hivern baixen i els del mas Blanc. Nosaltres hi vivíem, en un mas, del terme de Morella, però en créixer la quitxalla, vam pensar que valia més baixar en un poble perquè havien d'anar a l'escola. Ben poc que hi hem guanyat! Vuit anys que som aquí i ja en fa quatre que no tenim mestra; primer ens ho vam arreglar amb el mossèn que donava classe a tots els xiquets, però tampoc no hi ha capellà, ara. Deu fer un any que no s'ha obert l'església.

Ara, als xiquets se'ls emporten a concentracions escolars; cada 15 dies els van a buscar a Sant Mateu però fins no fa gaire els tenien a Benassal.

—Per què no a la Sénia que està molt més a la vora i els podrien veure més sovint?

Una raó tan il·lògica com irrevocable: la Sénia pertany a Tarragona i no podem oblidar que estem a Castelló. Ni el governador ni l'inspector no poden fer-hi res.

—Aquí dalt no es pot viure. Ara mateix se n'anirà el metge de la Pobla... com ho hem de fer? a l'hivern fa molt fred... Nosaltres també haurem de marxar... Les ovelles... vora 200, en tenim!, les tancarem i vindrem de tant en tant. Que si es pot conrear alguna cosa? i ara! patates, tot el camp ple de patates. L'any passat vam fer blat però entre que aquí tarda més a madurar, i que la màquina es va retardar, de seguida vam estar a setembre i amb les pluges, es va podrir tota la collita sense poderho batre...

El pare fa de correu. Hi havia un cotxe de línia en altres temps però es va estimbar i ja no n'ha pujat cap més.

La Festa Major la fan per Sant Bernabé, l'onze de juny; llogaven un acordió i feien ball. Quan hi havia gent.

La mare, ens treu una caixa:

—Al gran, l'Antoni, li agradava molt de buscar fòssils. Se'n troben molts, per aquí, i com que se n'anava amb les ovelles tenia temps per ferho. Amb el mossèn estudiaven aquestes pedres. Ara ja s'ha fet gran, 15 anys! i el tenim a Vinaròs d'aprenent de fuster.

Però la mare guarda les troballes del seu fill. Hi ha veritables meravelles: dues destrals del Neolític, un exemplar de **Lovenechinus,** castanya de mar... Els més abundants són de tipus **Micraster.** Jo mateixa a l'era de dalt de l'església n'he trobat sis o set; pertanyen al període cretaci miocènic. Tenen forma de cor amb una boca molt anterior, una superfície rasposa i com una flor palmar de cinc fulles gravada a la part dorsal.

—Hi ha qui ha comprat alguna casa. Forasters. Però el batlle no ha donat el permís per canalitzar l'aigua de la font. No en compraran més. El «llumero» (cobrador de la llum), talla la llum; després serà més difícil de tornar-la. Han tret la central de telèfons.

Un poble sense joventut ni esperança. Ningú no creuria els records que guarden les seves cases. Records d'aquells importants, com llavors que, l'octubre de 1834, hi instal·là el seu quarter general, Baldés, encarregat de les tropes liberals de la zona, i va començar aquí, i aquest any, la primera acció de la guerra civil dita dels set anys. I records anònims de la gent que ha lluitat al llarg dels anys contra el fred i les ventades, i la terra eixuta. Gent que ja ha acceptat la derrota. En queden divuit. Una família prepara la partença. L'església cau. El seu rellotge encara canta les hores fort per la vall.

La carretera que amb 6 quilòmetres uneix el Boixar i Coratxà, no està asfaltada ni probablement ho estarà mai. Botejant per les pedres soltes, enfilo per un paisatge ple de pins a l'esquerra i de bancals a la dreta. Molt de tard en tard sembla que hi hagi de passar un cotxe per aquests verals. Quan s'albira el poble, no s'assembla de res a aquella primera bona impressió que m'ha fet la monumentalitat del Boixar: aquí ja el primer cop d'ull és desolador; petites cases, si és que se'n poden dir cases de quatre parets de curta alçada, s'arrapen a terra per por de caure de

Bellestar de la Tinença. ▼

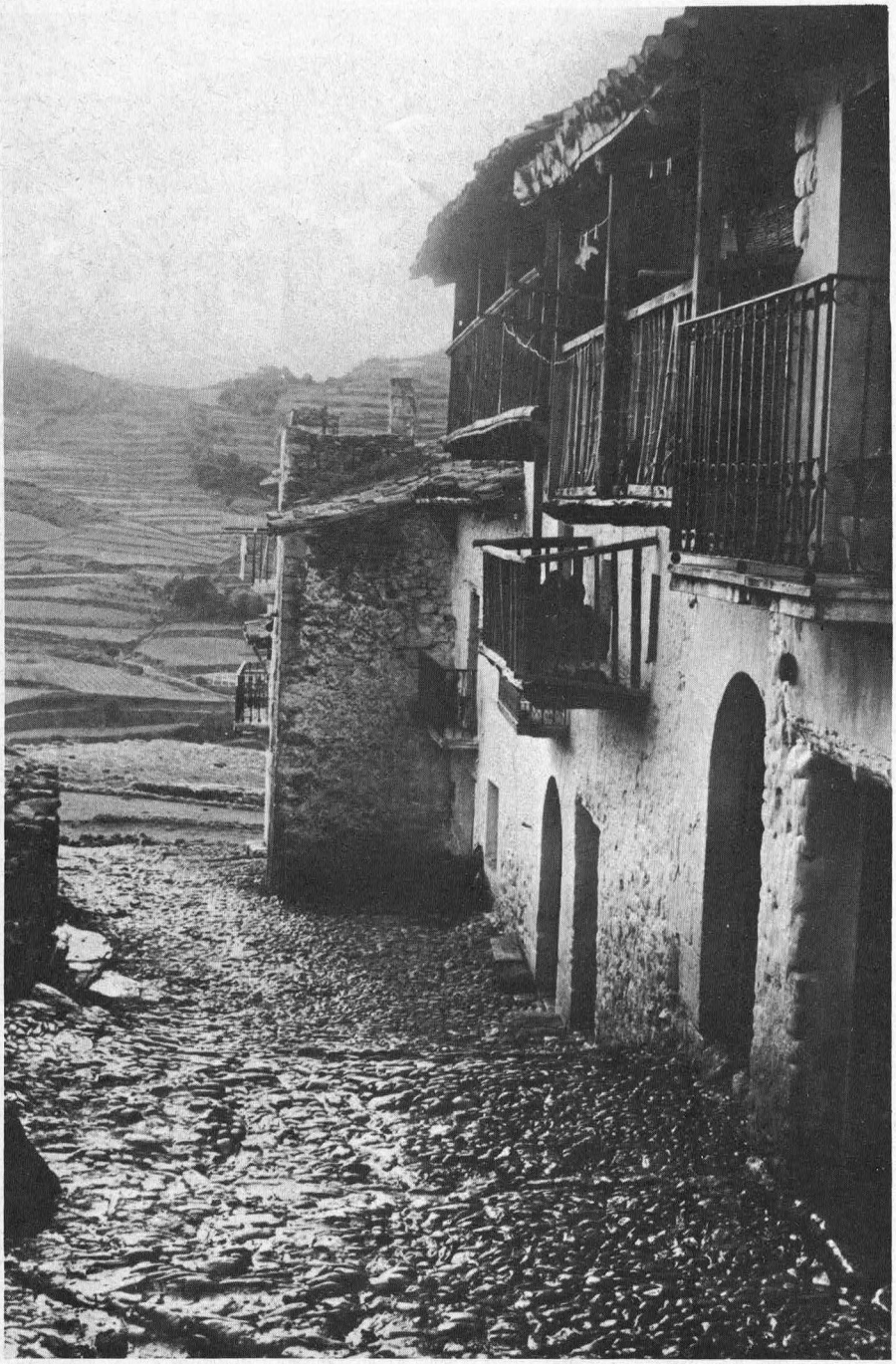

Foto: A. Borbonet

la mola on reposa el poble.

De l'església, que s'aixeca en un pla encara més alt que la resta del poble, voltada d'un prat ampli, els veïns en diuen l'ermita, i sí que ho sembla, baixa de sostre com és, i amb un campanar de reduïdes dimensions. Allà dalt, posa la nota bonica al conjunt de cases, ben arrimades les unes a les altres, que emparen una vintena de persones.

L'esforç d'aquells que l'any 1825 varen reconstruir el poble després de la destrucció per l'exèrcit francès en temps de Felip III, no ha estat mantingut. Oblidat entre muntanyes pedregoses i aspres, cada dia Coratxà mor una mica.

Per la senzilla raó que és l'última construïda, la carretera de Castell de Cabres, és la millor conservada. Això fa que els 9 quilòmetres resultin curts. Això, i el paisatge no tan dur, més dolç, amb més vegetació i pins i algun mas que sembla habitat.

Castell de Cabres, s'aferra a la falda d'un turó amb una gran roca al cim que, ensenyorint-se de la terra dóna nom al poble. En arribar, hom s'hi fa bones il·lusions: aquí sí que fa cara d'haver-hi gent i sembla més animat. Deu ser per la gran plaça, davant de l'església de parets alteroses, tota voltada d'acàcies, amb un pou tot pintoresc, un fanal com els de ciutat, una font protegida per tres parets i teulat, amb una gran pica de pedra i una escalinata de tres graons. Però l'esperança se m'ha encallat a mig coll. És quan t'adones que ja fa estona que ets allí i continua tot mort, quan el somriure se't glaça. Quan veus que el silenci ho domina tot. Quan t'adones que el llustrós fanal està trencat, que la font no raja... les cases ja no són cases sinó monstres cada vegada més paorosos i les baranes dels balcons, les dents, i les finestres obertes de bat a bat pel vent, ulls enutjats que et malmiren perquè has trepitjat el seu regne. Quan t'adones que ningú semblant a tu no et diu res, que estàs sol on moments abans semblava que hi hauria tanta gent... és quan sents una basarda que no pots explicar.

Gairebé me n'anava, quan un home vellet tot corbat sobre un bastó ha aparegut darrera un marge:

—No sento res. Sóc sord. Vol veure el terreny?

No l'entenc. Hi ha algun tros per vendre? De mica en mica van sortint d'altres habitants, voltats de gallines i galls dindi, al marc d'una finestra... D'ara endavant, en Carles, un noiet de nou anys que sap fer córrer un cèrcol, arranjat per ell mateix, àdhuc pel rocam, com mai no he vist fer a ningú, serà el meu guia.

Carles, el guia de Castell de Cabres. ▼

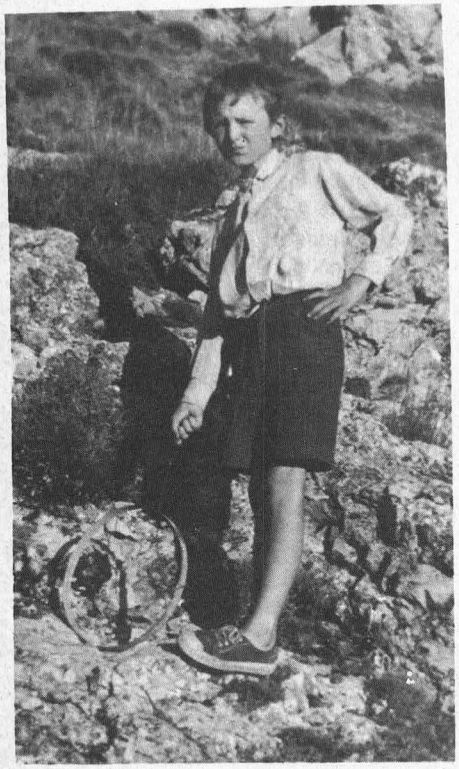

Foto: A. Cid

Poble de Fredes. Ports de Beseit. Baix Maestrat. ▼

Castell de Cabres. ▼ ▼

Foto: J. Llaudó

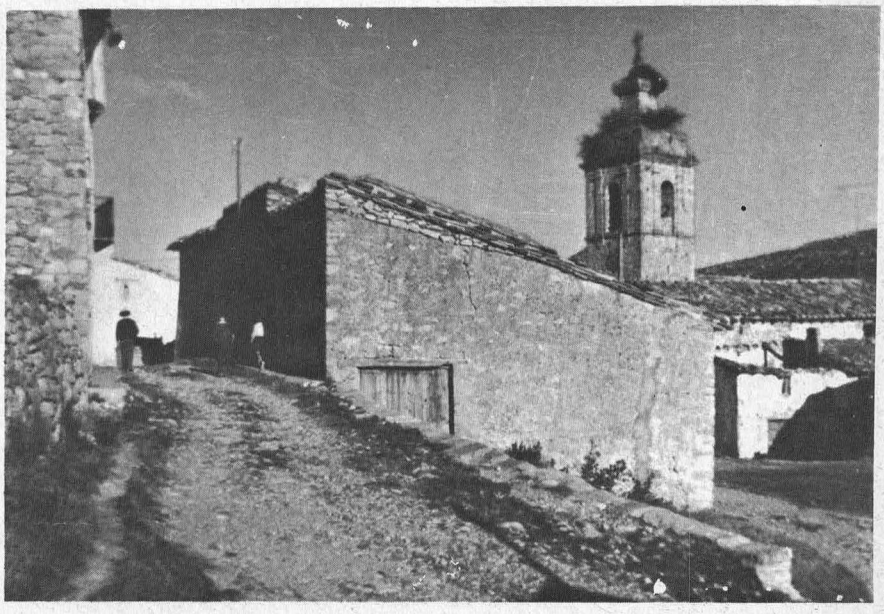

Foto: A. Cid

—Som uns 35; entre els dels masos, arribem a 70. Al poble deu haver-hi 12 o 13 cases habitades. Jo recordo haver sentit parlar de 250. Vol veure el terreny?

Encuriosida vaig darrera d'ell i del seu cèrcol. Em fa sortir del poble i enfilar per un corriolet, quasi a tocar la mola. El terreny no es ven perquè no podria comprar-lo mai; el terreny és allò que els ulls de la gent de Castell de Cabres poden abastar i que fan seu: el pla, els camps de patates i blats, els cims... N'estan cofats, de la seva talaia: tot el món, els sembla abastar amb la mirada!

—Veu? Darrera d'allà tenim l'ermitori de Sant Cristòfol. Aquella muntanya ja és del Regne (l'Aragó, vol dir). Aquella pista... porta a Morella; Quatre hores a peu. Per aquell cantó s'arribaria a Herbers.

Baixant del mirador continua la conversa:

—Aviat serà la festa. Per Sant Llorenç; el 5 i 6 de setembre. Ui, fèiem moltes coses... ball, posàvem gallarets... una vegada fins i tot tir al «pitxó»... Aquest any, no ho sé... potser no farem res... Oh, no! no és que siguem poca gent, no. Sap? és que cau entre setmana, la festa, i no pot ser, el treball... La mare ho diu. Aquella dona, veu allà baix? Té setanta ovelles i un ase, i s'ho porta tot ella! Sí que en té, de fills, però estan fora. Ella aquí viu sola.

Parla amb una veu fina i una cantarella molt agradable, el petit guia.

—No, quasi bé no viu ningú del camp; les ovelles són el que dóna més... Aquella casa és la de la mestra. Ara ja no vindrà més. Érem dotze entre xiquets i xiquetes... Però aquest any ha estat l'últim... No ho sé, ara, on ens faran anar... Potser a Morella perquè cada dia hi puja el jeep del Correu que pot passar per la pista forestal... No ho sé. No ens han dit res, encara.

A Castell de Cabres, temps era temps, es volien explotar unes mines de ferro i carbó però es van haver d'abandonar per antieconòmic. En aquesta petita comarca, on quatre

Detall balconades del poble de Fredes. Ports de Beseit. Baix Maestrat. ▼

Foto: J. Llaudó

dels seus pobles estan a més de 1000 m d'alçada, en un lloc d'orografia tan accidentada, l'home no ha pogut vèncer la natura.

Hem retornat a la plaça. L'església, barroca, del segle XVIII, s'aixeca poderosa. La segueixo amb els ulls, i altre cop el desengany: el campanar florit, tot ple de matolls d'esbarzers i amb les teules trencades dóna compte de l'abandó i el destí de tot el poble. Les portes s'obren només el primer diumenge de cada mes. Malgrat tot, algú es recorda sempre de donar corda al rellotge que mou l'engranatge i, al moment just, les campanes sonen amb un deix de melangia.

Trobem l'àvia d'en Carles: una dona que respira fatigosament però que no vol deixar de contar-nos els seus records:

—M'agradava molt xalar, a mi. Jo vivia en un mas, però el diumenge baixàvem de la rodalia, al ball, aquí a la plaça... Em vaig casar aquí! Abans de la guerra estàvem tots... Totes les cases tenien gent! Ara... Jo tinc tres néts de 19 i 15 anys i en Carles... No hi ha cap noia... Què han de fer... «Alego» marxarem tots...

Miro al meu voltant: la dolça dansa que ballen les fulles de les acàcies em fa ben bé imaginar com era abans aquesta plaça que retrona ara buida, a les paraules ofegades de la dona...

* * *

Set pobles condemnats a mort. Caldrien massa coses per a tornar-los l'esperança de viure. Que les cases obrin les seves portes per acollir els que un dia marxaren. Que els carrers foragitin el silenci, omplint-se de la xerramequeria de les dones, de la cridòria dels infants enjogassats, de les petjades de l'ase tornant de l'era. Caldria canalitzar l'aigua, dotar-los d'empreses rendables. Calen els serveis que marquen l'empenta d'un poble: metge, màquines, escola, farmàcia, mossèn... Un dia s'estimbà un autobús i la companyia s'oblidà de posar-n'hi un altre. Qualsevol tarda, una teula escantellada va a rebotre l'empedrat del carrer: mai més ningú no la reposà al seu lloc... Com confiar en el miracle? Al nostre món adelerat, encapits tots per fer-nos un lloc a la gran ciutat despersonalitzadora, no tindria oïda el crit de l'agosarat que proposés aquest èxode a l'inrevés. Maldar per conservar un poble i fer-lo necessari, només perquè un dia tingué raó de ser... Encara que... Qui ho sap? Potser arribarà el dia que no hi cabrem, al pla, que estarem tips i cuits d'obrir-nos pas a colzades pels carrers, tips que ens trepitgin els peus... i potser serà necessari retornar. Desenterrarem amb delit les velles pedres. Mentrestant, qui es recorda dels catorze vells, únics habitants d'un poble pintat de blanc anomenat Bel?

Els refugis del Centre

per **la Comissió de Refugis**

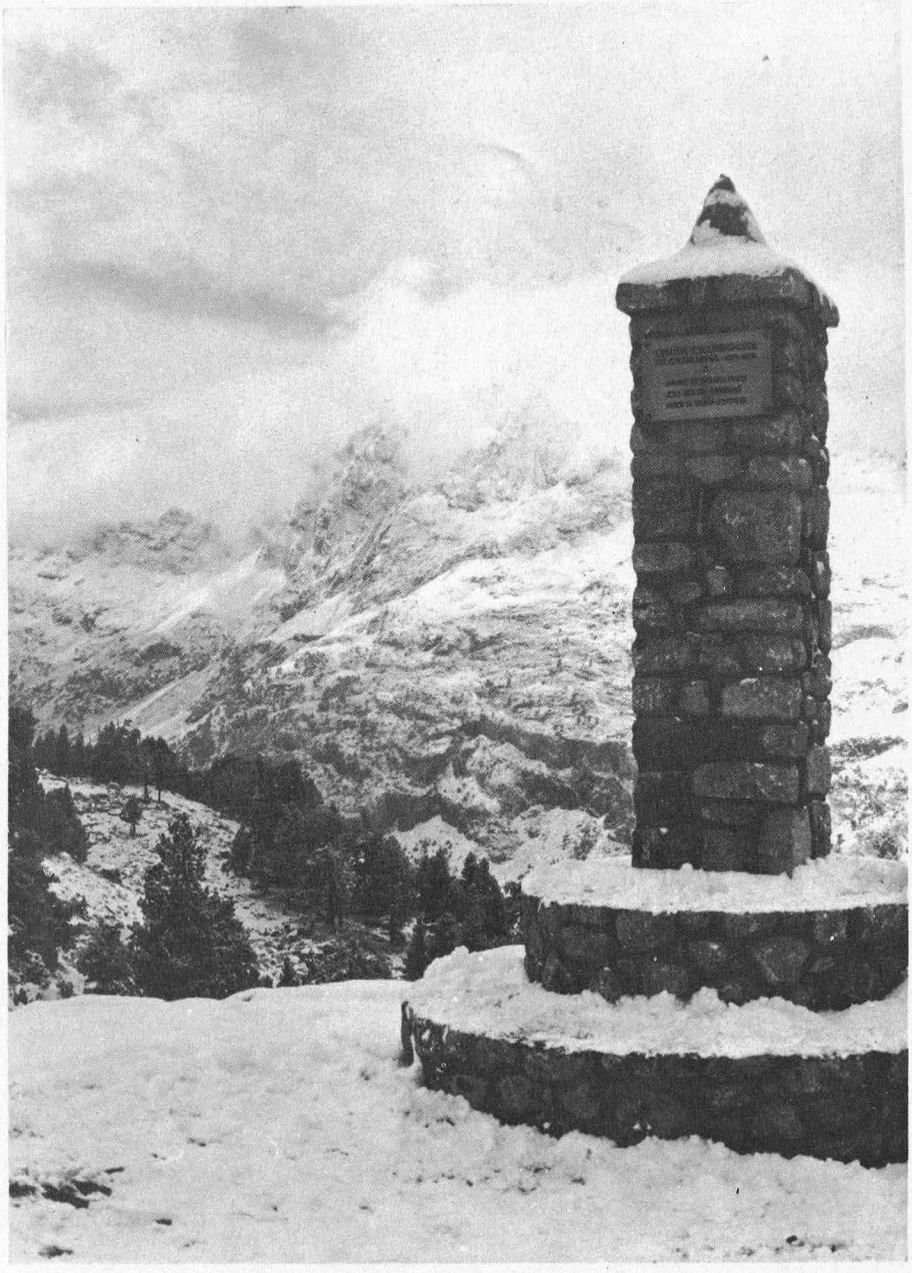

Monòlit commemoratiu inaugurat a la vora del refugi de la Renclusa. ▼

En aquests darrers temps, la Comissió de Refugis del Centre Excursionista de Catalunya ha dut a terme un seguit d'obres que creiem que resulta no solament interessant, sinó fins i tot necessari de donar a conèixer. Aquestes obres són les que detallem a continuació.

La Renclusa

Sens dubte, el més important i concorregut de tota la xarxa de refugis del Pirineu, pel fet de facilitar l'ascensió al seu cim més alt, és el que mereix les nostres màximes atencions.

D'una sòlida construcció que no resulta afectada pel temps —té ja seixanta anys—, però d'una estructura gairebé impossible de modificar, calia buscar-ne el màxim aprofitament i donar-hi, al mateix temps, una millor presència i habitabilitat.

Per això, el nostre primer objecte va ésser buscar per al guarda una independència i facilitat de treball aconseguides amb la construcció, l'any 1973, d'un petit annex a la seva façana nord, que a més de les seves habitacions particulars, va permetre eixamplar la cuina i engrandir el rebost. Tan important com això —cal pensar que alguns vespres s'han servit més de cent sopars— va ésser, igualment, poder disposar dels llocs que ocupaven a les golfes i el primer pis.

Sense noses, les golfes van ésser convertides en un dormitori general, amb finestra a cada extrem que dóna llum i ventilació, i amb una tarima amb matalassos de goma on poden dormir còmodament setanta persones.

En el primer pis, una de les habitacions que solament tenia sis lliteres s'ha convertit en un petit dormitori general de catorze places. Probablement alguna altra de les habitacions seguirà la mateixa transformació condicionada, però, a la situació de les finestres.

Les parets del menjador han estat revestides de nou, després de reforçar l'embigat que, en alguns llocs, presentava senyals de defallença, i unes mans de pintura l'han deixat com nou, així com l'entrada, l'escala, la cuina i les portes i finestres.

Obligats per una ventada que l'hivern passat va emportar-se els sanitaris ha calgut refer-los de nou amb què han guanyat en discreció. Una altra obra obligada, per a impedir desperfectes i no precisament dels que ocasiona la naturalesa, han estat les planxes de ferro per a totes les finestres, que esperem que estalviaran forçaments i destrosses com els de l'any passat.

El refugi obert, utilitzable a l'hivern, ha estat totalment renovat. Repassada la teulada, ja no tindrà goteres; una bona llar de foc suposa una agradable estada i unes lliteres de major capacitat, amb matalassos, encara que vells, ben aprofitables faran de bon agrair per als que recorrin la zona a l'hivern. Unes noves

Refugi d'Amitges. Obres de millorament a l'agost de 1974. ▼

Foto: J. M. Sala

portes, de ferro, mig partides, facilitaran l'entrada quan hi hagi neu.

Però potser l'obra més important i sorprenent ha estat la installació de l'electricitat. Un salt d'aigua agafat a mig camí del llac Paderna porta l'impuls a una petita turbina situada prop de l'ermita, des d'on es distribueix la llum als sanitaris, al refugi obert i a tota la Renclusa. Entrada, passadissos, escala, menjador, a plena llum, hi donen un caire desconegut als qui recordem la massiva utilització de lots per anar a dormir o llevar-nos encara de fosc, en sortir d'excursió.

Totes aquestes millores, encara no ben acabades, van ésser presentades a un grup de socis el dia 12 d'octubre, i ho vam aprofitar, a més, per a fer la benedicció, pel nostre amic, mossèn Zayas, d'un monòlit, aixecat en el cantell del replà de la Renclusa, sobre la vall, en recordança dels qui tant feren per la seva construcció, divulgació i conservació: Juli Soler Santaló, mossèn Jaume Oliveres i la família Sayó-Abadias. Una nevada primerenca va ambientar encara més el centenar de muntanyencs que ens hi trobàvem, entre els quals hi havia el president del Centre, Agustí Bou, el de la Federació Catalana, Francesc Martínez Massó, el del seu Comitè de Refugis, Joan Masats, el del mateix comitè de la Federació Aragonesa, Francesc Lacau i J. Güerri, en representació de l'Ajuntament de Benasc.

I en aquest resum no podem pas deixar d'esmentar que part de les obres fetes han estat possibles per la collaboració d'alguns socis a qui la Comissió de Refugis vol aquí donar les gràcies: a Albert Folc i Russinyol que amb la seva aportació va fer efectiva la installació de l'electricitat; a Indústries Titan, per la donació de bona part de la pintura i a Marià Trigo per unes peces de goma que fan agradable i insonora l'escala.

Refugi d'Amitges

Mentre es preparaven els papers per a la construcció del refugi al llac de Besiberri, i s'iniciaven les obres de millora a la Renclusa, un altre projecte naixia a la Comissió de Refugis: era la millora i transformació en refugi guardat del llargarut refugi d'Amitges. L'oferiment com a guardes del refugi per part d'en Francesc Sàbat i la seva muller, acabà de precipitar la cosa.

S'elaborà un projecte modificant la distribució interior de tot el refugi. Així, la part que havia estat la tancada, passà a ser el refugi d'hivern equipat amb dues lliteres per a 16 persones, una llar de foc, taula, bancs, i prestatges. I la part llarga del refugi es destinà a refugi guardat. Per això s'han tralladat les lliteres a una dependència que quedava desocupada i en el lloc de les lliteres, s'ha habilitat un agradable menjador-sala d'estar, i una part destinada a habitació dels guardes amb una cuina i calefactor d'aigua de butà, lavabo i dutxa, rebost i dormitori. Per això s'ha suprimit una llar de foc que no escalfava i servia de dipòsit de deixalles, i les taules i bancs de ciment que fins fa poc hi havia hagut. Per donar-hi un aspecte més acollidor, s'ha abaixat l'alçada del sostre, amb la construcció d'un cel ras, s'han arrebossat totes les parets interiors, tant de l'habitació de lliteres com del menjador i dependències del guarda.

Al menjador, s'hi han collocat taules i bancs de fusta i uns prestatges amb caixons per a deixar-hi els efectes personals dels excursionistes.

Un problema important era el de l'aigua al refugi. Aquest problema s'ha resolt gràcies a l'enginy i interès personal del senyor Narcís Mata, de la Hidroelèctrica de Catalunya, que aprofitant les aigües sobreres de l'estany d'Amitges i per obra i gràcia d'un curiós artefacte hidràulic, l'ariet, eleva l'aigua fins a un dipòsit installat a l'interior del refugi, i així l'aigua no falta a dintre ni a una pica que s'ha collocat a l'exterior. Està prevista la construcció d'una fossa sèptica en un paratge proper al refugi per tal de permetre la installació d'un excusat. Aquesta és l'última fase de les millores que esperem de poder acabar el proper estiu.

Per portar a terme totes aquestes reformes que, com totes les feines a muntanya costen molts diners, hem comptat amb la collaboració entusiasta d'Hidroelèctrica de Catalunya, a qui donem de cor les gràcies, en

Refugi Pere Borés. Estany de Besiberri Alta Ribagorça. ▼

especial al seu enginyer i soci nostre, senyor Ramon Gol i al director general, senyor Josep M. Lozoya.

Refugi Pere Borés (estany de Besiberri)

L'estiu de 1972, un soci veterà del Centre, que volgué restar en l'anonimat, féu oferiment d'una important quantitat per tal que el Centre construís un nou refugi al Pirineu. Establerts els oportuns contactes amb la Comissió de Refugis, el donant ens suggerí la vall del Besiberri, com a lloc de construcció.

Pel mes de setembre una delegació de la Comissió de Refugis es traslladà a la vall de Besiberri per escollir el lloc més adequat, que, sense dubtes, fou localitzat a les vores de l'estany de Besiberri. Des d'aquest punt quedaven a l'abast una sèrie de cims anant des del tuc de Comtessa al nord a la punta Senyalada, al sud, passant per sota la cresta que del Besiberri Nord, corre fins al Comalaforno, i a més podia servir com a punt d'enllaç entre el refugi Ventosa i Calvell, passant pel refugi bivac del Besiberri, i el nou de Molleres amb el de la Renclusa.

Decidit el lloc, començà la llarga tramitació de permisos i de cessió del terrney a ocupar per part del comú de Senet. Previs informes favorables de la Federació Catalana de Muntanyisme i del permís per part de l'Ajuntament de Vilaller, recollint la decisió favorable dels veïns de Senet, ens fou concedit per l'Estat, a través d'ICONA, el permís d'ocupació de la parcella de terreny on construir el refugi. Paral·lelament s'elaboraren, pel nostre arquitecte Eugeni Rossich, els plànols del nou refugi i començaren les gestions per trobar un contractista que volgués construir en aquell lloc. Així transcorregué l'any 1973 i no fou fins a finals d'estiu de 1974 que amb el constructor a punt i amb tots els papers en regla, es pogueren començar les obres. Es marcà el terreny a la ribera de ponent de l'estany, en una petita plataforma un xic elevada

Foto: J. Llaudó

sobre l'aigua i que queda immediatament a l'esquerra del camí que puja per la vall. La silueta del Besiberri Nord, reflectida per l'estany, és la visió immediata de què es gaudeix des de la porta del refugi. L'alçada és de 1980 m.

La construcció, de sòlida paret de pedra, és un rectangle de 7 per 5 metres que deixa lloc a dues tarimes de fusta de 7 per 2 m. on hi ha collocats 20 matalassos de goma escuma, dues taules i tamborets de ferro, que permeten una còmoda estada, dins les condicions d'un refugi de la seva modalitat sense guarda. Quatre finestres hi donen il·luminació i una porta partida en dues meitats, permet l'accés a l'interior, encara que l'acumulació de neu a l'exterior sigui notable. La teulada d'un sol vessant és de pissarra.

També s'hi ha fet una petita font, aprofitant un petit curs d'aigua, que esperem qe sigui respectada com el mateix refugi.

Dissortadament, el generós promotor morí l'hivern passat, sense poder veure acabada la seva obra. I fou desig de la Comissió de Refugis i de la directiva del Centre, de donar el nom del patrici que ens havia donat una mostra tan patent d'estimar el Centre, a aquest nou refugi. La seva família no sols no ha tingut cap inconvenient a permetre'ns de trencar l'anonimat sinó que amb goig ens ha autoritzat a donar el nom de Pere Borés i Calsamiglia, a aquesta nova construcció, que després del 9 de novembre de 1975, serà una malla més en la xarxa de refugis que, de mica en mica, va cobrint el nostre Pirineu.

En nom del Centre i de tots els muntanyencs, moltes gràcies amic Pere Borés! i que el teu exemple tingui altres imitadors!

* * *

Podem considerar l'obra dels nostres refugis com una de les més evidents realitats i de més divulgació de la nostra tasca. Més de 4.000 persones han dormit a la Renclusa el passat estiu, més de mil a Amitges i tants més a Ull de Ter, gent que, tots ells, han passat una porta emmarcada per l'escut del nostre Centre. Això sol ja fa que sigui necessari augmentar-los, engrandir-los i conservar-los immillorablement.

Tota aquesta labor realitzada ens demostra, una vegada més, que si es treballa amb il·lusió i amb ganes, les col·laboracions no ens han de faltar, i han de permetre que entre tots es pugui arribar a fer una obra d'una certa importància que ha de quedar per als qui, el dia de demà, ens hagin de succeir.

CRÒNICA DEL CENTRE

50 anys del xalet de la Molina

El diumenge dia 7 de setembre de 1975 es van iniciar els actes commemoratius del cinquantenari del xalet de la Molina.

La nit del dissabte al diumenge ja hi havia, al xalet, una animació inusitada. Una cinquantena d'antics collaboradors amb les seves famílies hi van pernoctar.

Després de sopar, en Francesc Comas, antic president de la Secció d'Esquí, va projectar algun dels seus films dels anys 47/48. Entre ells **Butlletí de la neu, Carnaval a la neu** i **I Setmana Internacional.**

El dinar del diumenge dia 7 va reunir 110 persones entre grans i petits.

En acabar, en Pere Adserà va fer donatiu al Centre del 1er. llibre de factures del xalet. En altres pàgines d'aquest mateix número es comenta el seu contingut.

També va pronunciar unes encertades paraules. En resum, va dir que ja que en el Centre no s'acabava d'acceptar la idea del xalet, ja que es tenia por que ensorrés econòmicament l'Entitat, un grup d'entusiastes ho va emprendre pel seu compte, per demostrar que era viable i fer-ne ofrena, més tard, a la Societat.

Va comparar el xalet a un fill que es procura fer estudiar encara que els seus pares no estiguin segurs de la seva capacitat. Però saben que tenen el deure d'insistir. Així les directives del Centre han tingut el deure de tenir cura del xalet.

Per fi va recordar que el xalet ha estat una font d'ingrés de nous socis al Centre, molts dels quals han continuat com a membres de l'Entitat. Aquests socis han estat una font constant de renovació i han permès complir els 50 anys del xalet i els 100 anys del Centre.

En nom dels fundadors parlà Elena Folch, Vda. Senillosa. filla de l'Ignasi Folch. L'emoció gairebé no la deixà parlar.

Per la resta de collaboradors ho féu Delmir de Caralt, el qual dedicà un record al president d'uns anys difícils. També va proposar que a la capella del xalet es colloqués la imatge de sant Bernat, patró dels muntanyencs, ja que a l'acta de fundació consta que està dedicada a la Mare de Déu de Montserrat i a sant Bernat.

Va cloure l'acte el president senyor Agustí Bou, que va lliurar medalles commemoratives a M. Núria Danés de Matas i a Joaquim Danés, fills de l'arquitecte senyor Danés, a la senyora Gumersinda Nubiola, Vda. Guilera, al senyor Pere Adserà, a la senyora Elena Folch, Vda. Senillosa i al senyor Albert Folch.

Els comiats van durar llarga estona, ja que a tots, recordant els temps passats, se'ls feia difícil de separar-se.

Arañonera-75

El sistema Arañonera, descobert a finals de l'estiu del 72 per membres de l'ERE i explorat en successives campanyes conjuntament amb el G.I.E., del Club Excursionista de Gràcia, comença a ser prou conegut dins dels ambients muntanyencs perquè no en calgui ara més presentació que el seu nom. Darrera d'ell hi ha un equip compenetrat en una de les tasques més interessants de l'actual espeleologia catalana.

Acabada la fase d'estiu, les exploracions han resolt alguns dels molts problemes que ofereix el sistema i s'ha vist ampliada la complexitat de vies descendents amb galeries noves i de grans dimensions. Així mateix, un equip de filmació va davallar al T-1 fins a uns 200 metres de profunditat i hi va realitzar una pellícula.

El campament d'estiu s'ha situat com altres anys a la mateixa boca de la Grallera del Turbón (T-1), i a prop del coll d'Otal; una petita tenda servia les necessitats del grup que treballava dins de l'avenc T-7. Durant la primera quinzena d'agost més de trenta espeleòlegs s'han succeït en les exploracions; els resultats són uns tres-cents metres nous de galeria a la denominada «via d'escalada», la troballa de nous pous, el descens a la cota —480 per tres vies complementament diferents a l'avenc T-1 el descobriment d'alguns escoladors, que permeten ampliar els coneixements sobre el funcionament hidrogeològic de la zona, i de nous avencs situats a una alçada pel damunt de la boca del T-1. També a la zona de sorgències s'ha recorregut, a la cova de Santa Elena, uns tres quilòmetres del riu subterrani amb galeries de dimensions excepcionals que s'adrecen cap a sota les vies del T-1, la qual cosa dóna grans esperances d'enllaçar ambdues parts del sistema, amb què s'assolirien uns sis-cents metres de desnivell respecte a la boca del T-1 i uns sis quilòmetres de recorregut.

Les dificultats i la duresa de les condicions, fan que l'avenç cap a les parts més fondes del sistema sigui lent; malgrat tot, els estudis geològics i topogràfics estan força avançats i els resultats ens esperonen a prosseguir amb illusió; ininterrompudament es realitzen sortides i esperem que les noves o properes exploracions facin una mica més de llum en l'estudi de l'aparell càrstic del massís pirinienc d'Arañonera.

E.R.E del C.E.C.

Campament de Vacances a Zuriza

Una activitat que ha assolit un grau de maduresa remarcable és el Campament de Vacances, que cada any organitza la Secció de Càmping.

Un bon nombre de socis hi compta a l'hora d'organitzar les seves vacances. Per a molts d'ells, sobretot les famílies amb fills menuts, és una solució que els permet de continuar fent muntanya sense desatendre la família i, a la vegada, els facilita d'introduir els petits a la vida de contacte amb la natura.

Un altre punt positiu és el fet de la participació en una activitat collectiva, en la qual, de bon grat i sense fer-se pregar, tothom collabora en les tasques i activitats que un Campament comporta. Actitud que, malauradament, es va perdent en un món abocat a un individualisme competitiu exacerbat.

Aquest any el Campament s'ha celebrat dels dies 28 de juliol al 14 d'agost, en els plans de Tatxera, Zuriza, a la vall d'Ansó, en el límit d'Aragó amb Navarra. La regió és molt digna de ser coneguda. Participa de les característiques de la propera regió basco navarresa, amb vegetació tipus atlàntic, molt de faig, falgueres i poc pi, i una estructura geològica formada per roques calcàries amb formes i paisatges ben característics.

El campament va situar-se en els plans de Tatxera, al peu de la serra d'Alano. El lloc on es van installar les tendes era molt agradable i ombrejat, en part, per un magnífic bosc de faigs.

Tal com era de preveure, hi va haver moltes sortides cap als cims de la rodalia, i fins més enllà, des de l'Anie a França fins a l'Atxar de Forca a l'altre extrem. Es van totalitzar 250 ascensions als cims que es relacionen per ordre decreixent de visites: Txipeta, Ralla D'Alano, Petrechema, Mesa de los Tres Reyes, Mallo de Atxerito, Anie, Peña Ezcaurre, Petraficha, Forca de Alano, Aspe i Foya de Gamueta. Les alçades d'aquests cims no són pas espectaculars, però sovint tenen un vessant ta-

llat a pic que cau fins al fons de les valls i fan una sensació molt aèria.

Les visites turístiques van sovintejar i es va aprofitar per a conèixer els monestirs de Leire, Siresa, San Juan de la Peña, etc.: les valls del Roncal, Salazar, Belagua, Roncesvalles, el bosc de l'Irati, les poblacions de Jaca, Sangüensa, Xavier, etc.

El nombre d'assitents va mantenir-se al voltant del centenar, amb un màxim de 120 i un nombre total d'estades de 1.853. Aquesta xifra d'assistents és la màxima que creiem aconsellable per tal que no es perdi la convivència, la qual es dilueix en un campament multitudinari.

A més de les activitats excursionistes i turístiques, es va aconseguir aquest any la plena participació de la jovenalla, tant en els jocs organitzats per a ells o ells mateixos, com en el foc de camp.

En resum, uns dies plens d'activitat però, a la vegada, també d'ocasió i temps per a l'amistat i de tranquilla fruïció de la natura.

Viatge d'estiu a Suïssa, Alemanya, Bèlgica i Països Baixos

Dins el marc d'activitats de la Secció de Ciències i Arts i organitzat pels germans Francesc i Antoni Amat, es va portar a terme una excursió amb autocar a Suïssa, Alemanya, Bèlgica i els Països Baixos, del 3 al 17 d'agost.

Com en anteriors ocasions, i tal com és costum a la Secció, l'organització va tenir cura de confeccionar un opuscle extensíssim, descriptiu de les contrades motiu de visita. Aquesta detallada explicació no és tan sols un «cicerone» valuós que t'acompanya de la mà durant tot el viatge, sinó que després a casa es converteix en llibre de consulta, profitós, instructiu i, pel to del seu contingut, d'expressió amical, de delectança recordatòria.

El viatge es va desenvolupar per una ruta plena d'interès artístic i paisatgístic com poden ésser les ciutats de Grenoble, Ginebra, Berna, Estrasburg, Heidelberg, Francfurt, Hannover, Hamburg, Bremen, La Haia, Amsterdam, Breda, Gant, Bruges, Brusselles, Colònia, Coblenza, Nancy, Dijon, Narbona i altres capitals, i els paisatges dels Alps del Delfinat, regió alpina de la Savoia, les plainícies d'Holanda, els boscos d'Alsàcia, etc. Un itinerari pensat per complaure tant aquells amb l'interès acaparat per la història o l'art, com aquells que gaudeixen contemplant paisatges poc freqüents al nostre país.

La Junta de la Secció recorda que si cap soci està interessat a tenir un opuscel d'aquesta excursió el pot demanar a la secretaria de la Secció.

Per la nostra part felicitem els organitzadors i ens conglatulem de l'èxit del viatge d'estiu per bona part d'Europa.

M. M.

Una estada a l'Escola Alpina de Courmayeur

Del 4 al 8 d'agost, cinc membres del nostre Centre, Jaume Altadill, Conrad Blanch Josep Casanovas, Francesc Herrera i Enric Ribot, han realitzat una estada a Courmayeur dins del programa d'Escoles Alpines fomentat per la Secció de Muntanya. La finalitat principal d'aquesta estada ha estat la de practicar les tècniques de glaç, cosa difícil de fer en el nostre Pirineu. Sota la direcció dels guies Henry Luigino i Mario Mochet, en tot moment excellents companys, i amb l'ajut d'una setmana de bon temps, fou possible de realitzar la següent activitat:

1.er dia: Tour Ronde, Cara nord.
2on. dia: Punta Helbronner-Aresta i Agulla de Rochefort-Gelera Mont Mallet-Couvercle.
3.er dia: Couvercle-Couloir de Talèfre-Punta Papillon-Gelera Triolet-Vall Ferret.
4-5 dia: Grands Jorasses (Puntes Whymper i Walker) des del refugi Boccalate, pel couloir Whymper.

Record de l'amic Xavier

El darrer 29 de juny fou un dia trist. En Xavier Tribó Portell, soci del nostre Centre, ens va deixar a conseqüència d'una caiguada succeïda en la baixada de la Punta Harlé. Quan en el nostre pensament reviuen tots els bells records de les hores viscudes, no podem creure que ja no el trobarem en el lloc de sempre per a fer una de tantes xerrades.

Et vàrem conéixer quan es començava a desvetllar la teva juventut. En poc temps havies crescut en tots els aspectes. Parlaves amb la illusió i la força dels teus divuit anys, de les teves inquietuds, experiències i desigs. Et sentíes ja amb la independència que dóna la satisfacció de tenir un treball i d'anar cercant la vida amb les pròpies decisions. Estaves en la dolça etapa en què cada dia hi ha alguna cosa per descobrir.

Teníem una nova ocasió per a retrobar-nos en l'ambient que tant estimem, per reviure la companyonia i l'amistat de la gent a muntanya. Deixàvem un cop més els problemes i l'angoixa de la ciutat per lliurar-nos plenament a la nostra aventura amb la illusió de sempre.

La muntanya t'ha acollit. Els cims i carenes retallats en la blavor d'un cel d'estiu, un alè de solitud, una resposta complaent, han estat els teus darrers testimonis. aquells que tant estimaves.

No et podem dir adéu, sols a reveure, perquè estem segurs que en el nostre record no hi faltaràs. Seràs el company i l'amic de sempre. Quan l'amistat és noble i sincera res no la pot esborrar.

Descobriment d'una estació d'art rupestre a Ulldecona

El descobriment d'aquest conjunt d'art rupestre es realitzà en el transcurs d'una excursió per la serra de la Pietat per un noi de l'equip infantil d'espeleologia del Centre Cultural Recreatiu d'Ulldecona. el dia 31 de març de 1975.

La casualitat, un cop més feia possible la troballa. Més tard el descobriment era comprovat i ampliat per uns membres del Grup Espeleològic d'Ulldecona. Fetes les primeres prospeccions per la zona i amb la localització de nous abrics, tots ells amb abundants pintures prehistòriques, es veié la necessitat de constituir un equip de treball que facilités la feina dels especialistes. El mes de maig començaven els estudis de les pintures per un grup d'espeleòlegs, dibuixants i tècnics d'Ulldecona, Sabadell i Barcelona (aquests darrers, socis de l'ERE, del CEC): Maria Canals, Maria Lluïsa Mora, Domènec Miquel, Ramon Ten, Josep Romeu, Joaquim Romeu i Ramon Viñas amb la collaboració de Joaquim Virgili, Josep M. Querol, Joan Ruiz, Domingo Campillo i Consol Martín.

Un total de vuit abrics s'obren a l'esquerra de l'ermita de la Pietat, a una distància d'uns dos-cents metres (abric VIII) fins a quatre-cents seixanta (abric I), alineats en la cinglera en què se situa l'ermita. Són més de cent figures més o menys ben conservades, representant escenes de cacera, homes i animals.

Cronològicament les tres fases estilístiques representades estarien situades dintre del primer i segon millennis a. J.C. les més modernes, i fins al quart i cinqué millennis les més antigues.

L'estil evoluciona des del naturalisme clàssic llevantí fins a una tendència esquemàtica passant per una fase intermèdia d'estilització de les figures. Es representen escenes de cacera amb figures humanes amb arc i sagetes, algunes amb tocats de plomes i protectors per les cames en actitud de persecució o disparant l'arc. La fauna representada són cèrvids, cabres, cànids i cavalls.

Un avanç informatiu dels treballs realitzats ha estat editat pel Centre Excursionista de Catalunya amb la col·laboració de distintes entitats. S'ha presentat una nota informativa al Congrés Nacional d'Arqueologia celebrat a Vitoria, i un article per a la revista «Pyrene» del departament d'Arqueologia i Prehistòria de la Universitat de Barcelona. Un treball més complet serà presentat al V Simpòsium d'Espeleo-quaternari i a la revista «Speleon» dins de l'any del centenari del C.E.C.

ERE del CEC

Exposició col·lectiva de pintura, escultura i ceràmica

Del 15 al 30 de setembre, un grup de joves artistes procedents de l'Escola Massana, presentaren a la nostra Sala d'Exposicions i sota al patrocini de la Secció de Ciències i Arts, una col·laboració d'obres, direm millor una mostra de cada artista, amb el goig que els socis veiessin les seves creacions i amb el desig, sens dubte, que exposant-les en el nostre local social, podien promoure una inquietud artística entre el nostre jovent.

En conjunt, es tractava d'una variada representació d'uns joves artistes que demà, per separat, segurament brillaran dins del món artístic amb llum pròpia. A l'acte inaugural va assistir el nostre president senyor Agustí Bou, acompanyat dels membres de Junta, senyors H. Sanz, J. Abril, A. Romeu, M. Montlleó i J. Girona. El senyor Bou es va interessar per cada artista i la seva obra, i els va adreçar unes paraules encoratjadores.

La creació pictòrica i de ceràmica hi era representada majorment per l'element femení i l'escultura, pel masculí, on també, però, la dona era representada. Així, doncs, direm que els quadres de pintura a l'oli de la senyoreta Prats, no eren simplement taques de color exultant, col·locades amb més o menys intenció, sinó que les seves matisacions i tonalitats ascendents responien a una sensibilitat cromàtica i eren un exponent de força expressiva. La senyoreta Solé, ens mostrà una pintura molt particular amb concrecions de materials usuals que donaven a les obres un relleu especial. La senyoreta Tries, presentà uns dibuixos a la tinta molt il·lustratius i una escultura de ceràmica vigorosa que contrastava força amb la delicada concepció dels dibuixos; l'escultura realitzada amb material refractari, representava un home d'accentuacions anguloses. La senyoreta Garcia va exposar-nos dos dibuixos surrealistes a la tinta, d'intenció pregona i una escultura sintetitzada realitzada amb fusta de pi de Flandes. La senyoreta Claverol també presentà escultura estilitzada amb material prèviament preparat.

Glòria Lorda, la ceramista del grup, exposà una mostra variada de les seves obres que per llur color ens feia pensar en la Plana de Vic. Els diferents objectes realitzats amb bon gust artístic, més aviat decoratius que funcionals. Les seves formes originals estavan alegrades per senzilles pinzellades, serenament distribuïdes, amb una tècnica personalíssima dins d'un art difícil i abundant avui dia. L'artista en algunes obres hi fa adherències d'elements metàl·lics, que donen al treball una expressió artística poc freqüent.

Les escultures de Josep Llurba, són obres realitzades amb els més variats materials, una d'elles, que representa una dona nua, executada amb pedra calcària de tonalitat rosa i fusta d'olivera de la vall de d'Ulldemolins, creació valuosa, que causa admiració i d'una bellesa sorprenent, expressiva i fins enginyosa. Presentà altres creacions aconseguides amb alabastre i materials preparats, que es mouen dins d'una temàtica impressionista que fa que hom s'inclini a endevinar-hi una sensibilitat creadora en evolució. L'escultura del vestíbul de color negre, estilitzada també era obra de Josep Llurba.

Les obres de Martí Castels dins d'un línia abstracta són expressives i demostren una inquietud artística imaginativa. Tant ell com l'amic Llurba, tenen un esdevenidor que presumim planer i estem segurs, dins d'uns anys, de veure'ls obres prou importants per a figurar entre els capdavanters de l'escultura catalana.

Voldríem que tots aquests artistes, aquesta saba nova, aquesta llavor prometedora, en el seu caminar per les senderes de la destresa, recordessin aquesta «mostra» i representés per a ells un estímul per a prosseguir i poder en una nova ocasió manifestar la seva habilitat veterana, no tan sols per satisfacció pròpia, sinó per ennoblir i engrossir el nostre patrimoni artístic.

crònica

Hivernal a la cara nord del Pic Long

La primera ascensió hivernal de la cara nord del Pic Long, de 3.194 metres i situat al Pirineu de Bigorra, ha estat aconseguida, a primers del 1975, per la cordada integrada per la senyoreta G. Maurel, L. Audoubert i T. Thomas. La via d'escalada es va desenvolupar seguint primerament el diedre Mailly-Ollivier, després la via directa Candau, i, finalment, en tres llargades de corda sobre un esperó veí del «couloir» Ollivier.

Creació del Centre Excursionista del Penedès

Acollim amb entusiasme la constitució del nou Centre Excursionista del Penedès, que tingué lloc el passat mes d'octubre a Vilafranca i que té la seva seu al Museu de la vila. Propera la celebració del centenari del Centre Excursionista de Catalunya, és significativa la represa d'una entitat comarcal que amb diferents etapes se'n va a la cinquantena d'anys de pràctica de l'excursionisme en terres del Penedès.

Amb motiu del naixement d'aquesta entitat, es van celebrar a Vilafranca diversos actes, entre els quals destaca una exposició installada a la Sala d'Exposicions del Museu de Vilafranca, amb fotografies, objectes, i material retrospectiu de les diferents entitats i publicacions que han donat vida a cinquanta anys d'excursionisme local.

L'excursionisme a Vilafranca. Apunts històrics, és el títol del petit llibret que s'ha editat també amb motiu dels actes inaugurals del Centre Excursionista del Penedès. Aquesta publicació fa una breu història de l'excursionisme a Vilafranca, a la qual «escau l'honor d'haver allotjat la primera entitat excursionista catalana. Era l'any cinquanta del segle passat. Tot començà amb uns vilafranquins estudiants a Barcelona, "curts de butxaca i llargs de cames" que es reunien els diumenge per resseguir els

indrets que envoltaven la ciutat...» (Ll. M. U. **L'excursionisme a Vilafranca**). L'any 1921 es constituí el Grup Excursionista del Penedès i el 1922 el Centre Excursionista Vilafranquí que perdura fins al 1936. Represa l'activitat muntanyenca després de la Guerra Civil —ens continua informant el llibret— apareix l'any 1944 la Joventut Excursionista Vilafranquina, que passa després a ser una secció del Museu de Vilafranca, on tindrà vida durant sis anys. El Grup Excursionista collaborador nasqué l'any 1956 a redós també del Museu de la vila i més tard s'amplià a fi de tenir més independència excursionista fins que, a causa del ressò de les activitats muntanyenques, es creu convenient de crear una delegació a Vilafranca de l'Agrugació Excursionista de Catalunya de Barcelona que doni continuïtat al moviment excursionista vilafranquí, delegació que s'inaugurà l'any 1961.

La intensa activitat i l'entusiasme dels components d'aquesta delegació de l'A.E.C. ha cristallitzat en la necessitat de dissoldre-la i constituir una nova entitat independent, amb el nom de Centre Excursionista del Penedès. Desitgem des d'aquí als nostres amics de la capital de l'Alt Penedès tota mena d'encerts en la nova etapa que s'inicia amb el precedent d'una arrelada tradició.

La sèrie de les Cases Pairals al «Correo Catalán»

Una vegada més hem de remarcar l'encert de l'equip de periodistes i la redacció del diari «El Correo Catalán», de Barcelona per la publicació, cada diumenge, de la sèrie collecionable d'articles, molt ben illustrats, sobre les cases pairals catalanes. És aquest un tema molt vinculat a l'excursionisme i que interessa a tothom per a l'estudi de l'habitacle fonamental del país, la casa o la masia, en els diversos aspectes: històric, sociològic, geogràfic, folklòric, etc. i és, a més, un assaig prou important per a ésser remarcat, tot i la limitada extensió dels articles periodístics.

Un cop acabada aquesta sèrie, la qual inclourà gairebé quaranta comarques, comptarem amb un recull de prop de quatre-centes pàgines amb dibuixos, fotografies en color i en blanc i negre, croquis comarcals, tot a gran format, cosa que sens dubte interessarà el gran públic i serà ben acollit pels seus lectors, com ho foren els temes escollits anteriorment pel mateix diari.

Només ens resta agrair i felicitar l'equip redactor de les Cases Pairals i la Direcció del «Correo Catalán» per l'esforç que ha significat la publicació i divulgació de tot aquest recull.

Intent a la pared oest del Saraghrar (Hindu-Kush)

Membres de la Unió Excursionista de Catalunya i del Centre Excursionista de Gràcia, integrats en l'expedició «Himalaia 75», aquest estiu passat han intentat l'ascensió de la paret oest del Saraghrar, de 7.350 metres, pic situat a la serralada de l'Hindu-Kush.

Des del 20 de juliol al 14 d'agost es progressà en la paret on s'establiren els Campaments II, III i IV. Un canvi de temps va obligar els equips a replegarse al Campament Base. Posteriorment, en un nou intent s'aconseguí sobrepassar el Campament IV; però sense poder arribar a installar el Campament V, un nou empitjorament del temps va obligar l'expedició a renunciar definitivament a l'ascensió.

Mortal esdevenimet a Picos de Europa

Jesús Muñoz Lunate, de Torrelavega, ha mort en el massís dels Picos de Europa, a causa de l'esgotament i el fred. Amb altres companys, havia ascendit al cim dels Horcados Rojos quan la neu ja havia començat a caure. El retorn a la Cabana Veròmica va ser molt dur i el jove excursionista, que ja s'havia sentit molt cansat al cim, en arribar al refugi va quedar inconscient. Tots els esforços dels seus companys per a reanimar-lo, per mitjà de fregues i respiració artificial, van ser inútils, i la mort es va produir per hipotèrmia. Encara que igualment tràgica, la notícia no seria tan lamentable si no fos l'edat de la víctima: 15 anys. I novament cal la pregunta: en l'àmbit excursionista, es té suficient consciència de les limitacions físiques que són pròpies d'aquestes edats?

Una nova via a l'Everest

Una expedició anglesa, dirigida pel veterà alpinista Cris Bonnignton, ha obert una nova via d'ascensió a l'Everest, en escalar-lo per la cara sud oest. La verticalitat de la paret, les enormes plaques de gel que en recobreixen una bona part, i, sobretot, una muralla rocosa de quasi mil metres d'altura, havien estat les dificultats insuperables que havien fet fracassar les cinc expedicions que l'havien intentat anteriorment.

Mentre els japonesos havien provat de superar la «Gran Paret» rocosa atacant-la per la part central, els quatre grups posteriors ho van intentar per la dreta, sense reeixir-hi cap d'ells. L'expedició de Cris Bonnington va decidir d'atacar-la per l'esquerra malgrat que, en aparença, la dificultat semblava encara més gran. Amb una rapidesa extraordinària donada l'ascensió de què es tractava —només cinc setmanes—, es van superar tot els obstacles i es va poder installar el Campament VI a 8.290 metres, ja per sobre la muralla rocosa. Dougal Haston i Doug Scott van formar l'equip de punta que va sortir a primera hora del Campament VI. Una llarga travessia sobre neu i gel els va permetre d'enllaçar amb la via normal d'ascensió, però ja a ben poca distància del cim. Els 8 848 metres del punt culminant de l'Everest van ser assolits a les sis de la tarda. En el descens, els dos expedicionaris van haver de bivaquejar per passar la nit; a les vuit del matí de l'endemà arribaven de nou al Campament IV, i a les dues de la tarda al Campament V, a 6.797 metres. Un bon temps excepcional va ser factor decisiu de l'èxit.

Posteriorment, un altre grup format per Michael Burke, Martin Boysen, Peter Boardman i el sherpa Petember, hi va realitzar un segon intent. Sortits del Campament VI a dos quarts de cinc del matí, una hora més tard Boysen perdia part de l'equip i es veia impossibilitat de seguir. Boardman i Petember van continuar l'ascensió i assolien el cim a la una i deu minuts del migdia. En descendir es van trobar amb Burke, el qual efectuava l'ascensió tot sol. Es va convenir que Boardman i Petember esperarien el seu company més avall, a la cara sud de la muntanya. Després d'una hora d'espera, Burke no havia retornat al punt convingut; alhora, el temps va empitjorar sobtadament, mentre la llum del dia era a les acaballes. Boardman va haver de prendre la decisió de davallar al Campament VI, car, en les condicions atmosfèriques regnants, no hi havia possibilitat de sobreviure a una nit passada sense aixopluc. En els dos dies següents tampoc no va ser possible d'intentar trobar Burke, i, tement per la seguretat dels homes que es trobaven en els campaments superiors, Bonnington va haver de donar finalment l'ordre d'abandonar definitivament la muntanya.

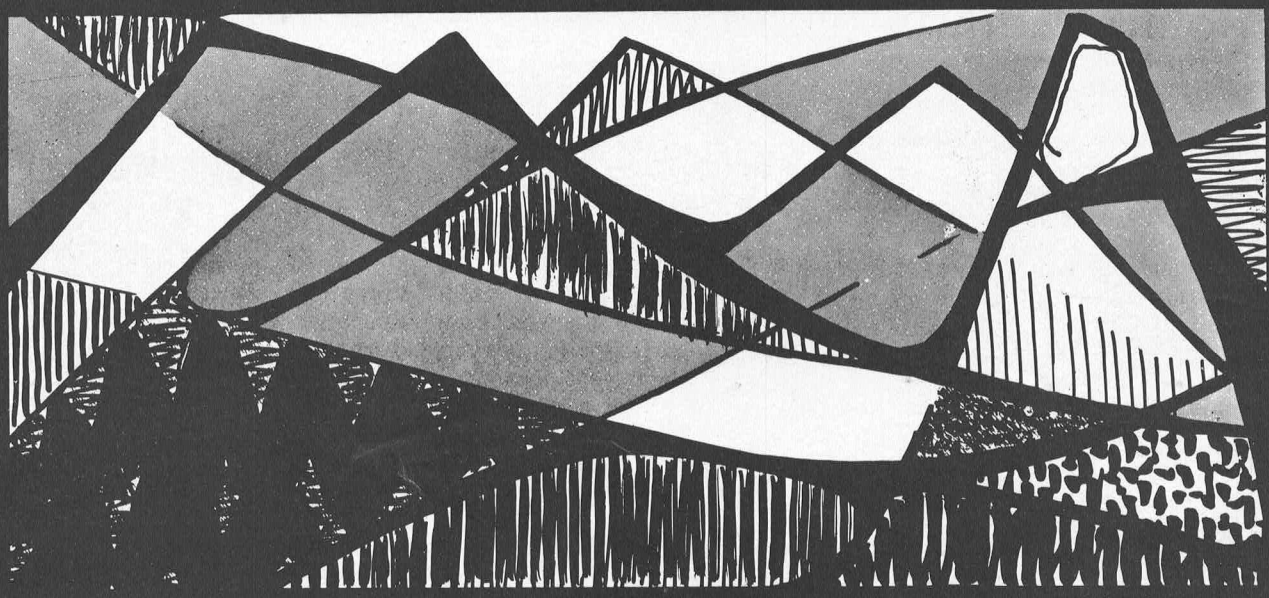

CAMPANYA, PRUDENCIA A MUNTANYA

1. En preparar l'itinerari cal informar-se amb persones i organismes competents.
2. No sortiu sols i sense dominar la tècnica de muntanya. Agafeu un guia o sortiu amb un company experimentat.
3. Aneu ben equipats i no us deixeu la corda, el piolet i els crampons. Abans de sortir de qualsevol refugi, indiqueu el vostre itinerari.
4. La tècnica a muntanya s'obté després d'una llarga pràctica a muntanya. L'ús de la corda és obligatori en la travessia d'una gelera coberta de neu nova, així com en tots els casos en què hi pot haver perill.
5. El mal temps a muntanya es pot presentar sobtadament. No vacilleu a abandonar una excursió des del moment que les condicions esdevenen desfavorables.
6. L'alta muntanya és particularment perillosa els dies següents a fortes nevades.
7. Al final de llargues jornades d'escalada, els reflexos d'atenció disminueixen de seguretat. Cal també menjar sovint per no arribar a l'esgotament de les vostres forces.
8. La noció de dificultat no ha de ser mai confosa amb la de perill.
9. Sortiu aviat i arribeu aviat.
10. El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA s'adhereix a la campanya de prudència a muntanya promoguda per tots els clubs alpins.

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
1876

jnb. 74

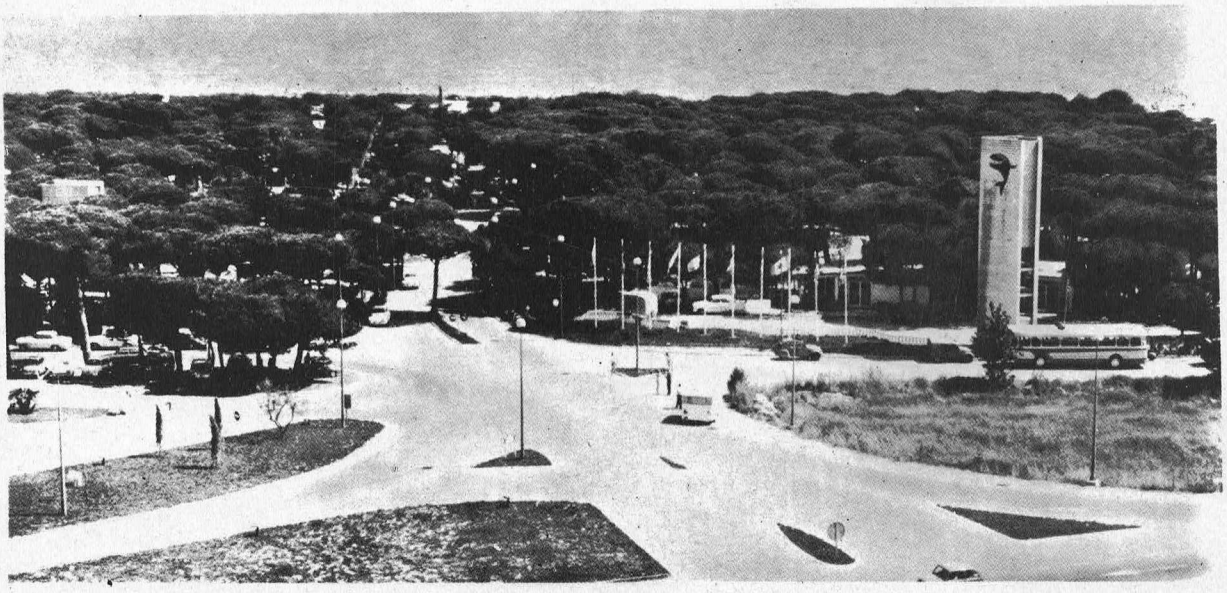

"la ballena alegre"

Camping

La Ballena Alegre

A 9 minuts de Barcelona per l'autopista de Castelldefels, el camping "LA BALLENA ALEGRE", us convida a acampar als seus boscos frondosos i a banyar-vos a les transparents aigües mediterrànies.

Així mateix i per a comoditat dels nostres clients hem instal.lat a l'interior del recinte del camping els serveis complets de bar, restaurant, serveis sanitaris, supermercat, dutxes, lavabos, assistència mèdica, parc infantil, zona esportiva, bugada i planxa i el sector comercial on podreu adquirir tots aquells articles que vulgueu.

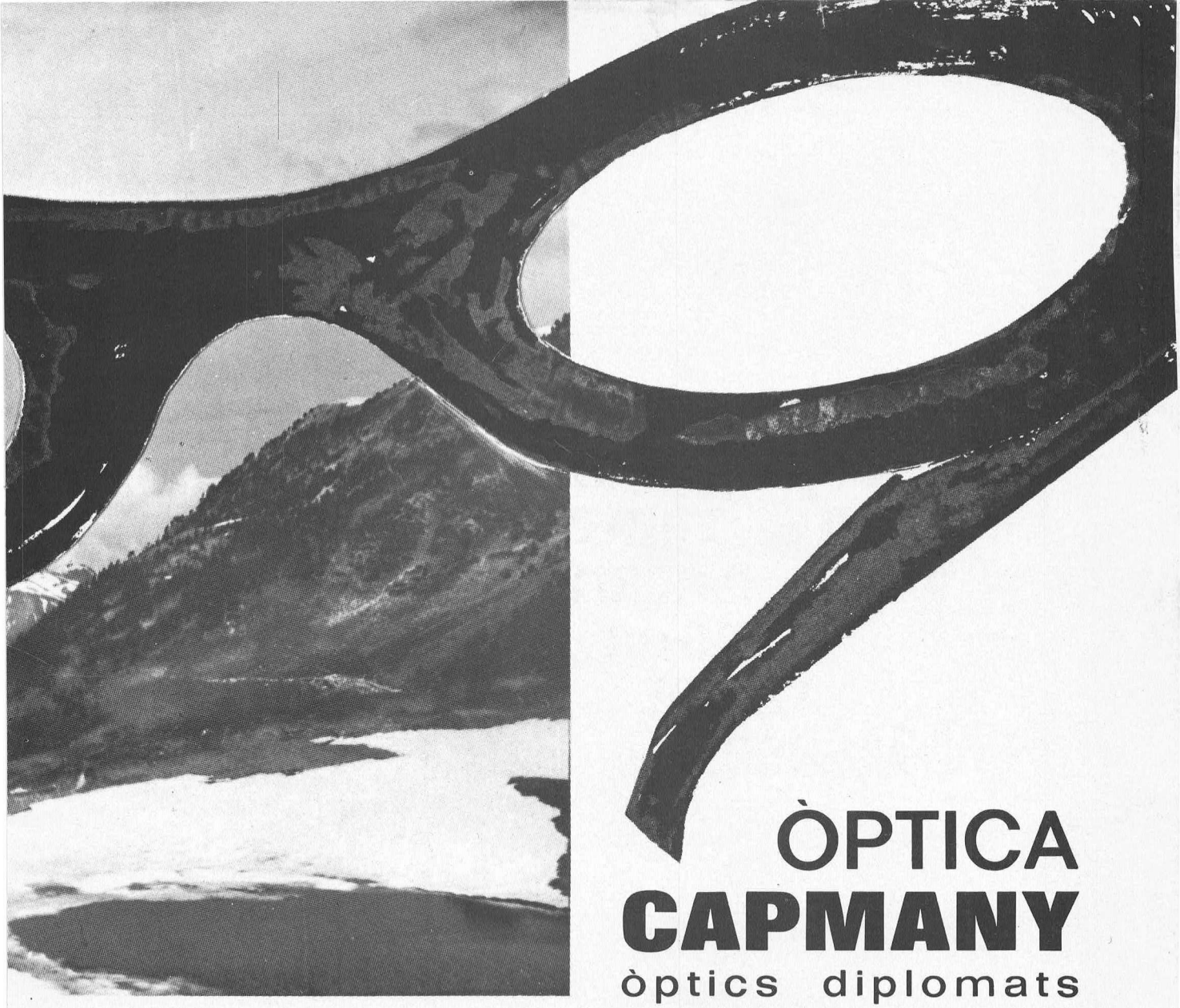

ÒPTICA
CAPMANY

òptics diplomats

**Descompte especial
als senyors socis
del Centre Excursionista
de Catalunya**

Qualitat i gran
assortiment en

CINE
ÒPTICA
FOTOGRAFIA

Muntaner, 357 - Barcelona - Telèfon 211 26 57

No us n'estranyeu! Encara no ha visitat Mañanes

Mañanes es preocupa
per tothom qui vol practicar un esport.
Li aconsella l'equip complet
més adient entre tota una gamma variada de les millors marques.

MAÑANES MK esports

Canuda, 26 - T. 318 45 00 - Barcelona-2 / Via Augusta, 103 - T. 217 91 88 - Barcelona-6
Bailèn, 170 - T. 258 10 15 - Barcelona-9 / Prim, 99 - T. 380 48 21 - Badalona

ALS SUBSCRIPTORS DE MUNTANYA

Preguem als nostres subscriptors que ens vulguin facilitar la cada dia més difícil i onerosa gestió del cobrament de la subscripció, autoritzant-nos a carregar-los-en l'import en un compte corrent bancari o en una llibreta d'estalvi.

En aquest cas, els preguem que retallin el present butlletí i que ens l'enviïn un cop omplert i signat.

Data .....

Senyor Director de Banc ..... Caixa .....

Sucursal: ..... Carrer: ..... núm. .....

Població: .....

Distingit senyor:

Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut anual a la revista MUNTANYA, del Centre Excursionista de Catalunya, corresponent a la subscripció a nom de .....

que viu a .....

..... Població ....., amb càrrec al compte corrent núm. ..... d'estalvi núm. .....

a nom de .....

Ben atentament,

Firma: .....

MUNTANYA **Editada pel CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA**

La revista excursionista de més tradició i de més difusió de Catalunya.
Reflex de totes les activitats i tots els aspectes de la muntanya i l'excursionisme.

Si encara no sou subscriptor de MUNTANYA, retalleu i envieu aquest butlletí i rebreu puntualment la revista al vostre domicili.

Si ja en sou, doneu-lo a un amic que s'interessi per l'excursionisme i segur que us ho agrairà.

Nom .....

carrer ..... núm. ..... pis .....

població .....

(districte postal)

Se subscriu a la revista MUNTANYA a partir del núm. , amb la quota anual de 240 pessetes. (estranger: 270 pessetes).

Cobrament:

☐ gir postal

☐ reembossament

☐ compte corrent / llibreta d'estalvis, segons autorització adjunta.

Signatura

ALS SUBSCRIPTORS DE MUNTANYA

Preguem als nostres subscriptors que ens vulguin facilitar la cada dia més difícil i onerosa gestió del cobrament de la subscripció, autoritzant-nos a carregar-los-en l'import en un compte corrent bancari o en una llibreta d'estalvi.

Franqueig

TARGETA POSTAL

Revista MUNTANYA
CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Paradís, 10
BARCELONA (2)

La revista **MUNTANYA,** editada pel Centre Excursionista de Catalunya, ha guanyat una nova etapa de superació, tant per la presentació com pel contingut, com a fruit dels esforços d'un treball d'equip.

Ara, **MUNTANYA,** demana la col.laboració dels seus lectors per a una nova etapa d'expansió, perquè aconsegueixi tota la difusió que es mereix.

Franqueig

TARGETA POSTAL

Revista MUNTANYA
CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Paradís, 10
BARCELONA (2)

Molts excursionistes no llegeixen MUNTANYA perquè no la coneixen.

Parleu-vos de MUNTANYA i feu-los-la conèixer.

Retalleu aquest butlletí i doneu-los-el perquè se subscriguin a MUNTANYA

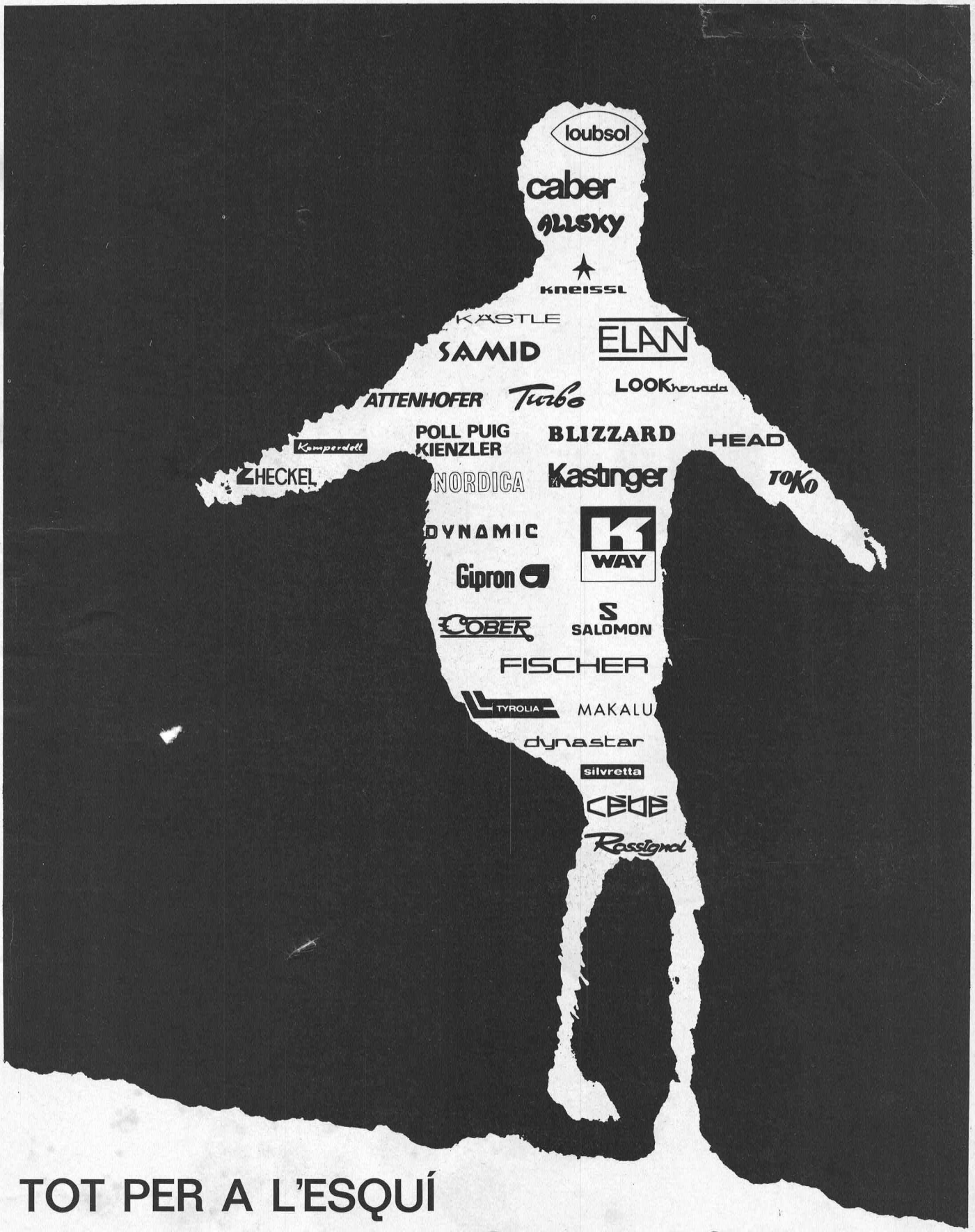

TOT PER A L'ESQUÍ

Enric Granados, 122
Tel. 227 81 69 228 13 29

Avinyó, 8-10
Tel, 222 02 66

P. Manuel Girona, 49
Tel. 203 85 89-72 90
Barcelona

Pavillersset

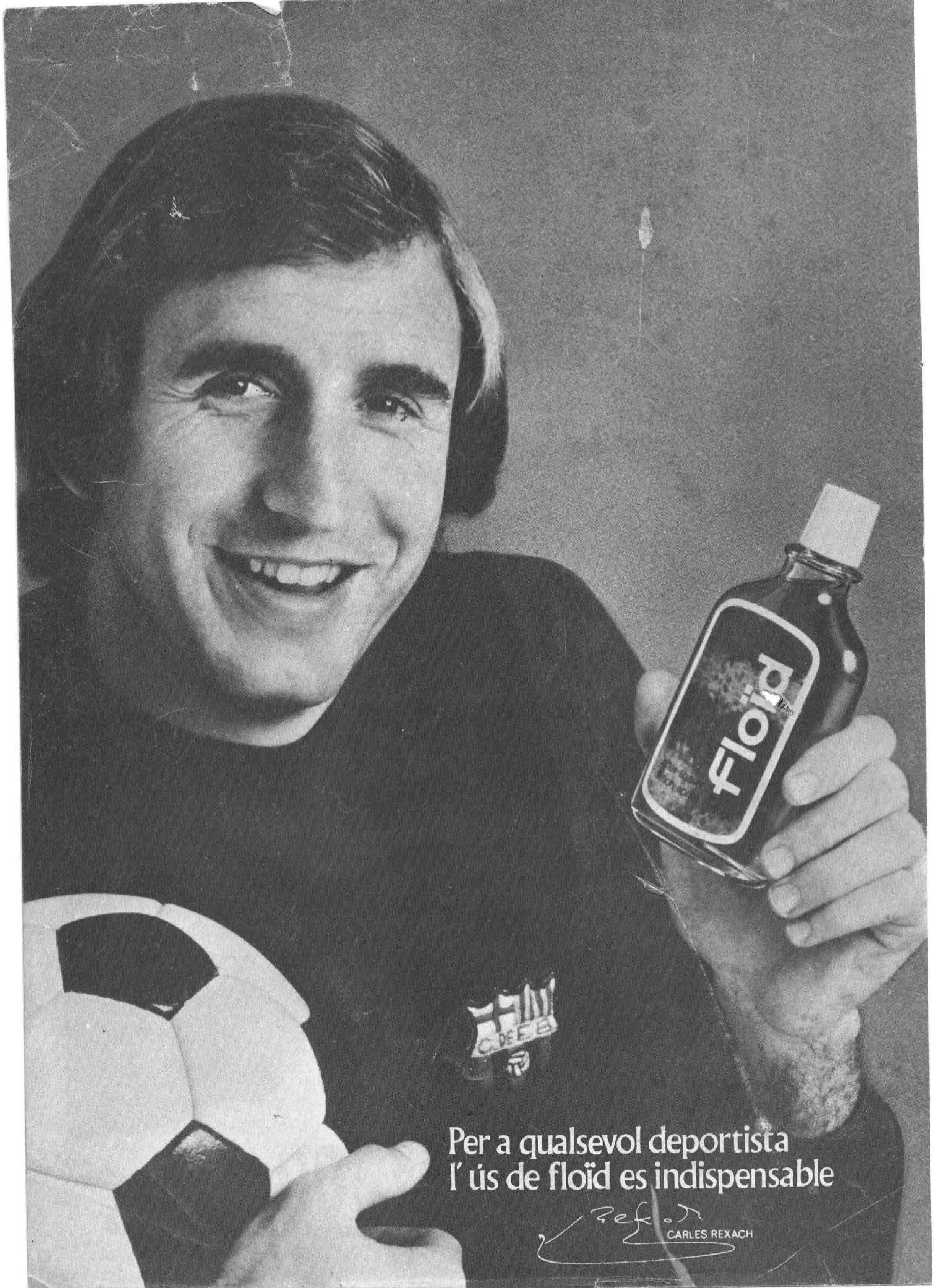
floïd
Per a qualsevol deportista
l' ús de floïd es indispensable
CARLES REXACH